

MENDELOVA UNIVERZITA V BRNĚ

Fakulta regionálního rozvoje a mezinárodních studií

**Analýza dvaceti let Euro-středomořského
partnerství**

Diplomová práce

Autor: Bc. Eva Bartoňová

Vedoucí práce: Mgr. Ondřej Mocek, Ph.D.

Brno 2016

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem práci „*Analýza dvaceti let Euro-středomořského partnerství*“ vypracovala samostatně a veškeré použité prameny a informace uvádím v seznamu použité literatury. Souhlasím, aby moje práce byla zveřejněna v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách ve znění pozdějších předpisů a v souladu s platnou Směrnicí o zveřejňování vysokoškolských závěrečných prací.

Jsem si vědoma, že se na moji práci vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., autorský zákon, a že Mendelova univerzita v Brně má právo na uzavření licenční smlouvy a užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona.

Dále se zavazuji, že před sepsáním licenční smlouvy o využití díla jinou osobou (subjektem) si vyžádám písemné stanovisko univerzity, že předmětná licenční smlouva není v rozporu s oprávněnými zájmy univerzity, a zavazuji se uhradit případný příspěvek na úhradu nákladů spojených se vznikem díla, a to až do jejich skutečné výše.

V Brně dne 22. prosince 2016

.....

podpis

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu své diplomové práce Mgr. Ondřeji Mockovi, Ph.D. za jeho odborné vedení, cenné rady a připomínky. Zároveň bych chtěla vyjádřit poděkování své rodině a partnerovi, kteří mě podporovali během psaní této práce i v průběhu celého studia.

Abstrakt

BARTOŇOVÁ, E. *Analýza dvaceti let Euro-středomořského partnerství*. Diplomová práce. Brno, 2016.

Cílem diplomové práce je analýza vývoje vybraných států Euro-středomořského partnerství v oblasti politiky, ekonomiky a životní úrovně. Práce se v teoretické části zabývá popisem vzájemných vztahů mezi Evropskou unií a státy Středomoří v časovém období 1995 – 2015 a analytická část zkoumá vývoj států směrem k naplnění cílů Partnerství, mezi které patří vytvoření společného prostoru míru, stability a prosperity. Zahrnuto je i srovnání vývoje ve vybraných oblastech s členskými státy Evropské unie.

Klíčová slova

Evropská unie, Euro-středomořské partnerství, Unie pro Středomoří, demokracie, reformy, arabské jaro

Abstract

BARTOŇOVÁ, E. *Analysis of twenty years of the Euro-mediterranean Partnership*. Diploma thesis. Brno, 2016.

The aim of the diploma thesis is an analysis of development in selected states of the Euro-Mediterranean partnership in political, economic and standard of living area. In theoretical part the thesis deals with a description of a mutual relationship between the European Union and states of Mediterranean in the time frame 1995 – 2015 and the analytical part examines the development of the states towards the goals of the Partnership, which includes the establishment of a common area of peace, stability and shared prosperity. Comparison with the development of member states of the European Union in selected areas is also incorporated.

Key words

European Union, Euro-mediterranean Partnership, Union for the Mediterranean, democracy, reforms, arab spring

OBSAH

1	ÚVOD	11
2	CÍLE A METODIKA PRÁCE.....	13
3	ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKA STŘEDOMOŘSKÝCH ZEMÍ.....	14
3.1	Geografie.....	14
3.2	Historie.....	15
3.3	Ekonomika	15
4	EURO-STŘEDOMOŘSKÉ PARTNERSTVÍ: BARCELONSKÝ PROCES.....	17
4.1	Počátky vztahů mezi EHS a Středomořím	17
4.2	Založení Euro-středomořského partnerství.....	19
4.3	Politika a bezpečnost.....	20
4.4	Ekonomika a finance.....	21
4.5	Oblast sociální a kulturní	23
4.6	Nástroje politiky.....	24
4.7	Financování	25
5	OD BARCELONSKÉHO PROCESU K EVROPSKÉ POLITICE SOUSEDSTVÍ.....	26
5.1	Hodnotící zpráva Komise.....	27
5.2	Ekonomická část	27
5.3	Sociální a politická část.....	28
5.4	Výroční setkání deset let od Barcelonského procesu	29
5.5	Překážky pokroku	30
6	EVROPSKÁ POLITIKA SOUSEDSTVÍ.....	31
6.1	Vznik a zásady	32
6.2	Nástroje politiky.....	32
6.3	Financování.....	33
6.3.1	Nástroj evropského sousedství a partnerství	34
6.3.2	Nástroj evropského sousedství.....	35
6.4	Regionální rozměr.....	36
6.4.1	Východní partnerství.....	36
6.4.2	Černomořská synergie.....	37
7	BARCELONSKÝ PROCES: UNIE PRO STŘEDOMOŘÍ.....	38
7.1	Vznik a členové.....	38
7.2	Cíle a nástroje.....	38
8	ROZHODOVACÍ MECHANISMY EURO-STŘEDOMOŘSKÉHO PARTNERSTVÍ.....	40
9	OBLAST POLITIKY A DEMOKRACIE	41
9.1	Freedom House	42
9.1.1	Metodologie	42
9.2	Vývoj ve středomořských zemích.....	44

9.3	Porovnání se zeměmi Evropské unie.....	53
9.4	Shrnutí kapitoly	54
10	OBLAST EKONOMIKY	57
10.1	Zahraniční obchod středomořských zemí.....	57
10.1.1	Export zboží a služeb	57
10.1.2	Import zboží a služeb	59
10.1.3	Bilance zahraničního obchodu	60
10.2	Přímé zahraniční investice.....	61
10.3	Podíl na světovém obchodu.....	62
10.4	Porovnání Středomoří s vývojem Evropské unie	64
10.4.1	Porovnání ekonomických uskupení.....	64
10.4.2	Porovnání zemí.....	65
10.5	Vzájemný obchod mezi EU a Středomořím.....	67
10.6	Opatření zahraničního obchodu.....	70
10.7	Shrnutí kapitoly	73
11	OBLAST ŽIVOTNÍ ÚROVNĚ.....	75
11.1	Index lidského rozvoje	75
11.1.1	Hrubý domácí produkt na osobu	78
11.2	Migrace.....	79
11.3	Shrnutí kapitoly	83
12	ZÁVĚR.....	84
13	SEZNAM OBRÁZKŮ	87
14	SEZNAM TABULEK.....	88
15	LITERÁRNÍ ZDROJE	89

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

AFTZ	Africká zóna volného obchodu <i>African Free Trade Zone Agreement</i>
AU	Africká unie <i>African Union</i>
DCFTA	Prohloubená a komplexní dohoda o volném obchodě <i>Deep and Comprehensive Free Trade Area</i>
EHS	Evropské hospodářské společenství
EIB	Evropská investiční banka <i>European Investment Bank</i>
ENI	Evropský nástroj sousedství <i>European Neighbourhood Instrument</i>
ENPI	Evropský nástroj sousedství a partnerství <i>European Neighbourhood and Partnership Instrument</i>
EPS	Evropská politika sousedství
EU	Evropská unie
EUR	měnová jednotka Evropské unie
FEMIP	Zařízení pro Euro-středomořské investice a partnerství <i>Facility for Euro-Mediterranean Investment and Partnership</i>
GAFTA	Velká arabská zóna volného obchodu <i>Greater Arab Free Trade Area</i>
GSTP	Globální systém obchodní preference mezi rozvojovými zeměmi <i>Global System of Trade Preferences among Developing Countries</i>
HDI	index lidského rozvoje <i>Human development index</i>
HDP	hrubý domácí produkt
HNP	hrubý národní produkt
IDP	vnitřně vysídlená osoba <i>Internally displaced person</i>
LAS	Liga arabských států <i>League of Arab States</i>

MEDA	finanční nástroj Euro-středomořského partnerství <i>Mesures d'accompagnement financières et techniques</i>
NGO	nevládní nezisková organizace <i>Non-governmental Organization</i>
OSN	Organizace spojených národů <i>United Nations</i>
PPP	parita kupní síly <i>Purchasing Power Parity</i>
PZI	přímé zahraniční investice
TACIS	Technická podpora států bývalého Sovětského svazu <i>Technical Assistance for the Central Independent States</i>
UFM	Unie pro Středomoří <i>Union for the Mediterranean</i>
UMA	Unie arabského Magrebu <i>Arab Magreb Union</i>
UNHRC	Rada pro lidská práva <i>United Nations Human Rights Council</i>
UNRWA	Úřad OSN pro palestinské uprchlíky na Blízkém východě <i>The United Nations Relief and Works Agency for Palestine Refugees in the Near East</i>
USD	americký dolar <i>United States dollar</i>
WTO	Světová obchodní organizace <i>World Trade Organization</i>

1 ÚVOD

Jedním z prvních kroků evropské integrace bylo podepsání Římských smluv v roce 1957, šesti zakladatelskými zeměmi dřívějšího Evropského společenství uhlí a oceli - Belgií, Francií, Itálií, Lucemburskem, Nizozemím a Spolkovou republikou Německo. Nově vzniklé Evropské hospodářské společenství (EHS) usilovalo o obnovu válkou rozvráceného kontinentu skrze politickou a hospodářskou spolupráci. Později se transformovalo na Evropské společenství a v roce 1993 na nynější Evropskou unii (EU). V průběhu let se EU rozrůstala o další členské státy a zároveň jí přibývaly země, se kterými sdílí pozemní i mořské hranice. Vystala tedy otázka zajištění stabilních vztahů s okolními regiony; a výjimku netvořila ani oblast jižního a východního pobřeží Středozemního moře.¹

Od založení Euro-středomořského partnerství v roce 1995 uplynulo již více než dvacet let a mezitím prošly vzájemné vztahy Evropské unie a středomořských partnerů několika proměnami – od podpisu Barcelonské deklarace (1995) a postupného uzavírání asociačních dohod, až po zahrnutí do nové Evropské politiky sousedství (2004) a vytváření akčních plánů, či přeměnu partnerství v Unii pro Středomoří (2008). Lze tedy usoudit, že partnerství se středomořskými státy má pro EU vysokou prioritu, ale přesto se tento region v posledních letech potýká s mnoha závažnými problémy. Mezi ně patří následky ekonomické krize, vypuknutí arabského jara, jež v Sýrii přerostlo v občanskou válku či vznik radikálního Islámského státu a zhoršující se migrační krize. Analýza vývoje středomořských zemí, které se s těmito problémy potýkají je hlavní náplní této práce.

První část práce se zabývá představením základních charakteristik zemí Středomoří, tedy jejich geografickým umístěním, historií a základními ekonomickými znaky. Následuje oddíl o počátečním budování ekonomických vazeb mezi EHS/EU a středomořskými státy, které později přerostly v Euro-středomořské partnerství, jejímž základem je Barcelonská deklarace. Zahrnut je i další vývoj vztahů, jenž byly prohloubeny asociačními dohodami a akčními plány.

¹ KNOOPS, Vera. *Euro-Mediterranean relations and the Arab Spring*. EU centre in Singapore[online]. 2011 [cit. 2016-09-06]. Dostupné z: <http://aei.pitt.edu/33653/1/BB006-ArabSpring-VKnoops.pdf>

Druhá část práce se věnuje analýze vývoje středomořských zemí, ve třech vybraných oblastech. Těmi je oblast politiky, která zkoumá vývoj demokracie a svobody partnerských států, dále oblast ekonomiky, jejímž cílem je hlubší spolupráce a liberalizace a poslední třetí část zahrnuje oblast životní úrovně občanů Středomoří. Všechny tři oblasti vývoje obsahují komparaci vývoje zemí Středomoří a Evropské unie.

V první oblasti je analyzováno respektování lidských práv a občanských svobod v jednotlivých státech, což je stavebním kamenem Barcelonského procesu a odvíjí se od něj rozsah euro-středomořské spolupráce. Ekonomická část práce se zaměřuje na zahraniční obchod jednotlivých partnerských států se světem, vzájemný obchod s EU a regionální spolupráci. V závěru kapitoly je zmíněna i liberalizace obchodu, snižování tarifních i netarifních opatření a uzavírání obchodních dohod. Třetí analyzovanou oblastí je oblast životní úrovně, která zahrnuje Index lidského rozvoje a migrační situaci ve Středomoří.

Závěr práce obsahuje zhodnocení dosavadního pokroku a vývoje partnerských zemí ve třech vybraných oblastech a naplnění stanovených cílů Euro-středomořského partnerství. Zahrnuto je i srovnání středomořských států s EU a určení, zda docházelo ke snižování rozdílů a prohlubování spolupráce mezi těmito regiony, které by vedlo k vytvoření společné zóny stability, míru a prosperity.

2 CÍLE A METODIKA PRÁCE

Cílem práce je zjistit, jakým vývojem prošly země Euro-středomořského partnerství mezi lety 1995 – 2015, a zda došlo k naplnění hlavního cíle Barcelonské deklarace. Tedy zda byla vytvořena společná zóna stability, míru a prosperity, ve které jsou prohlubovány rovnocenné vzájemné vztahy a dochází ve vybraných oblastech ke zmenšování rozdílů mezi regiony.

První část práce je založena především na literární rešerši primárních a sekundárních zdrojů, které jsou uvedeny v seznamu citovaných pramenů. Druhá část práce vychází z oficiálních informačních zdrojů, mezi které patří databáze Světové obchodní organizace (WTO), Světové banky (World Bank) a statistického úřadu EU (Eurostat). V závěrečné části práce byly použity odborné internetové články a poznatky zjištěné v předchozích kapitolách.

Cílem práce není určení rozsahu vlivu, který má Evropská unie na vývoj vybraných států, jelikož rozlišení jednotlivých faktorů, které ovlivňují vývoj středomořských států nelze rozlišit, z důvodu jejich komplexity. Přesto EU hraje významnou roli v jejich vývoji, a to prostřednictvím uzavřených dohod a finanční a technické pomoci. Riziko představuje také zkreslení, které přináší vybrání tří oblastí rozvoje a nezahrnutí všech částí dohod. Euro-středomořské partnerství několikrát měnilo v průběhu zkoumaného období svou podobu, stejně jako množství členů, a proto byly v analytické části zkoumány pouze vybrané státy Středomoří – Alžírsko, Egypt, Izrael, Jordánsko, Libanon, Palestina, Sýrie a Tunisko. Vývoj ve vybraných oblastech politiky, ekonomiky a životní úrovně je analyzován prostřednictvím zvolených indexů a světových ukazatelů. Ke srovnání s vývojem v Evropské unii byla použita metoda komparativní analýzy, která měla usnadnit porozumění vzájemných vztahů obou stran Euro-středomořského partnerství.

Úplnost dat v průběhu celého zkoumaného období omezila občanská válka v Sýrii a z toho důvodu jsou pro tuto zemi mnohá data dostupná pouze do roku 2010/2011. K limitům práce patří také nejednotnost měnových jednotek, která je zapříčiněna dostupností dat z Eurostat pouze v eurech. Ostatní číselné hodnoty v práci jsou vyjádřeny v amerických dolarech.

3 ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKA STŘEDOMOŘSKÝCH ZEMÍ

3.1 Geografie

Země, které leží na pobřeží Středozemního moře, můžeme rozdělit do tří geografických skupin: země Magrebu (jižní Středomoří), země Mashreku (východní Středomoří) a země severního Středomoří.

Název Magreb v arabštině znamená západ a historicky označuje oblast nacházející se západně od Egypta. Tento geografický celek je umístěn na severu Afriky, mezi Středozemním mořem a pouští Saharou. Tvoří jej Maroko, Alžírsko, Tunisko a Libye. Jejich společnými charakteristikami je arabsko-berberský původ obyvatelstva, jednotné náboženství (islám), převažující stejný jazyk (arabština) a arabsko-islámská kultura.

Slovo východ znamená v překladu do arabštiny Mashrek. Tímto názvem se označuje oblast rozprostírající se na východním pobřeží Středozemního moře, kde se nachází Egypt, Izrael, Palestinská autonomní území (dále jen Palestina)², Jordánsko, Libanon a Sýrie. Mashrek představuje více diverzifikovanou skupinu států a na Izrael a Palestinu se mnohdy pohlíží jako na samostatnou skupinu zemí.

Turecko, Kypr a Malta jsou označeny jako země Severního Středomoří, přestože tomu neodpovídá jejich geografická poloha. Jedná se pouze o metodologické zařazení.³

Země Středomoří zaujímají celkovou rozlohu 6 859,4 tisíc km² a rozprostírají se na třech světových kontinentech (severní Afrika, západní Asie a jižní Evropa). Země Magrebu představují necelých 70% z celkové rozlohy Středomoří, země Mashreku asi 19% a Severní Středomoří zhruba 11%. V těchto třech oblastech žije více než 308 miliónů lidí a necelých 45% z nich představují obyvatelé Mashreku, zhruba 30% obyvatel se nachází v Magrebu a zbývajících 25% v Severním Středomoří.⁴

Pro region Středomoří je charakteristická vysoká míra rozmanitosti, a to co se týče z hlediska národnostního, jazykového a náboženského, tak i ekonomického rozvoje, míry urbanizace, státního uspořádání a historie.

² UNITED NATIONS. *The Question of Palestine and United Nations*. United Nations Department of Public Information [online]. New York, 2008. [cit. 2016-09-06] Dostupné z: <https://unispal.un.org/pdfs/DPI2499.pdf>

³ CIHELKOVÁ, Eva. *Vnější ekonomické vztahy Evropské unie*. Praha: C. H. Beck, 2003. Beckova edice ekonomie. ISBN 80-7179-804-5.

⁴ THE WORLD BANK. *Population, total*. [online] 2016 [cit. 2016-09-10] Dostupné z: <http://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?source=2&country=DZA.MEA>

3.2 Historie

Jednou z největších a nejmocnějších říší v oblasti Středomoří byla Osmanská říše, která existovala od roku 1299 až do roku 1922. Byla založena tureckými kočovnými kmeny a až do konce první světové války stál národ Turků v jejím čele. V průběhu 19. a 20. století ztratila z důvodu válek a vnitřních nepokojů značnou část svého území. Po jejím rozpadu byly vytyčeny nové územní hranice a z Turecka se v roce 1923 stala republika. Všechny ostatní země Středomoří (kromě Malty) byly v průběhu historie Osmanskou říší dobyty a staly se její součástí, až do dob evropské kolonizace. Na počátku 20. století Francie ovládala území dnešního Maroka, Alžírsko, Tunisko, Sýrie a Libanonu. Protektorátem Španělska byla území na severu a jihu Maroka a italskou kolonií byla Libye. Velká Británie spravovala Maltu a Kypr (korunní kolonie) a také Egypt, Palestinu a Jordánsko. Od roku 1922 se začaly tyto země osamostatňovat, ale do začátku druhé světové války se to podařilo pouze Egyptu. V průběhu druhé světové války získala nezávislost Sýrie a Libanon a rok po jejím ukončení Jordánsko. V roce 1948 byl po značném úsilí vyhlášen Izrael jako samostatný stát a do konce 60. let se postupně osamostatnily i Libye, Maroko, Tunisko, Kypr, Alžírsko a Malta.⁵

3.3 Ekonomika

Státy Středomoří se řadí mezi rozvojové země, ale ekonomiky jednotlivých států se navzájem velmi liší – od válkou zničené Sýrie, až po velmi vyspělý Izrael. Na území států severní Afriky i Blízkého Východu se nacházejí významná ložiska nerostných surovin a až tři čtvrtiny světových zásob fosfátů jsou v Egyptě, Maroku a Západní Sahaře. Vyskytují se zde i ložiska železných rud, olova a manganu a geologická podloží na území Egypta, Alžírsko, Sýrie a Libye jsou bohatá na naleziště ropy a zemního plynu. Obchod s fosilními palivy je tedy důležitou součástí ekonomiky těchto zemí. Zároveň jsou ale značně závislé na vývoji cen nerostných surovin, což s sebou může přinášet nejistotu a nestabilitu.

Vedoucí ekonomickou pozici má oblast Severního Středomoří, které v posledním zkoumaném roce 2015, tvořily dva státy EU (Malta, Kypr) a jedna kandidátská země (Turecko). Stav jejich hospodářství je z toho důvodu ovlivněn odlišným typem spolupráce s EU, než mají ostatní země středomořského regionu. Hrubý domácí produkt (HDP) vyprodukovaný zeměmi Mashreku byl 745 928,2 mil. USD, což jej řadí na druhé

⁵ REID, Richard J. *Dějiny moderní Afriky: od roku 1800 po současnost*. Praha: Grada, 2011. D (Grada). ISBN 978-80-247-3079-0.

místo v pořadí. Necelých 20% k celkovému ekonomickému výkonu středomořských zemí přispívá oblast Magrebu – 339 365,9 mil. USD (2015). Průměrný HDP na obyvatele v celém Středomoří byl 5 944,2 USD, ale hodnoty v jednotlivých státech se opět značně liší. Nejvyšších hodnot HDP/obyv. jednoznačně dosahuje Izrael (36 552,5 USD) a po něm Malta (24 381,0 USD) a Kypr (16 097,3 USD). Na posledním místě v pořadí je Sýrie s 1 331,1 USD⁶, jejíž vývoj je v posledních letech silně poznamenán probíhající občanskou válkou. Celkově země Středomoří vytvářejí HDP přesahující 1,8 biliónu USD.

Tabulka 1 Základní ukazatele středomořských zemí (rok 2015)

Země	Rozloha tis. km ²	Obyv. mil.	HDP mil USD	HDP/ obyv. ⁷	Export mld. USD	Import mld. USD
Magreb	4 751,4	91,7	339 365,9	3 700,8	99,8	133,9
Alžírsko	2 381,7	39,7	166 838,6	4 202,5	39,6	61,2
Maroko	446,6	34,4	100 359,5	2 917,4	32,2	39,8
Libye	1759,5	6,3	29 152,7	4 627,4	10,9	11,2
Tunisko	163,6	11,3	43 015,1	3 806,6	17,1	21,7
Mashrek	1 314,8	136,3	745 928,2	5 472,7	155,7	220,8
Egypt	1001,5	91,5	330 778,5	3 615,1	37,2	73,9
Izrael	22,1	8,1	296 075,4	36 552,5	91,8	81,6
Jordánsko	89,3	7,6	37 517,4	4 936,5	13,6	23,7
Libanon	10,5	5,9	47 102,9	7 983,5	2,9	18,0
Palestina	6,2	4,7	9 828,1	2 091,1	2,3	7,5
Sýrie	185,2	18,5	24 625,9	1 331,1	7,9	16,1
Severní Středomoří	793,2	80,3	747 290,2	9 306,2	157,7	211,0
Kypr	9,3	1,2	19 316,7	16 097,3	2,8	6,3
Malta	0,3	0,4	9 752,4	24 381,0	2,9	4,6
Turecko	783,6	78,7	718 221,1	9 126,1	152,0	200,1
Celkem Středomoří	6 859,4	308,3	1 832 584, 3	5 944,2	328,9	488,6

Zdroj: The World Bank, CIA World Factbook.

Nejdůležitějším obchodním partnerem středomořských zemí je EU a poté USA a Čína. Zapojení jednotlivých zemí do mezinárodního obchodu souvisí s vyspělostí ekonomiky, stupněm industrializace a dalším vnitřními ukazateli (stav infrastruktury, výdaje na vědu, výzkum a technologie, či zastaralost daňového systému). Celkově v regionu

⁶ Odhad The World Bank, založen na posledních oficiálních datech z roku 2011.

⁷ Vlastní výpočet (HDP/obyv., 2015)

převažuje dovoz nad vývozem a na mezinárodním obchodu se nejvíce podílí země severního Středomoří a Izrael, který exportoval více než 90 mld. USD.

Negativní dopad na celkový vývoj a zároveň na ekonomiku zemí Středomoří měla světová krize, která vypukla v roce 2009 a k razantním změnám došlo i v důsledku Arabského jara. Vlna povstání a nepokojů silně zasáhla celý pás zemí ležících na pobřeží Středozemního moře - od Maroka až po Sýrii.⁸

4 EURO-STŘEDOMOŘSKÉ PARTNERSTVÍ: BARCELONSKÝ PROCES

4.1 Počátky vztahů mezi EHS a Středomořím

Ekonomické vztahy mezi Evropou a Středomořím zůstaly zachovány i poté, co státy Středomoří získaly politickou samostatnost. Proces dekolonizace v severní Africe a na Blízkém Východě probíhal až do konce 60. letech 20. století, ale Francie, Španělsko a Velká Británie nepřestávaly usilovat o vliv ve svých bývalých koloniích. Evropské mocnosti nechtěly přijít zejména o zavedené obchodní vazby, a proto začalo EHS postupně uzavírat bilaterální dohody se zeměmi středomořského regionu. Ty byly uzavírány na principu dobrovolnosti a souhlasu obou stran ke vzájemné spolupráci.

Mezi lety 1961 – 1972 EHS uzavřelo dohody o přidružení s Řeckem, Tureckem, Marokem, Tuniskem, Maltou a Kyprem. S Izraelem a Libanonem nejdříve podepsalo nepreferenční obchodní dohody, ale ty byly později změněny na preferenční obchodní dohody, které uzavřelo také s Alžírskem a Egyptem. Na rozdíl od států z oblasti Magrebu a Mashreku, dohody uzavřené mezi EHS a zeměmi severního Středomoří počítaly s jejich budoucím vstupem do Společenství.⁹

EHS sice v průběhu 60 let. a na počátku 70. let 20. století uzavřelo bilaterální dohody se středomořskými zeměmi, ale neuplatňovalo vůči nim společnou a jednotnou zahraniční politiku. Tu přijalo až v polovině 70. letech - jednalo se o Globální strategii, jejíž základ tvořily kooperační dohody, které mezi lety 1973 – 1980 podepsaly země Magrebu a Mashreku. Cílem dohod bylo zjednodušit přístup středomořských zemí na evropské trhy, skrze zavedení obchodních výhod, finanční a technickou spolupráci a společné

⁸ CENRAL INTELLIGENCE AGENCY. *The World Factbook*. [online]. 2016[cit. 2016-10-21] Dostupné z: https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/wfbExt/region_afr.html

⁹ BRTNICKÝ, Michael. *Evropská unie a prostor arabského Středomoří: Blízký partner, nebo nebezpečná periferie?*. Brno: CDK, 2016. ISBN 978-80-7325-406-3.

instituce. Realizace těchto cílů byla ale z důvodu hospodářských změn uvnitř EHS pozastavena.¹⁰ Nepříznivou ekonomickou situací 80. let a stagnací obchodní spolupráce měla překonat Konference pro bezpečnost a spolupráci ve Středomoří, která se mimo jiné zabývala i lidskými právy. Očekávání byla vysoká, ale stejně jako iniciativa Francie Dialog 5+5, se nesešla s úspěchem. Příčinou byly hlavně nevyřešené konflikty mezi zeměmi v oblasti Magrebu i Mashreku, odmítavý postoj středozezemních zemí ke změnám a přílišné ambice ze strany EHS.¹¹

Konec Studené války, spolu s pádem Železné opony, revolučním zvratem v evropských zemích a následným sjednocením Německa na podzim roku 1990 přinesl výrazné geopolitické změny. Reakcí Komise bylo vydání zprávy o Euro-středomořských vztazích, ve které doporučila věnovat se jejich posílení. Rada poté v prosinci 1990 přijala Novou středomořskou politiku, jež stvrdila dřívější závazky a zároveň je obohatila o nový rozměr. Tím bylo prohloubení vztahů Společenství a Středomoří, s důrazem na podporu ekonomických reforem, které by vedly k postupné liberalizaci a strukturálním reformám. Nová politika stála na základech významné finanční pomoci a programech decentralizované spolupráce.¹²

Finanční spolupráce se středomořskými zeměmi se rozvíjela během několika časových etap. V prvním období od roku 1978 - 1991 měly země, které podepsaly dohody o přidružení nebo kooperační dohody, nárok na rozpočtové prostředky a půjčky z Evropské investiční banky (EIB). Mezi těmito lety získaly země Magrebu a Mashreku 1,3 miliardy eur v rámci rozpočtových fondů a necelé 2 miliardy EUR v podobě půjček EIB. Beneficientem pomoci byl i Izrael, který měl vzhledem ke své úrovni rozvoje nárok pouze na půjčky od EIB. Princip pětiletých finančních protokolů, zavedených v prvním období platily i mezi lety 1992 – 1996. Rozpočtové fondy dosahovaly 1,1 miliardy EUR a EIB poskytla půjčky ve výši 1,3 miliardy EUR. V rámci Nové středomořské politiky byly alokovány další finanční prostředky na regionální či environmentální projekty.¹³ Finanční pomoc zemím severního Středomoří byla ukotvena v jiných specifických protokolech.

¹⁰ Krize Evropského společenství, první rozšíření ES o nové členy v roce 1973, „Euroskléroza“, ropná krize 1973.

¹¹ MEDEA. *Euro-mediterranean cooperation (historical)*. [online]. 2016[cit. 2016-09-18] Dostupné z: <http://www.medeas.be/en/themes/euro-mediterranean-cooperation/euro-mediterranean-cooperation-historical/>

¹² EUROSKOP. *70. a 80. léta*. [online]. 2016[cit. 2016-09-21] Dostupné z: <https://www.euroskop.cz/8887/sekce/70-leta/>

¹³ EUROPEAN COMMISSION. *Background*. [online]. 2016[cit. 2016-09-21] Dostupné z: [http://europa.eu/rapid/press-release MEMO-94-63 en.htm](http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-94-63_en.htm)

Tabulka 2 Přehled vztahů EHS/ES se zeměmi Středomoří

Dohody o přidružení		Obchodní dohody				Kooperační dohody	
		Nepreferenční		Preferenční			
Turecko	1963	Izrael	1964	Izrael	1970	Izrael	1975
Maroko	1969	Libanon	1965	Alžírsko	1972	Maroko	1976
Tunisko	1969			Egypt	1972	Alžírsko	1976
Malta	1970			Libanon	1972	Tunisko	1976
Kypr	1972					Egypt	1977
						Jordánsko	1977
						Libanon	1977
						Sýrie	1977

Zdroj: CIHELKOVÁ, Eva. *Vnější ekonomické vztahy Evropské unie.*

4.2 Založení Euro-středomořského partnerství

Vyvrcholením dlouhodobých vztahů mezi EU a Středomořím byla Euro-Středomořská konference, která se konala 27. a 28. listopadu 1995 v Barceloně. Zde se sešlo 15 zemí EU a 12 zemí jižního a východního Středomoří (Alžírsko, Egypt, Izrael, Jordánsko, Kypr, Libanon, Malta, Maroko, Palestina, Tunisko, Turecko a Sýrie). Výsledkem setkání byl vznik Euro-Středomořského partnerství neboli tzv. Barcelonského procesu, jenž byl založen s účelem vybudování zóny sdíleného míru, prosperity a stability.

Určujícím dokumentem Euro-středomořského partnerství je Barcelonská deklarace, jež stvrzuje společnou vůli partnerů k novému rozměru vzájemných vztahů. Představuje multilaterální protějšek k bilaterálním dohodám, které dbají na odlišnosti jednotlivých států. Účelem Euro-středomořského partnerství není nahradit ty dosavadní smlouvy a dohody, jejichž cílem je podpora míru, prosperity a regionálního rozvoje.¹⁴

Barcelonská deklarace si vytyčila tři hlavní cíle:

- vymezení společného prostoru stability a míru prostřednictvím posíleného politického a bezpečnostního dialogu (Politika a bezpečnost)
- vybudování zóny sdílené prosperity prostřednictvím hospodářského a finančního partnerství, které by postupně vedlo k vytvoření zóny volného obchodu do roku 2010, s cílem lépe integrovat středomořské země do ekonomického systému Evropské Unie (Ekonomika a finance)

¹⁴ EUROPEAN INSTITUTE OF THE MEDITERRANEAN. *20th anniversary of the Barcelona Process.* [online] 2016[cit. 2016-10-03] Dostupné z: <http://www.iemed.org/actualitat-en/noticies/20e-aniversari-del-proces-de-barcelona>

- vytvoření užších vazeb mezi národy v Euro-středomořském prostoru pomocí společenského, kulturního a lidského partnerství, se zaměřením na vzájemné porozumění mezi kulturami a občanskými společnostmi (Oblast sociální a kulturní).

Samotná politika se skládá ze tří košů (*baskets*), které byly navrženy tak, aby reagovaly na možné výzvy v regionu cestou spolupráce.¹⁵

4.3 Politika a bezpečnost

První oblastí je podpora stability a míru v regionu, čehož má být dosaženo prostřednictvím multilaterálních politických rozhovorů a uzavíráním bilaterálních asociačních dohod mezi Evropskou unií a jednotlivými zeměmi Středomoří.

Podepsáním dohod se státy zavazují:

- jednat v souladu s Chartou OSN a Všeobecnou deklarací práv a svobod a také s dalšími mezinárodně právními závazky
- věnovat se reformám politické správy, které by směřovaly k demokratickému vládnutí a dodržování lidských práv
- respektovat lidská práva a základní svobody
- respektovat rozmanitost a pluralitu ve společnosti, podporovat toleranci mezi různými skupinami ve společnosti a bojovat proti projevům intolerance, rasismu a xenofobii
- respektovat suverenitu států, rovných práv národů a jejich práva na sebeurčení
- respektovat integritu území, principy nevměšování se do vnitřních záležitostí a mírové řešení konfliktů
- podporovat regionální bezpečnost, bojovat proti terorismu, eliminovat zbraně hromadného ničení a zabránit jejich šíření
- nebudovat vojenské kapacity, které přesahují legitimní prostředky obrany
- vytvářet prostředí vedoucí k dobrým sousedským vztahům mezi sebou navzájem, jež povedou k oblasti míry a stability ve Středozeří.

¹⁵ EUR-LEX. *Barcelona Declaration and Euro-Mediterranean partnership*. [online] 2011[cit. 2016-10-03] Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:r15001>

Partnerské země souhlasí se spravedlivým, komplexním a udržitelným urovnáváním konfliktů na Blízkém východě, jež se zakládá výhradně na rezolucích Rady bezpečnosti OSN.¹⁶

4.4 Ekonomika a finance

Druhá oblast politiky se zabývá ekonomickou spoluprací. Na úvod je v deklaraci zmíněna problematika dluhu a jeho vlivu na hospodářský vývoj zemí ve středomořském regionu. Signatáři deklarace se shodli, že hlubší dialog a hledání řešení bude probíhat na zvláštních fórech pro toto téma.

V oblasti ekonomiky a financí byly v rámci Euro-středomořského partnerství vytyčeny tři dlouhodobé cíle:

- zrychlení tempa udržitelného socio-ekonomického rozvoje
- zlepšení životních podmínek obyvatelstva, zvýšení úrovně zaměstnanosti a zmenšení propasti v míře rozvoje středomořských zemí
- podpora regionální kooperace a integrace.

K dosažení těchto cílů se strany zavazují k vytvoření ekonomického a finančního partnerství, které bude s ohledem na různé stupně rozvoje států, založeno na:

- postupném vytvoření zóny volného obchodu
- zavedení vhodné ekonomické spolupráce a dalších činností v konkrétních oblastech
- významném nárůstu finanční pomoci ze strany Evropské unie.

Zóna volného obchodu

Členové Euro-středomořského partnerství se dohodli, že k vytvoření zóny volného obchodu by mělo dojít do roku 2010. Změny, vedoucí k jejímu zavedení, představuje postupné odstraňování tarifních i netarifních překážek obchodu s produkty zpracovatelského průmyslu, liberalizace obchodu se zemědělskými produkty (prostřednictvím vzájemného preferenčního přístupu mezi stranami) a liberalizace

¹⁶ EUROPEAN UNION EXTERNAL ACTION. *Barcelona Declaration adopted at the Euro-Mediterranean Conference – 27–28/11/95.* [online] 2016[cit. 2016-10-03] Dostupné z: http://www.eeas.europa.eu/euromed/docs/bd_en.pdf

obchodu se službami. Tato opatření budou vykonávána v souladu s dohodami GATT a GATS a budou zahrnuta v asociačních dohodách jednotlivých států.¹⁷

Ekonomická spolupráce a další činnosti

K dosažení ekonomické spolupráce, v určených oblastech, je zdůrazněna:

- podpora soukromých domácích i přímých zahraničních investic
- regionální spolupráce, jako nezbytný krok vedoucí k vytvoření zóny volného obchodu
- spolupráce a uzavírání dohod mezi malými a středními podniky navzájem
- podpora průmyslové modernizace a vytváření příznivého podnikatelského prostředí
- vzájemná spolupráce na ochraně životního prostředí
- klíčová role žen v ekonomickém rozvoji a jejich podílu na míry zaměstnanosti
- významná úloha rybolovu, zemědělství a vodního hospodářství
- klíčová role energetického sektoru.

Partneři se dohodli na spolupráci i v dalších oblastech:

- rozvoj a zlepšování infrastruktury (účinný dopravní systém, rozvoj informačních technologií, modernizace telekomunikací)
- respektování principů mezinárodního námořního práva a liberalizace služeb v mezinárodní dopravě
- regionální plánování a spolupráce mezi místními autoritami
- posílení vědecko-technických kapacit
- spolupráce a harmonizace statistických údajů.

Finanční spolupráce

Úspěch Euro-středomořského partnerství a vytvoření zóny volného obchodu závisí na podstatném zvýšení finanční a technické pomoci ze strany EU ke středomořským

¹⁷BARCELONA. *The Barcelona Process or Euro-Mediterranean Partnership*. [online] 2016[cit. 2016-10-03] Dostupné z: http://www.barcelona.com/barcelona_news/the_barcelona_process_or_euro_mediterranean_partnership

parterům. Cílem pomoci je podpořit udržitelný rozvoj a mobilizovat místní hospodářské subjekty, s ohledem na specifické podmínky v jednotlivých zemích.¹⁸

4.5 Oblast sociální a kulturní

Třetí oblast se týká prohlubování vazeb mezi národy v oblasti Euro – středomořského regionu a podpory růstu občanské společnosti. Podpisem deklarace státy souhlasí s vytvořením sociálního, kulturního a lidského partnerství.

Prioritními body této oblasti je:

- dialog a respektování mezi kulturami a náboženstvím, s přiznáním značného vlivu hromadným sdělovacím prostředkům
- rozvoj lidských zdrojů prostřednictvím vzdělávání a znalostí cizích jazyků
- zdravotní sektor a jeho vliv na udržitelný rozvoj
- sociální rozvoj, který je podmínkou ekonomického rozvoje
- nezbytnost občanské společnosti
- zavedení a posílení nástrojů decentralizované spolupráce
- podpora demokratických institucí a posilování právního státu a občanské společnosti
- zavedení vhodných politik vedoucích k ekonomickému rozvoji s ohledem na současné populační trendy
- spolupráce v oblasti migrace (legální, ilegální)
- spolupráce v boji proti terorismu, šíření drog, mezinárodní trestné činnosti a korupci
- potlačování projevů rasismu, xenofobie a intolerance ve společnosti.

Členové Euro-středomořského chtěli podpisem Barcelonské dohody dosáhnout razantního zvýšení intra regionálního obchodu mezi středomořskými státy a také s EU, významného nárůstu přímých zahraničních investic (PZI) do nečlenských zemí Středomoří, zvýšení konkurenceschopnosti průmyslu středomořských zemí a podstatného snížení politického a sociálního napětí ve všech zemích Středomoří.

¹⁸ EUROPEAN UNION EXTERNAL ACTION. Barcelona Declaration adopted at the Euro-Mediterranean Conference – 27–28/11/95. [online] 2016[cit. 2016-10-03] Dostupné z: http://www.eas.europa.eu/euromed/docs/bd_en.pdf

Účast na Euro-středomořském partnerství mají i další mezinárodní subjekty – Libye, která je od roku 1999 pozorovatelem a Mauretánie, Unie Arabského Magrebu a Liga Arabských států mají status zvláštního hosta na konferencích ministrů zahraničí.¹⁹

4.6 Nástroje politiky

Barcelonská deklarace zavedla Pracovní program, který měl zaručit, že budou stanovené cíle, principy a zásady reálně aplikovány. Program definoval čtyři nástroje pro sledování pokroku. Prvním je pravidelné setkávání ministrů zahraničních věcí ze třiceti pěti států Euro-středomořského partnerství, jejichž úkolem je pozorovat implementaci Barcelonské deklarace a definovat opatření, která jsou nezbytná k dosažení stanovených cílů.²⁰ Dosud proběhlo dvanáct konferencí ministrů zahraničních věcí – Malta, Palermo, Stuttgart, Lisabon, Marseilles, Brusel, Valencie, Kréta, Neapol, Dublin, Haag a Luxemburg. Setkání v Palermu a Lisabonu byla neformálního charakteru.

Tato setkání jsou připravována Euro-středomořským Výborem pro Barcelonský proces, který také monitoruje postup a priority v oblasti spolupráce. Jeho členy je třicet pět Vyšších úředníků, kteří mohou v případě nutnosti aktualizovat pracovní program.

Politickými a bezpečnostními otázkami se zabývá Výbor Vyšších úředníků, složený z třiceti pěti členů. Zabývá se politickými a bezpečnostními otázkami a sleduje vývoj v celé Euro-středomořské oblasti.

Generální ředitelství pro zahraniční vztahy, spadající pod Evropskou komisi, má na starosti podrobnou přípravu a pokračování na pracích, které byly odsouhlaseny na setkáních Výboru a zahraničních ministrů. O finanční management se stará Úřad pro spolupráci EuropeAid (v rámci Evropské Komise).²¹

K udržení stability institucionální složky Společenství, bylo zavedeno pravidelné setkávání předsedů vlád po dvou letech, spolupředsednictví (jeden zástupce EU, jeden zástupce středomořských zemí), Společný stálý výbor pro institucionální správu a sekretariát, který zajišťuje rovné zajištění zájmů obou stran.²²

¹⁹ CIHELKOVÁ, Eva. Vnější ekonomické vztahy Evropské unie. Praha: C. H. Beck, 2003. Beckova edice ekonomie. ISBN 80-7179-804-5.

²⁰EUROMESCO. *Barcelona Process*. [online] 2006[cit. 2016-10-03] Dostupné z: http://www.euromesco.net/index.php?option=com_content&task=view&id=20&Itemid=36&lang=en

²¹ Barcelona declaration.

²² EUR-LEX. *Barcelona Declaration and Euro-Mediterranean partnership*. [online] 2011[cit. 2016-10-03] Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:r15001>

4.7 Financování

Hlavním finančním nástrojem Euro-středomořského partnerství je program MEDA, který je ukotven v Barcelonské deklaraci. Jeho účelem je podpořit ekonomické a sociální reformy, regionální spolupráci a postupně budovat zónu volného obchodu mezi EU a středomořskými státy.²³ Mezi příjemce finanční pomoci patří nejen státy a regiony, ale také místní orgány, regionální organizace, veřejné agentury, místní a tradiční společenství, organizace podporující podnikání, soukromé subjekty, družstva, nadace, sdružení i nevládní organizace.²⁴ Výběrová řízení a zakázky jsou za stejných podmínek přístupné pro všechny právnické i fyzické osoby všech členů Euro-středomořského partnerství.²⁵

Program MEDA vznikl v roce 1995, ale plně fungovat začal až o rok později. Mezitím bylo zapotřebí uzavřít rámcové finanční smlouvy, které podepsaly všechny partnerské země, vyjma Kypru, Malty a Turecka. Ve smlouvách je definována role Národního koordinátora a také Národní indikační programy, které jsou uzavírány na časové období tří let. Jejich obsah se přizpůsobuje vývoji ekonomické úrovně v jednotlivých zemích. Mezi lety 1995 – 1999 bylo v rámci programu MEDA vyhrazeno 3,43 mld. EUR. Necelých 10 % prostředků bylo uplatňováno na regionální programy a projekty a zbývajících 90% bylo vynaloženo na státní projekty. V roce 2000 byl program MEDA transformován Evropskou Radou na MEDA II. V časovém období 2000 – 2004 bylo na program uvolněno 5,35 mld. EUR. Od roku 2004 je financování středomořských zemí zahrnuto do správy Evropské politiky sousedství.²⁶

Závazky a platby programů MEDA I a MEDA II jsou uvedeny v následující tabulce č. 3, ale z důvodu nezařazení Izraele a zemí severního Středomoří jsou celkové částky nižší, než je uvedeno výše. V období 1995 – 1999 dosahovalo čerpání finanční pomoci středomořskými státy necelých 29%, kdy nejvyšší poměr závazků a plateb mělo Jordánsko, Palestina a Tunisko. V rámci programu MEDA II došlo k razantnímu

²³EMWIS. *The MEDA programme*. [online] 2011[cit. 2016-10-03] Dostupné z: <http://www.emwis.org/overview/fo1101997/fo1221357>

²⁴EUR-LEX. *MEDA programme*. [online] 2011[cit. 2016-10-05] Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=uriserv:r15006>

²⁵HODLEN, Patrick. *The European Union's MEDA Aid Programme: What kind of development partnership?* [online] 2015[cit. 2016-10-05] Dostupné z: <http://www.business.mmu.ac.uk/edpsg/docs/DP28.pdf>

²⁶MEDEA. *MEDA programme* [online]. 2000[cit. 2016-10-12] Dostupné z: <http://institut-medea.be/en/themes/euro-mediterranean-cooperation/meda-programme/>

navýšení tohoto poměru, a to až na více než 77%, které bylo zapříčiněno přesazením více než 100% finančních prostředků u Egypta, Jordánska a Libanonu.²⁷

Tabulka 3 Závazky a platby programů MEDA I a MEDA II

Země	MEDA I 1995-1999			MEDA II 2000-2004		
	Závazky mil. EUR	Platby mil. EUR	Z/P %	Závazky mil. EUR	Platby mil. EUR	Z/P %
Alžírsko	164,0	30,0	18,2	232,8	74,7	32,1
Egypt	686,0	157,1	22,9	353,5	360,1	101,9
Jordánsko	254,0	108,0	42,5	204,4	242,6	118,7
Libanon	182,0	1,2	0,6	73,7	103,4	140,3
Maroko	656,0	127,0	19,4	677,1	443,2	65,5
Palestina	111,0	54,0	48,6	350,3	327,2	93,4
Sýrie	99,0	0,0	0,0	135,7	39,0	28,7
Tunisko	428,0	168,0	39,3	328,6	317,7	96,7
Bilaterální spolupráce	2580,0	646,5	25,1	2356,1	1910,1	81,1
Regionální spolupráce	480,0	228,8	47,7	739,8	477,8	64,6
Celkem	3060,0	875,0	28,6	3095,9	2388,0	77,1

Zdroj: Autorka na základě Evropské Komise.²⁸

5 OD BARCELONSKÉHO PROCESU K EVROPSKÉ POLITICE SOUSEDSTVÍ

Vytvoření Euro-středomořského partnerství bylo považováno za nejodvážnější počín v historii zahraniční politiky EU, jelikož spojovala velký počet zemí s velmi odlišnými stupni ekonomického rozvoje. Na začátku spolupráce bylo nadšení a optimismus na vysoké úrovni, ale po několika letech začalo opadat. Od podepsání Barcelonské deklarace došlo k mnoha změnám ve vývoji EU i regionu Středomoří – 15 členských zemí EU se rozrostlo na 25 a z 12 středomořských partnerů se stalo 9.^{29 30}

²⁷ JENÍČEK, Vladimír a Jaroslav FOLTÝN. *Globální problémy světa: v ekonomických souvislostech*. V Praze: C.H. Beck, 2010. Beckovy ekonomické učebnice. ISBN 978-80-7400-326-4.

²⁸ GERMAN INSTITUTE OF GLOBAL AND AREA STUDIES. *Ten Years after: Achievements and Challenges of the Euro-Mediterranean Economic and Financial Partnership*. [online]. 2006 [cit. 2016-10-12] Dostupné z: https://www.giga-hamburg.de/de/system/files/publications/wp36_brach.pdf

²⁹ Malta a Kypr byly později přijaty do EU a Turecko získalo kandidátský status.

³⁰ EUROPEAN COMMISSION. *Euro-Mediterranean Partnership – Where are we 10 years after the Barcelona Declaration?* [online]. Brusel, 2005 [cit. 2016-10-12] Dostupné z: http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-05-442_en.htm

5.1 Hodnotící zpráva Komise

V dubnu 2005 vydala Komise sdělení pro Radu a Evropský Parlament – „*Desáté výročí Euro-středomořského partnerství: Pracovní program pro překonávání překážek v následujících pěti letech*“.³¹ To obsahuje podrobné zhodnocení deseti let působení Euro-středomořského partnerství a pracovní plán pro následující roky.

Hodnocení Komise prezentuje smíšené závěry, ale uznává, že podpisem Barcelonské deklarace v roce 1995 vzniklo silné partnerství na základě sdílené účasti, multilaterálního dialogu a spolupráce. To přináší změnu ve vývoji vztahů na ose sever-jih i mezi zeměmi středomořského regionu navzájem (osa jih-jih). Komise jako úspěšné považuje vytvoření dlouhodobých politických a institucionálních vazeb se středomořskými partnery, kteří se postupně angažují na vytyčených reformních cílech.

5.2 Ekonomická část

Proces, vedoucí k uzavření asociačních dohod, byl v některých zemích Středomoří zdoluhavý, ale postupně k němu dospěly všechny státy, kromě Sýrie. Z toho důvodu byla integrace Euro-středomořského obchodu značně omezená a cíl vytvoření skutečného regionálního trhu se neuskutečnil. Domácím i zahraničním investicím na vyšší úrovni bránila roztržitost trhů Magrebu a Mashkeru, kde se intra- regionální obchod pohyboval pouze kolem 15% z celkového objemu obchodu regionu. Tato hodnota je jedna z nejnižších mezi všemi regiony světa, a proto Komise přiznává, že plného potenciálu partnerství nebylo dosaženo. Přesto jej nepovažuje za neúspěch, protože bylo podepsáno několik obchodních dohod mezi zeměmi Středomoří. Mezi nejvýznamnější patří Agadirská dohoda z roku 2004 mezi Marokem, Tuniskem, Jordánskem a Egyptem.³² Částečný pokrok zaznamenal i proces liberalizace obchodu v oblasti harmonizace celních postupů a pravidel o určení původu zboží.³³

³¹ COMMISSION OF THE EUROPEAN COMMUNITIES. *TENTH ANNIVERSARY OF THE EURO-MEDITERRANEAN PARTNERSHIP: A work programme to meet the challenges of the next five years*. [online]. Brusel, 2005 [cit. 2016-10-12] Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52005DC0139&from=EN>

³² NSOULI, Saleh. *The Euro-Mediterranean Partnership Ten Years On: Reassessing Readiness and Prospects*. [online] Monako, 2006 [cit. 2016-10-22] Dostupné z: <https://www.imf.org/en/News/Articles/2015/09/28/04/53/sp062306>

³³ Vyjednávání na podobě Asociačních dohod mezi Evropskou Uníí a Libyí jsou pozastaveny, stejně tak jako se Sýrií.

Dohoda s Tureckem podepsaná v červnu 1995 měla představovat konečnou fázi celní unie, jejíž původ sahá až do roku 1964.

Tabulka 4 Asociační dohody středomořských zemí

Země	Smlouva uzavřena	Datum podpisu	Vešla v platnost
Alžírsko	prosinec 2001	duben 2002	září 2005
Egypt	červen 1999	červen 2001	červen 2004
Izrael	září 1995	listopad 1995	červen 2000
Jordánsko	duben 1997	listopad 1997	květen 2002
Libanon	leden 2002	červen 2002	duben 2006
Maroko	listopad 1995	únor 1996	březen 2000
Palestina	prosinec 1996 Prozatímní dohoda	únor 1997	červenec 1997
Sýrie	říjen 2004 /prosinec 2008		
Tunisko	červen 1995	červenec 1995	březen 1998

Zdroj: Autorka na základě Evropské komise.

Evropská investiční banka během let zvýšila půjčky směřující do regionu a v roce 2003 sloučila úvěrové operace Euro-středomořských zemí v nové Zařízení pro Euro-středomořské investice a partnerství (FEMIP). Přesto nebylo dosaženo původního cíle finanční podpory pro období 1995 až 1999, stanoveném v Barcelonské deklaraci a vysoká diverzita ekonomické situace ve středomořských zemích stále přetrvávala.³⁴

5.3 Sociální a politická část

V 90. letech se znovu rozhořel arabsko-izraelský konflikt a stabilita celého středomořského regionu byla narušena. A silné spoléhání EU na předpoklad, že samotná podpora ekonomické liberalizace a integrace povede k upevnění bezpečnosti, mezinárodní harmonii a politickým reformám, vyvolávalo značné obavy.³⁵

Politická situace se stala ještě komplikovanější po teroristických útocích 11. září 2001 v New Yorku a Washingtonu. Další útoky, které následovaly později v Madridu, Londýně, Casablance a Ammánu otevřely novou fázi rozprav a stvrdily společný cíl partnerství boje proti terorismu. Tato nepříznivá situace zároveň paralyzovala následující vývoj politických a sociálních reforem, jelikož byly státy EU i jižního

³⁴IEMED. *The Euro-Mediterranean Association Agreements*. [online] 2013 [cit. 2016-10-22] Dostupné z: <http://www.iemed.org/observatori/recursos/documents/annexos-anuari-2013/arxiu-annexos-2013/EuroMed%20Association%20Agreement.pdf>

³⁵YOUNGS, Richard. *20 Years of the Euro-Mediterranean Partnership*. [online] 2015 [cit. 2016-11-01] Dostupné z: <http://carnegieeurope.eu/publications/?fa=60337>

Středomoří nuceny řešit daleko naléhavější problémy, které vznikly v důsledku útoků. Jedním z hodnocení Barcelonské deklarace tedy je, že mohlo být dosaženo větších výsledků a také neschopnost vyřešení izraelsko-palestinského konfliktu byla mnohými považována za selhání. Stejně tak jako přetrvávající problém šíření zbraní hromadného ničení.

Velkou nadějí regionální integrace bylo zřízení Euro-středomořského Parlamentního shromáždění v prosinci roku 2003, v rámci italského předsednictví EU. Jeho rolí je navrhování politik a monitorování mezivládní spolupráce a představuje hnací motor partnerství.

Ke zvýšení celosvětového povědomí o Euro-středomořském partnerství a prohloubení vazeb mezi obyvateli těchto národů byl rok 2005 vyhlášen Rokem Středomoří. Tato akce na chvíli připoutala pozornost médií, ale nepřinesla očekávané výsledky.³⁶

5.4 Výroční setkání deset let od Barcelonského procesu

Hodnotící zpráva Komise byla podkladem pro setkání ministrů zahraničních věcí ze zemí Partnerství, které se uskutečnilo v květnu 2005 v Lucemburku. Programem setkání bylo schválení návrhů pro dalších pět let partnerství. K hlavním otázkám budoucího vývoje patřilo:

- prosazování lidských práv a demokracie
- pomoc při vytváření pracovních míst a udržitelný ekonomický růst skrze liberalizaci obchodu a regionální integraci
- spolupráce na kvalitnějším vzdělání pro všechny
- spravedlnost, bezpečnost a svoboda, včetně migrace a sociální integrace
- terorismus
- zbraně hromadného ničení
- mírový proces na Blízkém východě a rezoluce dalších konfliktů
- občanská společnost.³⁷

³⁶ CASINI, Pier Ferdinand. *The Euro-Mediterranean Partnership 10 years after the Barcelona Declaration: Political and economic aspects*. [online] Barcelona, 2015 [cit. 2016-11-01] Dostupné z: http://www.congreso.es/portal/page/portal/Congreso/Congreso/Internacional/Conferencia%20Presid/English/Report1/sr_casini_en.pdf

³⁷ COMMISSION OF THE EUROPEAN COMMUNITIES. *TENTH ANNIVERSARY OF THE EURO-MEDITERRANEAN PARTNERSHIP: A work programme to meet the challenges of the next five years*. [online]. Brusel, 2005 [cit. 2016-11-02] Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52005DC0139&from=EN>

V listopadu 2005 se v Barceloně konala konference k desátému výročí od podepsání Barcelonské deklarace. Při této příležitosti byly prezentovány úspěchy i překážky, kterým muselo Partnerství během první dekády svého působení čelit.

V krátké závěrečné zprávě bylo uvedeno, že všechny státy Euro-středomořského stvrzují společné cíle a principy, které povedou z vytvoření stabilního a prosperujícího regionu. Důkazem společných cílů je skutečnost, že se všech třicet pět členských států shodlo na pracovním programu, který byl přednesen na výše zmíněném setkání ministrů zahraničních věcí v Lucemburku. To ovšem neznamená, že bylo dosaženo očekávaných výsledků, jež mělo přinést zavedení politických a ekonomických reforem.³⁸

Zpráva připomíná společný závazek na vytvoření zóny volného obchodu do roku 2010 a apeluje na učinění dalších kroků, které by vedly k jejímu dosažení. Ke změnám musí dojít i v oblasti zemědělství. Jako nezbytné se jeví zejména otevření evropských trhů vůči zemím Středomoří, kde je zemědělství hlavním odvětvím hospodářství. Ze zprávy dále vyplývají další politická doporučení s důrazem na podporu občanské společnosti, lidská, občanská a politická práva a budování demokracie a právního státu.³⁹

Závěrem je možno shrnout, že v oblasti politiky a bezpečnosti, patří mezi hlavní priority boj s terorismem. To vyžaduje ratifikaci Úmluvy OSN o terorismu, vypracování společného postupu a spolupráci zpravodajských služeb. V ekonomické oblasti má přednost vytvoření legislativního rámce, který je nezbytný pro liberalizaci trhů a služeb a zvýšení atraktivnosti pro zahraniční investory. Důležité je také nadále podporovat vazby vzniklé při spolupráci na projektech, které se týkají ochrany obyvatelstva i životního prostředí.⁴⁰

5.5 Překážky pokroku

Nedostatečný pokrok při naplňování vytyčených cílů během prvních deseti let Euro-středomořského partnerství má mnoho důvodů. Jedním z nich může být již dříve zmíněné pomalé tempo uzavírání dohod o přidružení a také dlouhé období přechodu, než mohlo dojít k liberalizaci obchodu mezi Euro-středomořskými partnery. To

³⁸ CASINI, Pier Ferdinand. *The Euro-Mediterranean Partnership 10 years after the Barcelona Declaration: Political and economic aspects*. [online] Barcelona, 2015 [cit. 2016-11-05] Dostupné z: http://www.congreso.es/portal/page/portal/Congreso/Congreso/Internacional/Conferencia%20Presid/English/Report1/sr_casini_en.pdf

³⁹ JENÍČEK, Vladimír a FOLTÝN, Jaroslav. *Globální problémy světa: v ekonomických souvislostech*. V Praze: C.H. Beck, 2010. Beckovy ekonomické učebnice. ISBN 978-80-7400-326-4.

⁴⁰ CASINI, Pier Ferdinand. *The Euro-Mediterranean Partnership 10 years after the Barcelona Declaration: Political and economic aspects*. [online] Barcelona, 2015 [cit. 2016-11-06] Dostupné z: http://www.congreso.es/portal/page/portal/Congreso/Congreso/Internacional/Conferencia%20Presid/English/Report1/sr_casini_en.pdf

nasvědčuje tomu, že některé partnerské země nebyly zcela připraveny na to, aby mohly plně využít všech výhod, které partnerství nabízí. Problematické bylo i samotné určení cílů, jelikož byly mnohdy příliš vágní, nebo naopak příliš ambiciózní.

Míra ekonomické integrace s EU, jež byla původně zamýšlena při utváření cílů partnerství, měla značná omezení. Hlavním nástrojem měl být volný obchod, ale ani v této oblasti neexistoval přesný časový plán na liberalizaci zemědělského obchodu či rybolovu, což jsou stále důležité sektory v mnoha Euro-středomořských zemích. Navíc obchod se službami nebyl v pracovním plánu zpočátku zahrnut a také v oblasti volného pohybu pracovních sil nebyly učiněny potřebné kroky.

Za třetí, Barcelonský proces nenabídl žádný výrazně motivující mechanismus vedoucí ke strukturálním změnám v partnerských státech. Problematické bylo i určení stejného roku 2010 k vytvoření zóny volného obchodu pro všechny země, bez ohledu na jejich různý stav hospodářství a míry připravenosti.⁴¹

Také neklidná situace na Blízkém Východě bránila rozvoji Společenství, stejně jako rizika mezinárodního terorismu. Ten se stal důvodem pro některé státy, aby upřednostnily politickou stabilitu před demokratickými reformami a politickou liberalizací.⁴²

6 EVROPSKÁ POLITIKA SOUSEDSTVÍ

Dřívější ekonomické vztahy mezi EU a ostatními zeměmi byly součástí společné obchodní politiky až do roku 1970, než byla spuštěna Evropská politická spolupráce, v rámci níž bylo vytvořeno Euro-středomořské partnerství.⁴³ V roce 2004 došlo k největšímu rozšíření Evropské Unie o 10 nových členských států a s tím i o přibližně 75 milionů lidí. Kromě dvou středomořských ostrovů Kypru a Malty, se jednalo o postkomunistické země střední a východní Evropy.⁴⁴ Rozšíření EU z 15 členů na 25 s sebou přineslo značné geopolitické změny a strategie zahraniční politiky EU se těmto

⁴¹ NSOULI, Saleh. *The Euro-Mediterranean Partnership Ten Years On: Reassessing Readiness and Prospects*. [online] Monako, 2006 [cit. 2016-11-12] Dostupné z: <https://www.imf.org/en/News/Articles/2015/09/28/04/53/sp062306>

⁴² KNOOPS, Vera. *Euro-Mediterranean relations and the Arab Spring*. EU cente in Singapore [online]. 2011 [cit. 2016-10-06]. Dostupné z: <http://aei.pitt.edu/33653/1/BB006-ArabSpring-VKnoops.pdf>

⁴³ EUROSOP. *Zahraniční a bezpečnostní politika*. [online] 2016 [cit. 2016-10-12] Dostupné z: <https://www.euroskop.cz/8916/sekce/zahranicni-a-bezpecnostni-politika/>

⁴⁴ K první vlně patřila ČR, Estonsko, Maďarsko, Polsko, Slovinsko a Kypr a dále Slovensko, Lotyšsko, Litva a Malta. EUROSOP. *Historie EU, 2000-2005*. [online] 2016 [cit. 2016-11-21] Dostupné z: <https://www.euroskop.cz/8890/15157/clanek/2000-2005/>

novým okolnostem musela přizpůsobit. S cílem předejít vzniku třecích ploch mezi EU a jejími sousedy, byla v roce 2004 vytvořena nová Evropská politika sousedství (EPS). Evropská politika sousedství je tedy novým rámcem pro Euro-středomořské partnerství.⁴⁵

6.1 Vznik a zásady

Základem EPS bylo Prohlášení Evropské Komise z roku 2003 „*Širší Evropa – sousedství: nový rámec vztahů s našimi východními a jižními sousedy*“, ve kterém byly stanoveny hlavní cíle nové politiky EU. Vztahuje na 16 zemí sousedící s EU na souši i na moři a zahrnuje nové země, i státy dosud zapojené v Euro-středomořském partnerství: Alžírsko, Arménie, Ázerbájdžán, Bělorusko, Egypt, Gruzie, Izrael, Jordánsko, Libanon, Libye, Maroko, Moldavsko, Palestina, Sýrie, Tunisko a Ukrajina. EU nabízí svým partnerským zemím prostřednictvím EPS zvýhodněné vztahy, které jsou založeny na závazku všech stran ke společným hodnotám – demokracie, zásady právního státu, dodržování lidských práv a svobod, zásady tržního hospodářství a udržitelný rozvoj.⁴⁶

6.2 Nástroje politiky

Strategické cíle spolupráce mezi EU a jednotlivými zeměmi jsou vytyčeny v akčních plánech a jsou založeny na již zmíněných společných zájmech a hodnotách (tabulka č. 5). Mezi hlavní cíle EPS patří finanční podpora, ekonomická integrace a přístup na trhy EU, snazší cestování do EU, technická a politická podpora a důraz na budování občanské společnosti, která hraje důležitou roli při budování demokracie. Uzavřením akčního plánu se partnerské země zavazují dodržovat zásady tržní ekonomiky a udržitelného rozvoje. Vytyčují plán pro politické a hospodářské reformy s krátkodobými až střednědobými prioritami od 3 do 5 let a odrážejí potřeby a možnosti jednotlivých zemí, stejně tak jako zájmy EU.⁴⁷ Jejich právním základem jsou již dříve uzavřené dohody s EU – dohody o partnerství a spolupráci se zeměmi bývalého SSSR a asociační dohody se zeměmi Euro-středomořského partnerství. S Alžírskem se o akčním

⁴⁵ EVROPSKÝ PARLAMENT. *Evropská politika sousedství*. [online] 2016 [cit. 2016-11-08] Dostupné z: http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/cs/displayFtu.html?ftuId=FTU_6.5.4.html

⁴⁶ EVROPSKÝ PARLAMENT. *Zpráva o Evropské politice sousedství*. [online] 2006 [cit. 2016-11-08] Dostupné z: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A6-2005-0399+0+DOC+XML+V0//CS>

⁴⁷ EUROPEAN UNION EXTERNAL ACTION. *European Neighbourhood Policy (ENP)*. [online] 2015 [cit. 2016-11-09] Dostupné z: https://eeas.europa.eu/topics/european-neighbourhood-policy-enp/330/european-neighbourhood-policy-enp_en

plánu teprve vyjednává a Bělorusko, Sýrie a Libye nadále zůstávají mimo většinu struktur EU.

Nová politika se snaží o větší přizpůsobení potřeb konkrétních zemí a uznává, že neplatí dřívější postoj EU „one size fits all“ („jedna velikost padne všem“). Zavádí také monitorovací mechanismus sledující dodržování evropských i mezinárodních standardů týkající se lidských práv a demokracie. Evropská Komise vydává každý rok Zprávy o pokroku, které hodnotí, do jaké míry byly naplněny cíle určené v právních dohodách. Pokud by došlo k porušení těchto závazků, je Evropská Komise připravena pozastavit či omezit pomoc a zrušit vzájemné smlouvy. Míra podpory ze strany EU je tedy podmíněna a řídí se pravidlem „more for more“ („více za více“).⁴⁸

O zlepšení každodenních životních podmínek obyvatel partnerských zemí usiluje EPS prostřednictvím sektorových politik. Ty mají velmi široký záběr - od zaměstnanosti, sociální politiky, obchodu, průmyslové a hospodářské soutěže v oblasti zemědělství, až po rozvoj venkova, změnu klimatu a životní prostředí. Spadá zde i energetická bezpečnost, doprava, výzkum, inovace a podpora zdraví, školství, kultury a mládeže.⁴⁹

6.3 Financování

V rámci EPS je členskými státy poskytována finanční pomoc, stejně jako technická a politická spolupráce na zavádění reforem. Finanční podporu partnerům poskytuje Evropská Komise ve formě grantů. Evropská Investiční Banka (EIB) a Evropská banka pro obnovu a rozvoj ji doplňují prostřednictvím úvěrů. EU uznává, že k dosažení cílů politiky je důležitá i občanská společnost, a proto ji podporuje skrze Nástroj pro podporu občanské společnosti (Civil Society Facility). Dalším nástrojem pomoci jsou Prohloubené a komplexní dohody o volném obchodě (DCFTA), díky nimž mají partnerské státy lepší přístup ke společnému trhu. Příprava či vyjednávání k jejich zavedení proběhla zatím v Egyptě, Jordánsku, Maroku a Tunisku (tabulka č. 5).⁵⁰

Do roku 2006 bylo Euro-středomořské partnerství podporováno finančním nástrojem MEDA a země Společenství nezávislých států nástrojem TACIS. Pro MEDA bylo

⁴⁸ EUROSOP. *Evropská politika sousedství*. [online] 2015 [cit. 2016-11-12] Dostupné z: <https://www.euroskop.cz/8714/sekce/evropska-politika-sousedstvi/>

⁴⁹ EUROPEAN UNION EXTERNAL ACTION. *European Neighbourhood Policy (ENP)*. [online] 2015 [cit. 2016-11-12] Dostupné z: https://eeas.europa.eu/topics/european-neighbourhood-policy-enp/330/european-neighbourhood-policy-enp_en

⁵⁰ EUROPEAN COMMISSION. *Overview of FTA and other trade negotiations*. [online] 2015 [cit. 2016-11-26] Dostupné z: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/december/tradoc_118238.pdf

v rozpočtovém období 2000 – 2006 uvolněno 3,44 mld. EUR a pro TACIS 3,14 mld. EUR.⁵¹

Tabulka 5 Smluvní rámec zemí Středomoří

Země	Akční plán	Prohloubená a komplexní dohoda o volném obchodě
Alžírsko	není	Není
Egypt	2007	vyjednávání od června 2013
Izrael	2006	Není
Jordánsko	2005	příprava k vyjednávání od prosince 2011
Libanon	2007	Není
Maroko	2005	vyjednávání od března 2013
Palestina	2005	Není
Sýrie	není	Není
Tunisko	2005	vyjednávání od října 2015

Zdroj: Autorka na základě Evropského Komise.

6.3.1 Nástroj evropského sousedství a partnerství

V lednu 2007 došlo ke sloučení programů MEDA II a TACIS v nový Nástroj evropského sousedství a partnerství (ENPI). V rozpočtovém období 2007 – 2013 bylo na finanční pomoc v rámci Evropské politiky sousedství k dispozici 11,18 mld. EUR. Tento finanční nástroj se vztahuje na šestnáct zemí zapojených do ENP a také na Rusko, se kterým má uzavřeno Strategické partnerství. Hlavní strategické cíle programu představují: podpora přechodu k demokracii a prosazování lidských práv, reformy vedoucí k tržnímu hospodářství, podpora udržitelného rozvoje a společných zájmů (boj s terorismem, šíření zbraní hromadného ničení, řešení konfliktů a prosazování mezinárodního práva). Důraz je kladen na i spolupráci v odvětví životního prostředí, energetice, dopravě a telekomunikacích, stejně jako na podporu regionálního a místního rozvoje.⁵²

Finanční podpora je v rámci ENPI alokována pomocí systému konkrétních programů, které obsahují předem stanovený cíl, harmonogram a finanční částku, společně s plánem implementace. Přibližně 95% rozpočtu bylo vyčleněno na programy vztahující se na

⁵¹ CIHELKOVÁ, Eva. Vnější ekonomické vztahy Evropské unie. Praha: C. H. Beck, 2003. Beckova edice ekonomie. ISBN 80-7179-804-5.

⁵² EUROPEAN COMMISSION. *European Neighbourhood and Partnership Instrument (ENPI)*. [online] 2016 [cit. 2016-11-03] Dostupné z: http://ec.europa.eu/europeaid/funding/european-neighbourhood-and-partnership-instrument-enpi_en

jednu nebo více zemí a zbývajících 5% na programy přeshraniční spolupráce.⁵³ Jednotlivé programy mohou být také spolufinancovány EU či jinými dárci, nebo mohou být financovány EU, ale realizovány mezinárodními institucemi. Subjekty, které mají nárok na finanční pomoc, jsou zejména decentralizované instituce v partnerských zemích, mezinárodní a regionální organizace, mezinárodní finanční instituce, orgány a agentury EU (pouze do určitého rozsahu) a také nestátní subjekty.⁵⁴

6.3.2 Nástroj evropského sousedství

Nástroj evropského sousedství (ENI) je současným programem finanční pomoci a byl zřízen na rozpočtové období 2014 – 2020.⁵⁵ Na toto období byla vyhrazena částka 15, 43 mld. EUR a vztahuje se 16 partnerských zemí v rámci EPS.⁵⁶ ENI navazuje na výsledky dosažené v rámci předchozího ENPI, s důrazem na větší upevnění vztahů se sousedními zeměmi. Bližší pozornost je věnována na důraznější rozlišování mezi partnerskými zeměmi, a to na základě jejich pokroku s reformami.

K motivaci států zavádí dva nové mechanismy pomoci: zastřešující programy až do výše 10% z rozpočtu ENI, které budou přiděleny partnerským zemím dle jejich vývoje směrem k hluboké a udržitelné demokracii. K posouzení pokroku partnerských zemí budou použity hodnotící zprávy ENP. Druhým mechanismem je možnost změny přidělené částky na víceleté bilaterální programy až o 20%, což znamená flexibilnější a rychlejší proces programování. Podpora ENI je směřována zejména na programy přeshraniční spolupráce mezi členskými státy a partnerskými zeměmi, bilaterální programy se zeměmi ENP, regionální programy Jih a Východ a již zmíněné zastřešovací programy.⁵⁷ Pro stanovení priorit podpory zůstávají klíčovými akční plány a jiné právní dokumenty, které byly uzavřeny v rámci ENI.⁵⁸

⁵³ EUR-LEX. *Evropský nástroj sousedství a partnerství (2007–2013)*. [online] 2006 [cit. 2016-11-14] Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=uriserv%3Ar17101>

⁵⁴ EUR-LEX. *Regulation (EC) No 1638/2006 of the European Parliament and of the Council of 24 October 2006 laying down general provisions establishing a European Neighbourhood and Partnership Instrument*. [online] 2006 [cit. 2016-11-14] Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=celex:32006R1638>

⁵⁵ EVROPSKÝ PARLAMENT. *Evropská politika sousedství*. [online] 2016 [cit. 2016-12-03] Dostupné z: http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/cs/displayFtu.html?ftuId=FTU_6.5.4.html

⁵⁶ Změna oproti předchozímu programu – nebylo zařazeno Rusko.

⁵⁷ EUROSOP. *Evropská politika sousedství*. [online] 2015 [cit. 2016-11-14] Dostupné z: <https://www.euroskop.cz/8714/sekce/evropska-politika-sousedstvi/>

⁵⁸ EUROPEAN UNION EXTERNAL ACTION. *Financing the ENP*. [online] 2015 [cit. 2016-11-15] Dostupné z: https://eas.europa.eu/topics/european-neighbourhood-policy-enp/8410/financing-the-enp_en

6.4 Regionální rozměr

Regionální rozměr EPS tvoří iniciativy Východní partnerství, Unie pro Středomoří a Černomořská synergie. Oblastí analýzy práce jsou země jižního a východního Středomoří, ale iniciativy Východní partnerství a Černomořská synergie utvářejí komplexní pohled a zahraniční politiku EU.⁵⁹

6.4.1 Východní partnerství

Východní partnerství je programem Evropské Unie, který usiluje o prohloubení hospodářské integrace a urychlení politického přidružení šesti partnerských zemí Východní Evropy a Jižního Kavkazu. Těmito státy jsou: Arménie, Ázerbájdžán, Bělorusko, Gruzie, Moldavská republika a Ukrajina. Podnět pro vytvoření Východního partnerství vyvolala polská a švédská vláda v roce 2008 a k jeho zahájení došlo na Pražském summitu už v dubnu 2009. Rychlý proces při uzavření partnerství má na svědomí válka mezi Gruzii a Ruskem v srpnu 2008 a konflikt způsobený uzavřením dodávek zemního plynu z Ruska na Ukrajinu v lednu téhož roku. Tyto události potvrdily nezbytnost vytvoření jednotného soudržného rámce politiky, vůči novým sousedským zemím, které EU získala po východním rozšíření v roce 2004 a následném přistoupení Bulharska a Rumunska o tři roky později.⁶⁰

Pro posílení politických vztahů s EU vytváří Východní partnerství nový rámec spolupráce, který obsahuje:

- novou podobu asociačních dohod
- integraci partnerských zemí do ekonomiky EU, s dohodami o volném obchodu
- snadnější cestování do EU, skrze postupné uvolňování vízového režimu se zahrnutím opatření pro boj s nelegálním přistěhovalectvím
- zajištění energetické bezpečnosti
- zvýšení finanční pomoci
- hlubší spolupráci v otázkách životního prostředí a změny klimatu
- prohloubení mezilidských kontaktů a větší zapojení občanské společnosti.⁶¹

⁵⁹ YOUNGS, Richard. 20 Years of the Euro-Mediterranean Partnership. [online] 2015 [cit. 2016-11-28] Dostupné z: <http://carnegieeurope.eu/publications/?fa=60337>

⁶⁰ Netýká se Ruska (strategické partnerství) a Turecka (přistupující země).

⁶¹ EUROEAST. *The Eastern Partnership*. [online] 2015 [cit. 2016-11-28] Dostupné z: http://www.euneighbours.eu/maineast.php?id=506&id_type=2

V červnu 2014 podepsala Gruzie, Moldavská republika a Ukrajina asociační dohody a Prohloubené a komplexní dohody o volném obchodu (DCFTA) s EU. DCFTA nabízejí lepší přístup ke zboží a službám, odstranění překážek obchodu a sjednocení postupů a norem, což posouvá vztahy s partnerskými zeměmi Východní Evropy na zcela novou úroveň. K uzavírání dohod s Arménií, Ázerbájdžánem a Běloruskem má EU více individuální a diferencovaný postoj. Kroky k nim vedoucí jsou velmi opatrné, ale přesto EU usiluje o vzájemnou politickou a ekonomickou spolupráci, která by byla přínosná a dosažitelná pro obě strany partnerství. Východní partnerství je velmi ambiciózním projektem zahraniční politiky EU, jelikož region Východní Evropy (ostatně i Jižního Středomoří) se potýká s mnoha problémy.

Financování Východního partnerství bylo do roku 2013 pod správou ENPI a v období od roku 2014 -2020 jej má na starosti ENI. Mezi lety 2010 -2013 bylo Východnímu partnerství k dispozici téměř 2,5 mld. EUR.⁶²

6.4.2 Černomořská synergie

Přistoupení dvou černomořských států Bulharska a Rumunska do Evropské Unie v lednu 2007 znamenalo další změnu pro region Černého moře. Ten tvoří na západě Řecko, Bulharsko, Rumunsko a Moldavská republika, na severu Ukrajina a Rusko, na východě Gruzie, Arménie a Ázerbájdžán a na jihu Turecko.⁶³

Založení Černomořské synergie v roce 2008 je dalším projektem Evropské politiky sousedství, jež usiluje o stabilitu, prosperitu a bezpečnost regionu. Oblast Černomoří leží na strategické spojnici mezi Evropou, střední Asií a Blízkým Východem a představuje pro EU velký potenciál, díky své poloze a lidnatosti a zároveň s sebou nese určitá rizika. Těmi jsou nevyřešené konflikty, zanedbávání životního prostředí a nízká úroveň bezpečnosti. EU už v regionu spolupracuje s Tureckem, se kterým probíhá proces k přistoupení, dále na pět zemí zapojených do Evropské politiky sousedství (spolupracují v rámci Východního partnerství i Černomořského regionu) a Ruskem (strategické partnerství).

Hlavní oblasti regionální spolupráce představuje demokracie, dodržování lidských práv a řádná správa věcí veřejných, koordinace migračních trendů a zlepšování bezpečnosti, rezoluce dlouho přetrvávajících konfliktů, energie, doprava, životní prostředí, námořní

⁶² EUROPEAN UNION EXTRENAL ACTION. *Eastern Partnership*. [online] 2016 [cit. 2016-11-28] Dostupné z: https://eeas.europa.eu/topics/eastern-partnership/419/eastern-partnership_en

⁶³ Přestože Arménie, Ázerbájdžán, Moldavská republika a Řecko neleží na pobřeží Černého moře, jejich historie a blízkost vztahů je přirozeně řadí do regionu.

politika, rybolov, obchod, výzkumné a vzdělávací sítě, regionální rozvoj a celkové přiblížení Černomořského regionu k EU.⁶⁴

7 BARCELONSKÝ PROCES: UNIE PRO STŘEDOMOŘÍ

7.1 Vznik a členové

Již během prezidentské kampaně ve Francii v roce 2007, prezentoval Nicolas Sarkozy své návrhy na vytvoření Středomořské unie, jakožto novou podobu Eurostředomořského partnerství. Tyto návrhy zmínil i při svém zvolení 6. května 2007, což vyvolalo značné rozpory uvnitř EU, jelikož původní plán nového partnerství nezahrnoval všechny členské státy EU, ale pouze ty na pobřeží Středozemního moře. Po mnoha vyjednáváních později, došla EU k souhlasu a na summitu Evropské rady v červnu 2008 oznámila vznik nové politiky, která byla přejmenována na Barcelonský proces: Unie pro Středomoří.⁶⁵

Hlavním cílem Unie pro Středomoří bylo zvýšení dosavadní efektivity spolupráce mezi EU a zeměmi Středomoří. UfM má celkem 43 členů a je složena z 28 členských států EU⁶⁶ a 15 států Středomoří - Albánie, Alžírsko, Bosna a Hercegovina, Černá Hora, Egypt, Izrael, Jordánsko, Libanon, Maroko, Mauritánie, Monako, Palestina, Sýrie⁶⁷, Tunisko a Turecko. Libye není řádným členem UfM, ale má pozorovatelský status a je stejně jako Liga arabských států hostem na euro-středomořských setkáních.⁶⁸

7.2 Cíle a nástroje

UfM usiluje o zachování a pokračování v procesu vzájemné spolupráce mezi EU a zeměmi Středomoří, jejíž základy tvoří principy Barcelonské deklarace a společná vize míru, demokracie a prosperity, společně s lidským, sociálním a kulturním porozuměním.

⁶⁴ KOMISE EVROPSKÝCH SPOLEČESTVÍ. *Černomořská synergie – nová iniciativa pro regionální spolupráci*. [online] Brusel, 2007 [cit. 2016-11-29] Dostupné z: http://eeas.europa.eu/enp/pdf/pdf/com07_160_cs.pdf

⁶⁵ MILTER, Peter. *The Union for the Mediterranean and the Eastern Partnership: A Comparative Analysis*. College of Europe Natolin Campus, Warszawa. 2011, 104 str. ISBN 978-83-63128-03-6

⁶⁶ V roce 2013 přistoupilo Chorvatsko do EU, která má v současnosti 28 členů.

⁶⁷ Členství pozastaveno od 1. prosince 2011.

⁶⁸ BRTNICKÝ, Michael. *Evropská unie a prostor arabského Středomoří: Blízký partner, nebo nebezpečná periferie?*. Brno: CDK, 2016. ISBN 978-80-7325-406-3.

Novým impulzem k dosažení těchto cílů bylo:

- prohloubení politické spolupráce a institucionálního zázemí mezi EU a Středomořím
- doplnění multilaterální spolupráce o rozsáhlejší mezivládní spolupráci a spoluúčast na rozhodovacím procesu
- prohlubování vzájemných vztahů na regionální úrovni prostřednictvím nových regionálních a sub-regionálních projektů.⁶⁹

Nejdůležitějším principem zavedeným Uníí pro Středomoří je spoluúčast středomořských zemí na určování směru partnerství, čehož je dosaženo Sdíleným předsednictvím (jeden stát EU a jeden stát Středomoří), Setkáním ministrů a vysokých činitelů, Společným stálým výborem a jinými setkáními expertů a pracovních skupin. K dalšímu prohloubení vztahů mezi všemi členy partnerství přispívají Summity hlav států a vlád, které se mají konat každé dva roky, se zachováním alternace mezi konáními na území EU a Středomořím. Účelem těchto setkání je schválení dvouletého pracovního plánu a zvolení dvou následujících prezidentů Unie pro Středomoří.⁷⁰ První a dosud poslední summit proběhl v červenci 2008 v Paříži, jelikož uskutečnění dalšího pánovaného summitu v Barceloně překazilo opětovné rozhoření konfliktu mezi Izraelem a Palestinou a následně vypuknutí arabského jara. Těmito problémy byl paralyzován další politický orgán UfM, a to Setkání ministrů zahraničních věcí. Setkávání ministrů a vysokých činitelů nebylo vzniklými problémy příliš zasaženo. Za selhání lze považovat institut Společného stálého výboru, který měl mimo jiné funkci mechanismu rychlé reakce v případě neočekávané krizové situace, a to z důvodu neschopnosti setkání se během revolučního povstání v partnerských zemích. Za realizaci konkrétních projektů UfM zodpovídá nově vytvořený Sekretariát, který má v čele generálního tajemníka a jeho šest zástupců.

Jejich počet odpovídá šesti projektům Unie pro Středomoří:

- obnova a vyčištění Středozemního moře
- vybudování námořních a pozemních komunikací
- ochrana civilního obyvatelstva

⁶⁹ UNION FOR THE MEDITERRANEAN. *Mission*. [online] 2016 [cit. 2016-10-27] Dostupné z: <http://ufmsecretariat.org/who-we-are/>

⁷⁰ BRTNICKÝ, Michael. Evropská unie a prostor arabského Středomoří: Blízký partner, nebo nebezpečná periferie?. Brno: CDK, 2016. ISBN 978-80-7325-406-3.

- podpora alternativních zdrojů energie, zejména solární energie
- vyšší vzdělání a výzkum (založení Euro-středomořské univerzity)
- středomořská obchodně rozvojová iniciativa.⁷¹

Financování středomořských zemí probíhá od roku 2007 prostřednictvím ENPI a je doplněno úvěry od Evropské investiční banky. Mezi lety 2010 -2013 bylo v rámci rozvojové asistence vyčleněno 333 mil. EUR na ENPI Jih (Unie pro Středomoří) a 223 mil. EUR na ENPI Východ (Východní partnerství).⁷²

8 ROZHODOVACÍ MECHANISMY EURO-STŘEDOMOŘSKÉHO PARTNERSTVÍ

Euro-středomořské partnerství je založeno na multilaterálních a bilaterálních vztazích mezi EU a středomořskými státy. Multilaterální vztahy vycházejí z Barcelonské deklarace a bilaterální vztahy jsou určeny prostřednictvím asociačních dohod a akčních plánů s jednotlivými partnerskými zeměmi. Cíle partnerství a vybrané oblasti hodnocení, se vzájemně prolínají v deklaraci i ve výše uvedených dohodách, přestože byly přizpůsobeny odlišným podmínkám v konkrétních zemích.

V Barcelonské deklaraci jsou určeny tři hlavní oblasti spolupráce – Politika a bezpečnost, Ekonomika a finance, Oblast sociální a kulturní. Asociační dohody zahrnují tyto oblasti a zároveň je dělí na specifitější části – politický dialog, volný pohyb zboží, služeb a kapitálu, ekonomická spolupráce, sociální a kulturní spolupráce, finanční spolupráce a institucionální uspořádání. Akční plány blíže specifikují politické a ekonomické reformy, v časovém období od tří do pěti let a vycházejí z dříve uzavřených dohod v rámci Euro-středomořského partnerství.⁷³

Vybranými devíti státy, jejichž vývoj a pokrok směrem k určeným cílům je analyzován v následujících kapitolách, jsou: Alžírsko, Egypt, Izrael, Jordánsko, Libanon, Maroko,

⁷¹ MILTER, Peter. The Union for the Mediterranean and the Eastern Partnership: A Comparative Analysis. College of Europe Natolin Campus, Warszawa. 2011, 104 str. ISBN 978-83-63128-03-6

⁷² MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Unie pro Středomoří*. [online] 2011 [cit. 2016-10-29] Dostupné z: http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/cr_v_europe/vnejsi_vztahy_eu/vychodni_partnerstvi/unie_pro_stredomori.html

⁷³ EUROPEAN UNION EXTERNAL ACTION. *European Neighbourhood Policy (ENP)*. [online] 2015 [cit. 2016-11-12] Dostupné z: https://eeas.europa.eu/topics/european-neighbourhood-policy-enp/330/european-neighbourhood-policy-enp_en

Palestina, Sýrie a Tunisko. Vynechána byla Libye, která nemá uzavřenu asociační dohodu s EU a má pouze pozorovatelský status Barcelonského procesu a Unie pro Středomoří. Nebyly zařazeny ani země severního Středomoří, z důvodu jejich následného přistoupení do EU (Malta, Kypr) a kandidátského statusu (Turecko). Výjimku tvoří Sýrie, která byla zahrnuta mezi zkoumané země, přestože dosud nedošlo k podpisu asociační dohody, k němuž se schylovalo v roce 2004 a později v roce 2008. Vyjednávání o prohloubení vztahů mezi EU a Sýrií je v současnosti pozastaveno, ale přesto je významným činitelem, který ovlivňuje vývoj nejenom středomořských zemí. Z toho důvodu je součástí analytické části práce.

Cíle a principy všech tří iniciativ (Barcelonský proces, Evropská politika sousedství, Unie pro Středomoří) Euro-středomořského partnerství se navzájem prolínají:

- vytvoření vhodného rámce pro politické rozhovory, které umožní blízké politické vztahy mezi partnerskými stranami
- vytvořit podmínky pro postupnou liberalizaci obchodu se zbožím, službami a kapitálem
- podporovat rozvoj vyvážených ekonomických a sociálních vztahů mezi stranami, prostřednictvím rozhovorů a spolupráce
- podporovat regionální spolupráci s účelem mírového soužití a hospodářské a politické stability
- podporovat další oblasti spolupráce, které jsou ve společném zájmu stran.⁷⁴

9 OBLAST POLITIKY A DEMOKRACIE

První analyzovanou oblastí Euro-středomořského partnerství je oblast politiky a demokracie, pro kterou je určující respektování demokratických principů a základních lidských práv a svobod. To vychází ze Všeobecné deklarace lidských práv a svobod, jejíž respektování je zahrnuto v prvních člancích Barcelonské deklarace, jednotlivých asociačních dohodách i akčních plánů. Lze tedy konstatovat, že proces demokratizace je důležitou součástí evropské zahraniční politiky v oblasti Středomoří, které je charakteristické dlouhodobě vysokou mírou autoritářství a nízkou úrovní politického

⁷⁴ LEAL, I. a DEKA, J. *Euro-med Association Agreements, Implementation Guide*. [online] Brusel, 2004 [cit. 2016-11-11] Dostupné z: https://eeas.europa.eu/euromed/docs/asso_agree_guide_en.pdf

pluralismu. Opakovaně zdůrazňovaný nedostatek demokracie a problematika přetrvávajících konfliktů ve středomořských zemích, se EU snažila vyřešit mnoha nástroji zahraniční politiky, mezi které patří monitorování pokroku, zavedení politického a bezpečnostního dialogu, či pozastavení vzájemné spolupráce.⁷⁵

9.1 Freedom House

Vybraným indikátorem vývoje zemí v oblasti politiky a demokracie jsou reporty *Freedom in the World (Svoboda ve světě)*, které provádí nezávislá organizace Freedom House (FH), jejímž cílem je rozšiřování svobody a demokracie po celém světě. Organizace analyzuje překážky svobody, prosazuje větší politická práva a občanské svobody, aktivně podporuje ochránce lidských práv a změny vedoucí k demokracii. Podle FH je svoboda možná pouze v demokraticky politickém prostředí, kde se vláda zodpovídá svým občanům, jsou respektovány zásady právního státu, svobody projevu, shromažďování a vyznání a je zaručena ochrana práv menšin a žen.

FH je z velké části založena na Všeobecné deklaraci lidských práv, která byla přijata Valným shromážděním OSN v roce 1948. Vychází z nediskriminačního předpokladu, že se tyto normy vztahují na všechny státy a území, nehledě na jejich zeměpisnou polohu, etnické a náboženské složení, či míru ekonomického rozvoje.

Organizace provádí každý rok průzkumy, které vyhodnocují míru svobody ve světě z pohledu jedinců a měří ji jako „příležitost jednat spontánně v různých oblastech vně kontroly vlády a jiných zákonných subjektů“, a to prostřednictvím dvou obsáhlých kategorií – politických práv a občanských svobod. V roce 2015 žilo více než 2,6 miliardy lidí v zemích, které mají podle FH status Nesvobodné, což představuje 36% světové populace.⁷⁶

9.1.1 Metodologie

Politická práva umožňují občanům se svobodně podílet na politickém procesu, včetně práva svobodně volit mezi různými alternativami v legitimních volbách, kandidovat na veřejný post, stát se členem politické strany či organizace a zvolení si svého politického zástupce. Mezi občanské svobody, jak je popsáno v obrázku č. 1, patří svoboda projevu,

⁷⁵ COUNCIL OF THE EUROPEAN UNION. *Council decision, Syria*. [online] Brusel, 2009 [cit. 2016-11-12] Dostupné z: <http://collections.internetmemory.org/haeu/20160313172652/http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?l=en&f=st%209921%202009%20init>

⁷⁶ FREEDOM HOUSE. *Freedom in the World*. [online] 2016 [cit. 2016-11-12] Dostupné z: <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/freedom-world-2016>

vyznání, shromažďování a sdružování - to vše v rámci právního státu, který nezasahuje do osobní autonomie občanů a ochraňuje práva jednotlivců.

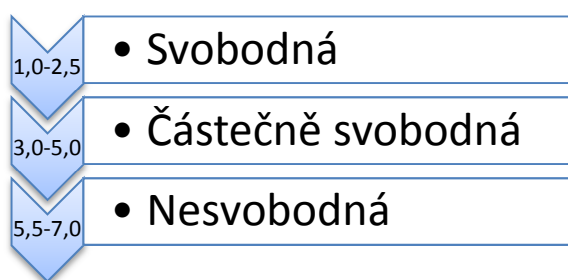
Obrázek 1 Definice politických práv a občanských svobod

Politická práva	Občanské svobody
<ul style="list-style-type: none">• Volební proces• Politický pluralismus a participace• Fungování vlády	<ul style="list-style-type: none">• Svoboda projevu a vyznání• Shromažďovací a sdružovací právo• Zásady právního státu• Osobní autonomie a právo jednotlivců

Zdroj: Autorka na základě Freedom House.

Hodnotící zprávy FH začaly vycházet už v 50. letech 20. století a v roce 2015 zahrnovaly 195 států a 15 území světa. V průběhu let prošla metodologie FH několika podobami, ve snaze co nejvíce se přizpůsobit světovému vývoji, spolu s cílem zachování objektivity. Sérií několika otázek v obou oblastech, poté dělí státy a území dle bodového ohodnocení do tří kategorií – Svobodná, Částečně svobodná a Nesvobodná. Bodové hodnocení se pohybuje od 1 do 7, kdy 1 představuje nejvyšší míru svobody a 7 nejnižší míru svobody. Bodové hodnocení je součtem bodů z oblasti politických práv a občanských svobod.⁷⁷

Obrázek 2 Bodové hodnocení a status podle Freedom House

Zdroj: Autorka na základě Freedom House.

⁷⁷FREEDOM HOUSE. *Methodology*. [online] 2016 [cit. 2016-11-12] Dostupné z: <https://freedomhouse.org/report/freedom-world-2016/methodology>

Vývoj úrovně svobody a demokracie v časovém období 1995 – 2015, podle hodnocení HF, je graficky zobrazeno v následující tabulce č. 6, kdy zelená barva značí status Svobodné země, žlutá Částečně svobodné a červená Nesvobodné. Tabulka č. 7 je bodovým hodnocením (součet bodů z oblasti politických práv a občanských svobod) vývoje ve středomořských zemích, kterými jsou: Alžírsko, Egypt, Izrael, Jordánsko, Libanon, Maroko, Palestina, Sýrie a Tunisko. Metodika ve zkoumaném období je stejná pro všechny země, až na Palestinu, jejíž demografické údaje (rozloha státu, počet obyvatel) a státní uspořádání procházelo během let významnými změnami. Z toho důvodu jsou data mezi lety 1995 - 2000 a 2010 - 2015 dostupná pouze z území Západního břehu.

9.2 Vývoj ve středomořských zemích

Na začátku zkoumaného období, v roce 1995, mělo šest zemí z devíti status Nesvobodné země (Alžírsko, Egypt, Libanon, Palestina, Sýrie, Tunisko), Jordánsko a Maroko Částečně svobodné a Izrael, jako jediný, měl status Svobodné země. V průběhu let nedocházelo k výrazným změnám statusu zemí a na konci období, v roce 2015, bylo za Nesvobodné označeno pět zemí (Alžírsko, Egypt, Jordánsko, Palestina, Sýrie), status Částečně svobodné mělo Maroko a Libanon a Tunisko spolu s Izraelem byly Svobodnými zeměmi. Zlepšení míry svobody a demokracie podle hodnocení FH, lze pozorovat v tabulce č. 6 u Libanonu a Tuniska, ke zhoršení situace došlo u Jordánska.

Na počátku Euro-středomořského partnerství země EU očekávaly, že během následujících let budou v zemích Středomoří probíhat politické, ekonomické a sociální reformy, které by vedly k vytvoření stabilního a prosperujícího regionu. Z tabulky č. 6 lze poznat, že během prvních deseti let partnerství nedošlo k téměř žádné změně statusu zkoumaných zemí. První pozitivní změny přinesl až rok 2005, kdy Libanon a Palestina získaly status Částečně svobodné země. Další změny přineslo arabské jaro, které vypuklo v roce 2010 v Tunisku.⁷⁸

⁷⁸ Arabským jarem se označuje vlna protestů, povstání a reforem proti dřívějšímu uspořádání post koloniálního světa, které se vyznačovalo autoritářskou vládou a neuspokojivou sociální situací (omezování lidských práv a svobod, chudoba, nezaměstnanost, špatné životní podmínky). Z Tuniska se povstání v následujících měsících přeneslo i do Alžírsku, Egypta, Libye, Jemenu, Bahrajnu, Sýrie, Maroka a Jordánska. Způsobilo pád bývalých režimů v některých arabských zemích a rozpoutalo masovou vlnu ostrého násilí, zatímco jiné vlády se pokusily o zachování stávající situace prostřednictvím útlaku a hrozeb, reformních slibů či uplácením občanů.

Analytická část práce se zabývá třemi vybranými oblastmi vývoje, které se navzájem prolínají, a proto je v následující části kapitoly popsán historický vývoj politického uspořádání jednotlivých zemí, spolu s hodnocením Freedom House. Bližší představení středomořských zemí je základem pro pozdější celkové hodnocení vývoje a pokroku Partnerství.

Tabulka 6 Grafické zobrazení vývoje

Země	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	
Alžírsko	Red																					
Egypt	Red																	Yellow	Red			
Izrael	Green																					
Jordánsko	Yellow													Red								
Libanon	Red										Yellow											
Maroko	Yellow																					
Palestina	Red										Yellow			Red								
Sýrie	Red																					
Tunisko	Red		Yellow	Red													Yellow			Green		

Zdroj: Autorka na základě Freedom House.

Tabulka 7 Bodové zobrazení vývoje

Země	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Alžírsko	6	6	6	5,5	5,5	5,5	5,5	5,5	5,5	5,5	5,5	5,5	5,5	5,5	5,5	5,5	5,5	5,5	5,5	5,5	5,5
Egypt	6	6	6	6	5,5	5,5	6	6	6	5,5	5,5	5,5	5,5	5,5	5,5	5,5	5,5	5	5,5	5,5	5,5
Izrael	2	2	2	2	1,5	2	2	2	2	2	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5
Jordánsko	4	4	4	4,5	4	4	5	5,5	5	4,5	4,5	4,5	4,5	5	5,5	5,5	5,5	5,5	5,5	5,5	5,5
Libanon	5,5	5,5	5,5	5,5	5,5	5,5	5,5	5,5	5,5	5,5	4,5	4,5	4,5	4,5	4	4	4,5	4,5	4,5	4,5	4,5
Maroko	5	5	5	4,5	4,5	4,5	5	5	5	4,5	4,5	4,5	4,5	4,5	4,5	4,5	4,5	4,5	4,5	4,5	4,5
Palestina	5,5	5,5	5,5	5,5	5,5	6	5,5	5,5	5,5	5,5	5	5	5,5	5,5	6	6	6	6	6,5	6,5	6,5
Sýrie	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	6,5	6,5	6,5	6,5	6,5	7	7	7	7	7
Tunisko	5,5	5,5	5,5	5,5	5,5	5,5	5,5	5,5	5,5	5,5	5,5	5,5	6	6	6	6	3,5	3,5	3	2	2

Zdroj: Autorka na základě Freedom House.

Alžírsko

Alžírsko získalo v roce 1962 po několikaleté válce s Francií nezávislost a vlády se ujal Ahmed Ben Bella, který zavedl autokratický režim jedné strany se silným postavením armády. Jeho diktátorská vláda skončila převratem o tři roky později, kdy kontrolu nad zemí vzala pevně do rukou revoluční rada, v čele s Houari Boumediem. Nepříznivá sociální situace panovala i za vlády dalšího prezidenta Chadli Bendjedida (zvolen 1979), který ovšem zaváděl reformy vedoucí ke vzniku nové ústavy v roce 1989, jež povolila existenci více politických stran. Radikální zhoršení situace přinesl rok 1992, ve kterém odstoupil prezident z funkce, byly zrušeny volby, vlády se ujala armáda a následně vypukla šest let trvající občanská válka, v níž podle odhadů zahynulo až 150 000 lidí. Po vítězství v podvržených prezidentských volbách v roce 1999, si prezident Abdelaziz Bouteflika udržel svou autoritářskou pozici i po vlně povstání v roce 2011. Dosáhl toho kromě jiného, zrušením téměř 20 let trvajícího výjimečného stavu země a příslibem politických reforem.⁷⁹

FH hodnotí Alžírsko jako Nesvobodnou zemi, ve které má prezident a armáda dominantní postavení. Média jsou kontrolována a omezována ze strany vlády, stejně jako občanská společnost, jejíž aktivita je potlačována násilím. V zemi dochází také k porušování lidských práv, týrání a diskriminaci žen. Cestování uvnitř země je sice povoleno, ale hranice s ostatními státy jsou přísně hlídány a vstup pro cizince je značně omezený.⁸⁰

Egypt

Po svržení krále Farúka I. byla v roce 1952 vyhlášena Egyptská republika, v čele s Gamal Abdel Nasserem. Země se od Suezské krize v roce 1956 účastnila několika válek s Izraelem (Šestidenní válka, Jomkipurská válka) a k příměří a podpisu mírové smlouvy došlo až v roce 1979. Od roku 1981 byl prezidentem Hosni Mubarak, jehož vládnutí plné utlačování skončilo v důsledku arabského jara. Do té doby byl politický systém úzce kontrolován a opozice, zejména Muslimské Bratrstvo, násilně potlačováno. Po vlně občanských nepokojů a masových demonstracích v roce 2011 Mubarak rezignoval a v následujícím roce byl prezidentem zvolen Muhammad Mursí. Ten byl v roce 2013 svržen vojenskými jednotkami, které zavraždily několik stovek Mursího stoupců,

⁷⁹ NATIONS ONLINE. *History of Algeria*. [online] 2016 [cit. 2016-11-30] Dostupné z: <http://www.nationsonline.org/oneworld/History/Algeria-history.htm>

⁸⁰ FOREIGN AFFAIRS. *Algeria After the Arab Spring*. [online] 2016 [cit. 2016-11-30] Dostupné z: <https://www.foreignaffairs.com/articles/algeria/2016-02-09/algeria-after-arab-spring>

rozpuštěly parlament a pozastavily platnost ústavy. Nová ústava začala platit v roce 2014, kdy byl novým prezidentem zvolen Abdel Fattah al-Sisi.⁸¹

Diktátorské režimy, zmanipulované volby, široce rozšířená korupce (zejména za prezidenta Mubaraka) a silný vliv ozbrojených složek řadí Egypt podle hodnocení FH mezi Nesvobodné země. Rok 2012 byl jediným rokem v celém zkoumaném období, kdy měl Egypt status Částečně svobodné země. Od té doby se znova potýká s mnoha problémy, které přináší útoky Islámského státu a nepokoje na hranicích s pásmem Gazy. Na Sinajském poloostrově platí zákaz nočního vycházení a v celém státě panuje silná cenzura, náboženská nesnášenlivost, potlačování občanské společnosti, nevládních neziskových organizací (NGOs) a násilí páchané na ženách.⁸² Od vypuknutí arabského jara zůstaly ve vězení desítky tisíc aktivistů, odpůrců vlády a domnělých příznivců opozice. Několik tisíc lidí je ročně zavražděno při protivládních povstáních, které vedou ke stovkám občanů odsouzených k trestu smrti.⁸³

Izrael

Izrael se už od svého vzniku v roce 1948 potýká s konflikty se sousedními arabskými zeměmi. Izraelsko – palestinský konflikt, který doprovází války a násilí, trvá už několik desetiletí a ani účast na mírovém procesu nevedla k rezoluci problému. Arabsko-izraelský konflikt negativně ovlivňuje vývoj nejenom Euro-středomořského partnerství, ale přesahuje i regionální a kontinentální hranice.⁸⁴

Izrael byl podle hodnocení FH, jediným státem po celé zkoumané období od roku 1995 – 2015, se statusem Svobodné země. Je ale vhodné doplnit že hodnocení FH je založeno na občanských svobodách a politických právech jednotlivců a zahraniční politiku země zahrnuje pouze okrajově. Izrael je parlamentní zastupitelskou republikou, se svobodnými a spravedlivými volbami a různorodým a konkurenceschopným systémem více politických stran. Vládní korupce na nízké úrovni, ale stále přetrvává. Média jsou volná, občanská společnost je aktivní a panuje zde relativní svoboda náboženství. Palestiňští občané Izraele zažívají utlačování, rasismus a násilí, které je podloženo více než 50 diskriminačními zákony, týkající se od vlastnictví půdy až po právo na sloučení

⁸¹ FREEDOM HOUSE. *Egypt*. [online] 2016 [cit. 2016-11-30] Dostupné z: <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/1998/egypt>

⁸² AMNESTY INTERNATIONAL. *The Arab Spring: five years on*. [online] 2016 [cit. 2016-11-12] Dostupné z: <https://www.amnesty.org/en/latest/campaigns/2016/01/arab-spring-five-years-on/>

⁸³ Amnesty international

⁸⁴ FREEDOM HOUSE. *Israel*. [online] 2016 [cit. 2016-11-30] Dostupné z: <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2015/israel>

rodin. Od roku 2003 (obnoveno 2013) platí zákaz pobytu a neuznání občanství pro Palestince z oblasti pásma Gazy a Západního břehu, kteří vstoupili do manželství s občanem/občankou Izraele.⁸⁵

Jordánsko

Transjordánsko (později Jordánské království) získalo v roce 1946 nezávislost na Velké Británii a hned od počátku se podílelo na arabsko-izraelském konfliktu a dalších válkách v regionu. K ukončení válečného stavu s Izraelem došlo až po mírových rozhovorech v roce 1994. O roku 1952 byl vládnoucím monarchou král Hussain, kterého nahradil v roce 1999 jeho syn Abdalláh II. V přelomovém roce 1989 král Hussain uvolnil politické napětí v zemi, kdy po 32 letech zrušil zákaz existence více stran a konaly se první parlamentní volby od 60. let 20. století. O více než dekádu let později ale v Jordánsku stále přetrvávalo omezování demokratických svobod, politické skandály a ekonomická stagnace.⁸⁶

Funkce krále obnáší rozsáhlé pravomoci, mezi které patří možnost rozpuštění parlamentu, jak učinil král Abdalláh II v roce 2001 a 2009, což se projevilo na hodnocení FH a snížení statusu země z Částečně svobodné na Nesvobodnou. Protesty v roce 2011 byly podníceny špatnými životními podmínkami a rozsáhlou korupcí, ovšem jejich hlavním cílem nebylo svržení krále a zrušení monarchie, ale zavedení reformy, vedoucí k větší spokojenosti občanů. Králi se podařilo potlačit větší propuknutí nepokojů několika nevýznamnými změnami politického systému a zdánlivou obměnou vlády. Současná nepříznivá ekonomická, sociální a bezpečnostní situace je zapříčiněna i válkou v sousední Sýrii, neustálým přívalem uprchlíků, rostoucím extremismem a útoky Islámského státu.

Reporty FH uvádí, že volby v zemi jsou nespravedlivé, korupce se stále rozrůstá a ze strany policejních složek je páčáno násilí na občanech. Svoboda projevu a médií je omezena, stejně jako právo na shromažďování a volné fungování NGOs. Právo na pohyb v zemi a vycestování do zahraničí není výrazně omezeno, ale diskriminace žen je stále rozšířeným jevem.⁸⁷

⁸⁵ IMEU. *Discrimination Against Palestinian Citizens of Israel*. [online] 2011 [cit. 2016-11-12] Dostupné z: <http://imeu.org/article/discrimination-against-palestinian-citizens-of-israel>

⁸⁶ FRIEDMAN, Saul. *History of the Middle East*. USA: McFarland Company, 2006. ISBN 978-0786423569

⁸⁷ ABOUT. *How the Arab Spring Started*. [online] 2016 [cit. 2016-11-12] Dostupné z: <http://middleeast.about.com/od/humanrightsdemocracy/tp/Arab-Spring-Uprisings.htm>

Libanon

Libanon úzce sdílí svou historii i současný vývoj se sousední Sýrií a Izraelem, jelikož po vyhlášení Izraele začalo na území Libanonu přicházet velké množství Palestinců, což obzvláště v 70. letech vyústilo v násilné nepokoje a ozbrojené boje mezi obyvatelstvem. V té době ztratil Libanon svou suverenitu a část území na východě bylo okupováno Sýrií a na jihu Izraelem. Konflikty pokračovaly i v 90. letech a k ustoupení Izraele došlo v až roce 2000 a ke stažení syrských jednotek v roce 2005. Sýrie výrazně ovlivňuje vývoj Libanonu až do současnosti, jelikož z ní přicházejí statisíce uprchlíků, utíkající před občanskou válkou.

Podle HF probíhají v zemi svobodné prezidentské i parlamentní volby. Ty se ale konaly naposledy v roce 2009, protože plánované volby v roce 2013 neproběhly z důvodu neshod na volebních reformách. V zemi funguje politický pluralismus, ale vznik nových stran není snadný a politický systém zůstává rigidní. Značnou politickou sílu má šíitské hnutí Hizballáh, které se aktivně podílelo na útocích na Izrael a je někdy označováno za teroristickou organizaci. Míra korupce v zemi je vysoká, ale svoboda projevu a médií není výrazně omezena, stejně jako svoboda náboženství a shromažďovacího práva. Práva žen a uprchlíků ze Sýrie, Palestiny a Iráku nejsou rovná, ve srovnání s občany Libanonu. Podle hodnocení FH je Libanon od roku 2005 Částečně svobodnou zemí.⁸⁸

Maroko

Od roku 1961 byl králem Maroka Hasan II., kterého po jeho smrti v roce 1999 nahradil syn Muhammed VI. Země se do té doby potýkala se sociálními a ekonomickými problémy, jako je chudoba, nezaměstnanost a vysoký státní dluh. S novým králem přišlo mírné uvolnění poměrů a částečná politická liberalizace. K největším změnám došlo až po roce 2011, kdy král pod nátlakem protestantů navrhl změnu ústavy - omezil své pravomoci, vytvořil novou funkci premiéra a vyhlásil nové volby. Přesto králi nadále zůstávají rozsáhlé pravomoci, ke kterým patří právo rozpustit parlament či určování směru domácí i zahraniční politiky.⁸⁹

Kompetence vlády je omezena vlivem krále a stávající politické strany jsou názorově roztržité a neschopné se prosadit. Snaha o potlačení korupce nebyla příliš úspěšná, ale částečná transparentnost vládního rozpočtu je pozitivním krokem reforem. Média jsou

⁸⁸ FREEDOM HOUSE. *Lebanon*. [online] 2016 [cit. 2016-11-30] Dostupné z: <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2015/lebanon>

⁸⁹ FRIEDMAN, Saul. *History of the Middle East*. USA: McFarland Company, 2006. ISBN 978-0786423569

relativně svobodná, ale výroky proti králi, Západní Sahara a náboženství jsou stále tabu. V zemi panuje vysoká míra netolerance vůči sociální a náboženské rozmanitosti, přesto je zde poměrně aktivní občanská společnost. Problém představuje nelegální migrace přes území Maroka do EU, diskriminace žen a rozšíření dětské práce. Podle hodnocení FH mělo Maroko po celé časové období status Částečně svobodné země.⁹⁰

Palestina

Území Palestiny a její hranice prošly v průběhu historie mnoha změnami. Dnešní stát Palestina byl vyhlášen v roce 1988, přestože neměl kontrolu nad ustanoveným územím, které v té době okupoval Izrael. V průběhu Šestidenní války v roce 1967 Izrael obsadil území Sinajského poloostrova, Západního břehu, pásma Gazy, východního Jeruzaléma a Golanských výšin, což se označuje jako první intifáda. Proti této okupaci započali Palestinci žijící na území pásma Gazy a Západního břehu vlnu odporu, nepokojů a násilí trvající do roku 1993, kdy Izrael ustoupil z okupovaných území, a byla ustanovena Palestinská autonomie. Konflikt mezi Izraelem a Palestinou nadále pokračoval a vystupňoval až do druhé intifády plné násilí a teroru v roce 2000.

V listopadu 2004 zemřel prezident Jásir Arafat a následující rok proběhly druhé prezidentské volby, které byly prohlášeny za svobodné a spravedlivé. Prezidentem Palestiny se stal Mahmúd Abbás. Hnutí Hamas a Fatah dlouhodobě usilují o nadvládu, což vyústilo v roce 2007 v ostrý konflikt, ve kterém získal Hamas kontrolu nad územím pásma Gazy a Fatah nad Západním břehem Jordánu. K další eskalaci izraelsko-palestinského konfliktu došlo v roce 2008 a 2009 v oblasti pásma Gazy a napětí mezi stranami přetrvává do současnosti. Palestina byla v roce 2012 uznána jako nečlenský pozorovatelský stát OSN.⁹¹

Podle hodnocení FH měla Palestinská území status Nesvobodné země po celé výzkumné období, kromě dvou let 2005 a 2006, ve kterých dosáhla na status Částečně svobodné země. Hlavním důvodem byly výše zmíněné prezidentské a parlamentní volby. Palestinská samospráva nemá plnou kontrolu nad svým územím, jehož obyvatelé se musí potýkat s poškozenou infrastrukturou, nevybuchlými municemi a přísnou hraniční kontrolou. Nízká životní úroveň a špatná sociální situace je doplněna rozsáhlou korupcí (zejména za prezidenta Arafata), nesvobodnými médii a utlačováním

⁹⁰ ABOUT. *How the Arab Spring Started*. [online] 2016 [cit. 2016-11-12] Dostupné z: <http://middleeast.about.com/od/humanrightsdemocracy/tp/Arab-Spring-Uprisings.htm>

⁹¹ FRIEDMAN, Saul. *History of the Middle East*. USA: McFarland Company, 2006. ISBN 978-0786423569

žurnalistů. V zemi panuje svoboda vyznání, ale není chráněna žádným zákonem. Demonstrace doprovázené násilím jsou časným jevem, přestože se je samospráva snaží potlačovat. Mnoho občanských sdružení a NGOs přestalo od roku 2009 fungovat, jelikož se nepodřídili nátlaku a kontroly ze strany Hamas. Násilí, diskriminace a zneužívání žen je společným problémem na území pásma Gazy i Západního břehu.⁹²

Sýrie

Nezávislost na Francii získala Sýrie v roce 1946 a byla vyhlášena za parlamentní republiku. Po několika vojenských převratech se v roce 1971 dostal k moci Hafez al-Assad, kterého po jeho smrti v roce 2000 nahradil syn Bashar al-Assad. Tomu bylo v roce 1998 svěřeno hlavní postavení v konfliktu s Libanonem, odkud se Sýrie stáhla až v roce 2005. Od převratu v roce 1963 má dominantní postavení v zemi politická strana Baath, jenž spolu s prezidentem v 70. letech krvavě potlačila opoziční strany a také Muslimské bratrstvo. V zemi platil mezi lety 1962 až 2011 výjimečný stav, který silně omezoval občanská práva a byl spojen s násilím, mučením a vraždami. Po Basharově zvolení následovalo částečné uvolnění poměrů, kdy se Sýrie zapojila do mírových jednání s Izraelem, Jordánskem a Irákem. V roce 2011 vypuklo v Sýrii povstání proti vládnoucímu režimu a rozrostlo se až v občanskou válku, která pokračuje dodnes. Do války jsou zapojeni rebelové, kurdské milice a Islámský stát. Tyto subjekty okupují značnou část rozlohy státu. Situace je komplikovaná, jednotlivé frakce mají silnou zahraniční podporu, mezinárodní humanitární pomoc je ze strany vlády blokována a korupce prorůstá všemi částmi země.⁹³

V roce 2015 bylo v Sýrii 6,6 milionu vnitřně vysídlených osob a do okolních zemí uprchlo asi 4,3 milionu osob. Prezident Assad a jeho blízká skupina má veškerou výkonnou moc v zemi, média jsou přísně kontrolována a výjimkou nejsou vraždy, zmizení a zatýkání novinářů i běžných občanů. Násilí na ženách je páčáno ve velkém rozsahu a do ozbrojených bojů jsou často nasazováni dětští vojáci. Islámský stát vyžaduje pevnou disciplínu, neuznává svobodu náboženství a často přistupuje

⁹² FREEDOM HOUSE. *Palestinian Authority-Administered Territories*. [online] 2016 [cit. 2016-11-12] Dostupné z: <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2010/palestinian-authority-administered-territories>

⁹³ NATIONS ONLINE. *History of Syria*. [online] 2016 [cit. 2016-11-12] Dostupné z: <http://www.nationsonline.org/oneworld/History/Syria-history.htm>

k veřejným popravám. Podle hodnocení FH má Sýrie status Nesvobodné země, a její bodové hodnocení je dlouhodobě na nejnižších příčkách.⁹⁴

Tunisko

Tunisko bylo jako nezávislý stát vyhlášeno v roce 1956, kdy se zbavilo nadvlády Francie a zvolilo si svého prvního prezidenta Habíba Burgibu. V roce 1987 se ministerskému předsedovi Zine el-Abidine Ben Alimu podařilo pokojným převratem dostat do čela státu. Doba jeho vládnutí byla charakteristická autokratickým a represivním režimem, který ostře potlačoval opozici, svobodu projevu a médií a korupce prorůstala celým systémem. V 90. letech potlačil islámskou opozici a mírně uvolnil politický systém. Vláda Ben Aliho trvala až do arabského jara, než musel pod vlivem silných nepokojů a protestů v roce 2011 opustit zemi a uprchl do Saúdské Arábie. Volba nového prezidenta s sebou přinesla stabilizaci bezpečnostní i politické situace a státní systém se stal více transparentním. Změnil se také status země s Nesvobodné na Částečně svobodnou.⁹⁵

K významným reformám došlo v roce 2014 – proběhly svobodné a spravedlivé volby prezidenta i do poslanecké sněmovny a byla uznána nová, progresivní ústava. Dramaticky se zvýšila úroveň svobody projevu, občanských práv a svobod a rozvinula se aktivní občanská společnost. Přesto se země stále potýká s korupcí a částečnou kontrolou médií. Nové sociální reformy přinesly svobodu pohybu a možnost občanů volně vycestovat do zahraničí. Postavení žen a záruka jejich práv je na nejvyšší úrovni, v porovnání s ostatními arabskými státy. Bezpečnostní situace byla v roce 2015 narušena teroristickými útoky v Sousse a dalších částech země. Od roku 2014 se Tunisko podle hodnocení FH řadí mezi Svobodné země.⁹⁶

9.3 Porovnání se zeměmi Evropské unie

Na obrázku č. 3 je podle hodnocení Freedom House znázorněno procentuální zastoupení svobody a demokracie mezi vybranými státy Středomoří a Evropské unie. Zkoumaným obdobím je rozmezí mezi lety 1995 – 2015 a hodnocení se dělí podle získaného statutu – Svobodná, Částečně svobodná a Nesvobodná země.

⁹⁴ FREEDOM HOUSE. *Syria*. [online] 2016 [cit. 2016-11-15] Dostupné z: <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2015/syria>

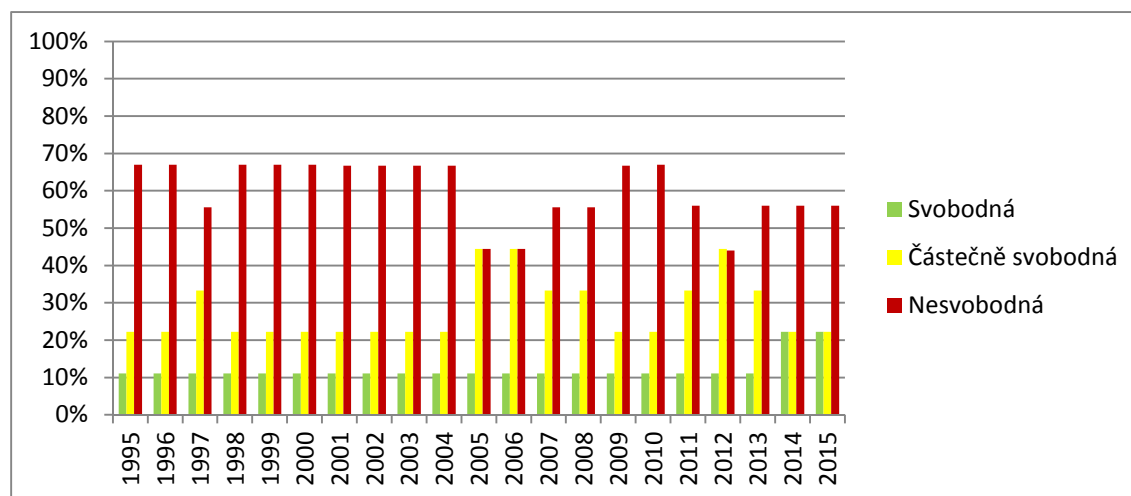
⁹⁵ NATIONS ONLINE. *History of Tunisia*. [online] 2016 [cit. 2016-11-15] Dostupné z: <http://www.nationsonline.org/oneworld/History/Tunisia-history.htm>

⁹⁶ ABOUT. *How the Arab Spring Started*. [online] 2016 [cit. 2016-11-15] Dostupné z: <http://middleeast.about.com/od/humanrightsdemocracy/tp/Arab-Spring-Uprisings.htm>

V roce 1995 se EU skládala z 15 členských států, v roce 2004 se rozrostla o dalších 10 členů a od roku 2013 je celkový počet členských zemí 28. Všechny země měly od okamžiku vstupu do EU až po současnost status Svobodné země a z toho důvodu dosahují hodnoty EU 100% po celé zkoumané období.⁹⁷

Grafické znázornění předchozích údajů ukazuje, že v průběhu zkoumaných let nedošlo k očekávaným změnám a prvních deset let Partnerství mělo status Nesvobodné země necelých 70 % vybraných středomořských zemí a pouze 11 % (tedy jedna země) mělo politická práva a občanské svobody na úrovni Svobodné země. Následující dekáda přinesla mírné zlepšení hodnocení svobody a demokracie, ale přesto mělo na konci období status Nesvobodné země necelých 60 % středomořských zemí. Pozitivní změnou je 22% zemí se statusem Svobodná od roku 2014, ve kterém prošlo Tunisko významnými politickými a sociálními reformami. Prohloubení občanských práv a politických svobod v mnoha zemích zůstává stále velmi citlivým tématem a nově nastavené reformní změny jsou snadno náchylné k návratu do původního stavu.

Obrázek 3 Vývoj ukazatele Freedom House

Zdroj: Autorka na základě Freedom House.

9.4 Shrnutí kapitoly

Podpisem Barcelonské deklarace chtěla EU a středomořské státy navázat na úspěšná mírová jednání z roku 1993 v Oslu, která představovala významný milník pro izraelsko-palestinské vztahy. Přesto byl region Středomoří během posledních dvou dekad jednou

⁹⁷ FREEDOM HOUSE. *Reports*. [online] 2016 [cit. 2016-11-15] Dostupné z: <https://freedomhouse.org/reports>

z nejnásilnějších a nejkonfliktnějších oblastí celého světa, s řadou přetrvávajících vnitřních i mezistátních konfliktů. K těm dlouhodobým patří arabsko-izraelský a palestinsko-izraelský konflikt či spor o území Západní Sahary mezi Alžírskem a Marokem. Dalšími konflikty byla občanská válka v Alžírsku či povstání proti režimu Muammara Kaddáfího v Libyi. Stupňování sociálního napětí ve středomořských státech přineslo v roce 2011 vlnu občanského povstání, známou jako arabské jaro. V současnosti probíhají na území Sýrie a Libye krvavé občanské války a lze tedy konstatovat, že v průběhu Euro-středomořského partnerství nedošlo k uklidnění bezpečnostní situace, jak bylo na začátku očekáváno. Řešení a prevence konfliktů je důležitou součástí Euro-středomořského partnerství, ale v této oblasti lze spíše pozorovat změnu role EU od řešení (*resolution*) konfliktů k jejich řízení (*management*).⁹⁸

Vybraným indikátorem pro oblast politiky a demokracie byla hodnocení organizace Freedom House, která se zaměřuje na politické svobody a občanská práva. Z toho pohledu získal Izrael pozitivní bodové ohodnocení, a tedy status Svobodné země. Pokud se ale podíváme na zahraniční politiku státu, jenž se od samotného vzniku podílela a stále podílí na mnoha regionálních konfliktech, nelze Izrael hodnotit jako stát naplňující cíle Barcelonské deklarace, a tedy vytváření společné zóny míru, stability a prosperity. K jejich naplnění nesměřují ani další vybrané státy Středomoří, jelikož mezi nimi panuje velmi nízká míra politické spolupráce a ke zlepšení bezpečnostní situace nepřispívá ani přísná kontrola společných státních hranic, či stavění oddělovajících zdí (mezi Egyptem a Izraelem).⁹⁹

EU i další mezinárodní subjekty doufaly, že arabské jaro povede k podobným demokratickým změnám, jako se staly ve střední a východní Evropě v 90. letech 20. století. S pětiletým časovým odstupem lze potvrdit, že se tak dosud nestalo a podle hodnocení Freedom House, je Tunisko jedinou zemí, které se v důsledku povstání podařilo zbavilo autoritářské vlády a pokračuje v procesu demokratizace. EU je také vyčítán směr politiky vůči středomořským zemím, v průběhu a po arabském jaru, který zůstal více méně nezměněn. EU měla příležitost se aktivně zapojit do reformního hnutí a podpořit proces demokratizace ve středomořských zemích, což se ale nestalo, z důvodu její nepřipravenosti. Arabské jaro bylo pro mnohé nečekaným vyústěním

⁹⁸ BOCIANOVÁ, Kateřina. *Evropská unie a Středomoří: role Španělska a Francie*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015. ISBN 978-80-246-3072-4.

⁹⁹ FREEDOM HOUSE. *Reports*. [online] 2016 [cit. 2016-11-15] Dostupné z: <https://freedomhouse.org/reports>

sociálního napětí, ale vzhledem k vytyčeným cílům Euro-středomořského partnerství panoval předpoklad, že budou reformní snahy středomořských států ze strany EU více podpořeny.

EU již od počátku partnerství stála na rozcestí, mezi politickou stabilitou autoritářských režimů a demokratizačním procesem, který se zakládal na respektování Všeobecné deklarace lidských práv, jak bylo uvedeno v Barcelonské deklaraci i jednotlivých asociačních dohodách. EU se v průběhu let snažila o zvolení střední cesty, a tedy o mírné prosazování demokratizace bez většího ohrožení politické stability a upřednostňovala postupné zavádění politických, ekonomických a sociálních reforem. Vlna povstání a revoluční nálada arabského jara tedy nebylo plánovanou cestou zahraniční politiky EU pro středomořské země na cestě k demokracii.¹⁰⁰

Evropská politika sousedství vnesla do vzájemných euro-středomořských vztahů podmínku politické kondicionality („*more for more*“), která měla motivovat země Středomoří k aktivnímu přístupu na dohodnutých reformách. Uplatňována byla zejména pozitivní kondicionalita a i přes mnohé porušování dohod ze strany partnerů, přistupovala EU k negativní kondicionalitě a sankcím pouze ve výjimečných situacích¹⁰¹ a nevyužila tak plně všech nástrojů, které mohla prostřednictvím smluvních dohod uplatňovat.

Jako překážka demokratizace se projevilo i nové institucionální uspořádání v rámci Unie pro Středomoří, které posílilo politickou moc Středomoří, zavedením principů spoluvlastnictví a spolurozhodování. Mnohé středomořské státy začaly odmítat a bojkotovat společný směr spolupráce a při jednáních se vyhýbaly citlivým tématům. Také politická kondicionalita přišla o svou motivační schopnost a stala se hůře aplikovatelnou, než dříve. Nové iniciativy Partnerství mají spíše depolitizační charakter a vzájemná spolupráce se přesouvá do oblastí, které jsou pro obě strany výhodnější (ekonomická spolupráce), současně se zachováním zájmů EU i Středomoří. Tento odklon se projevil na úrovni svobody a demokracie ve zkoumaných zemích, které zaznamenaly pouze minimální změny na cestě k naplnění společných cílů Partnerství.¹⁰²

¹⁰⁰ BOCIANOVÁ, Kateřina. *Evropská unie a Středomoří: role Španělska a Francie*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015. ISBN 978-80-246-3072-4.

¹⁰¹ Sankce a pozastavení spolupráce se týkalo pouze Libye a Sýrie, ve kterých byla situace velmi kritická. Oba jsou to ale státy, jež se na Euro-středomořském partnerství podílejí pouze okrajově.

¹⁰² BRTNICKÝ, Michael. *Evropská unie a prostor arabského Středomoří: Blízký partner, nebo nebezpečná periferie?*. Brno: CDK, 2016. ISBN 978-80-7325-406-3.

10 OBLAST EKONOMIKY

Ekonomickým cílem Euro-středomořského partnerství bylo vytvoření zóny volného obchodu do roku 2010, prostřednictvím asociačních dohod mezi jednotlivými středomořskými státy a Evropskou unií. Vzájemné obchodní vztahy sahají do 70. let 20. století, ve kterých byly uzavírány preferenční a nepreferenční obchodní dohody a také kooperační dohody (viz tabulka č. 2). Podpis Barcelonské deklarace měl odstartovat novou éru politických a obchodních vztahů, které by vedly k větší liberalizaci obchodu a prohloubení spolupráce. Návod a postup, jak mělo být těchto cílů dosaženo, bylo uvedeno v asociačních dohodách, které se zaměřují na postupné odstraňování tarifních i netarifních opatření, zejména v průmyslovém odvětví ekonomiky. Také prodlužují časový limit k vytvoření zóny volného obchodu na 12 let od vejití jednotlivých asociačních dohod v platnosti.¹⁰³ V průběhu let byly ustanoveny další nástroje zahraniční politiky (akční plány a DCFTAs), kterými chtěla EU podpořit ekonomickou aktivitu středomořských zemí, jež by přispěla k jejich soběstačnému ekonomickému rozvoji.¹⁰⁴

10.1 Zahraniční obchod středomořských zemí

10.1.1 Export zboží a služeb

Export zboží a služeb vybraných zemí Euro-středomořského partnerství mezi lety 1995 – 2015 je uveden na obrázku č. 4. Lze vidět, že trend a objem (v mld. USD) exportu se mezi uvedenými zeměmi výrazně liší. Největší nárůst objemu exportu v průběhu období zaznamenal Izrael, Alžírsko a Egypt a větší vývozu zboží a služeb zaznamenalo také Maroko a Tunisko. Země s nejnižšími hodnotami jsou Jordánsko, Libanon, Palestina a Sýrie.¹⁰⁵ Od roku 1995 byl nárůst objemu exportu na nízké úrovni, který trval až do roku 2002, v němž se vývoz středomořských zemí razantně zvýšil a stoupající trend pokračoval až do roku 2008. V následujícím roce pozorujeme výrazný propad křivky exportu u většiny zemí a to z důvodu propuknutí světové ekonomické krize, jejíž následky přetrvávaly několik let. Stabilita vývozu zemí s vedoucí pozicí v regionu byla narušena v posledním analyzovaném roce, zejména kvůli poklesu světové ceny ropy

¹⁰³ K vytvoření zóny volného obchodu mezi EU a Palestinou mělo dojít nejpozději do 31. 12. 2001. Sýrie nemá podepsanu asociační dohodu, takže není legálně zavázána k žádným reformám.

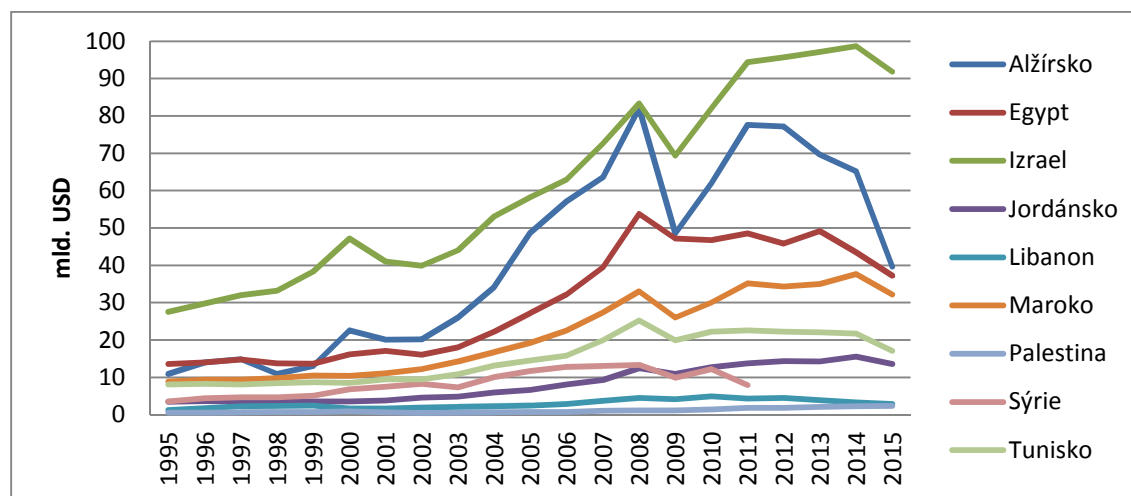
¹⁰⁴ JOFFÉ, E. G. H. *Perspectives on development: the Euro-Mediterranean partnership*. Portland, OR: Frank Cass, 1999. ISBN 0714644994.

¹⁰⁵ Z důvodu občanské války nejsou data pro Sýrii od roku 2010/2011 ve většině ekonomických ukazatelů dostupná. Odhady WTO ale předpokládají prudký pokles veškeré ekonomické aktivity.

hraničící s vypuknutím ropné krize. Jejými příčinami je stále zvyšující se poptávka po fosilních palivech z asijských zemí, nedostatečná produkce amerických rafinerií a nestabilita regionu Blízkého Východu (arabsko-izraelský konflikt, občanská válka v Sýrii a Libyi, útoky Islámského státu).¹⁰⁶

Krátce po přelomu tisíciletí podepsalo Alžírsko, Egypt a Libanon asociační dohody, které v té době vešly v platnost u Izraele, Jordánska a Maroka a poté i u Alžírska (2005) a Libanonu (2006). Ovšem souvislost mezi nárůstem exportu a asociačními dohodami nelze s přesností potvrdit, jelikož světový export zaznamenal od roku 2003 rapidní nárůst obchodu s průmyslovými produkty, fosilními palivy a chemickými a petrochemickými produkty. Tyto komodity jsou hlavními exportními artikly Alžírska, Izraele, Egypta a v menší míře i Maroka a může se jednat pouze o kopírování světového trendu zeměmi Středomoří. Otevření obchodu se zeměmi EU ale zůstává nezanedbatelným faktem.¹⁰⁷

Obrázek 4 Export zboží a služeb středomořských zemí

Zdroj: Autorka na základě World Trade Organization.

Vývoz ropy a zemního plynu tvoří asi 90% celkového exportu Alžírska (2014), což vytváří silnou závislost na vývoji světové ceny ropy a ovlivňuje tak stabilitu celé země. Zbývajících 5% exportu Alžírska jsou chemické a petrochemické produkty. Ropa a ropné produkty představují asi 25% vývozu Egypta (2014) a poté nejvíce vyváží izolované vodiče a textilní výrobky. Vývoz Izraele se skládá z výrobků s vysokou

¹⁰⁶ WORLD TRADE ORGANIZATION. *Statistics: Trade and tariff data*. [online] 2016 [cit. 2016-10-01] Dostupné z: https://www.wto.org/english/res_e/statistics_e/statistics_e.htm

¹⁰⁷ OEC. *Country exports*. [online] 2016 [cit. 2016-10-01] Dostupné z: <http://atlas.media.mit.edu/en/visualize/line/hs92/export/wld/all/show/1995.2014/>

přidanou hodnotou, jako jsou chemické a petrochemické produkty, elektronika, farmaceutika a diamanty.¹⁰⁸ Textilní výrobky, izolované vodiče a osobní automobily jsou hlavními komoditami vývozu Maroka a Tuniska. Struktura exportu ostatních zemí je více diversifikovaná, ale také obsahuje petrochemické a chemické produkty, nerostné suroviny, textilní výrobky a zemědělské produkty. Služby se na celkovém exportu zemí podílí v průměru mezi 20% až 50% a jsou tvořeny zejména dopravními službami, finančními službami, turismem a dalšími komerčními službami.

Hlavními exportními partnery středomořských zemí jsou členské státy EU, poté USA, Čína a Saúdská Arábie.¹⁰⁹ Alžírsko vyváží do EU přes 60% z celkového exportu, stejně jako Tunisko a Maroko. Podíl u Izraele, Egypta je asi 25%, Jordánsko spíše vyváží do Iráku a Saúdské Arábie, vývoz Palestiny míří z 90% do Izraele a Sýrie exportuje převážně do sousedních zemí.¹¹⁰

10.1.2 Import zboží a služeb

Vývoj importu zboží a služeb středomořských zemí má podobný průběh jako byl popsán u exportu. Tempo nárůstu objemu importu bylo do roku 2003 pozvolné a poté následovalo značné zvýšení objemu dovozu zboží a služeb, které bylo přerušeno propadem v roce 2009. Výše dovozu se liší mezi jednotlivými zeměmi Středomoří a stejně jako u vývozu mají vedoucí pozici Izrael, Alžírsko a Egypt s Marokem.¹¹¹

Mezi nejvíce dovážené artikly do středomořských zemí patří osobní automobily, průmyslové výrobky a stroje, ropa, zemní plyn a ropné výrobky, obilniny a farmaceutické produkty. Alžírsko, Izrael a Egypt dovážejí nejvíce mezi zeměmi středomoří a struktura jejich importu kopíruje tu světovou - průmyslové výrobky a stojní zařízení, nerostné suroviny a chemické produkty. Výjimkou je Izrael, u kterého v roce 2014 tvořily diamanty 6% celkového importu.¹¹²

¹⁰⁸ Vysoká cena diamantů může způsobovat zkreslení výsledků mezinárodního obchodu Izraele, a proto se někdy nezapočítávají.

¹⁰⁹ WORLD TRADE ORGANIZATION. *Country profiles*. [online] 2015 [cit. 2016-10-02] Dostupné z: <http://stat.wto.org/CountryProfile/WSDBCountryPFView.aspx?Language=E&Country=DZ,EG,IL,JO,LB,MA,SY,TN>

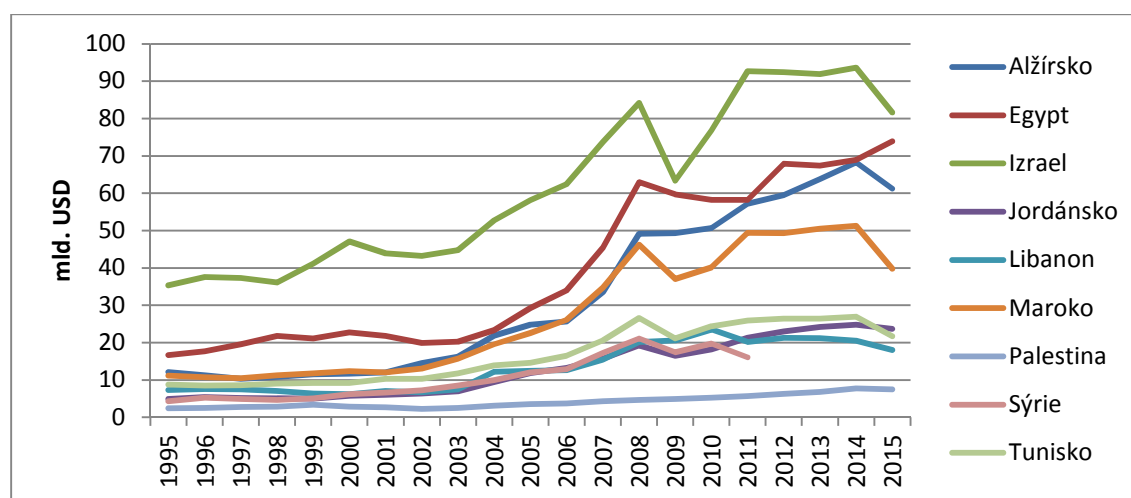
¹¹⁰ OEC. *Country exports*. [online] 2016 [cit. 2016-10-02] Dostupné z: http://atlas.media.mit.edu/en/visualize/tree_map/hs92/export/pse/show/all/2014/

¹¹¹ WORLD TRADE ORGANIZATION. *Statistics: Trade and tariff data*. [online] 2016 [cit. 2016-11-12] Dostupné z: https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/statis_e.htm

¹¹² WORLD TRADE ORGANIZATION. *Country profiles*. [online] 2015 [cit. 2016-10-02] Dostupné z: <http://stat.wto.org/CountryProfile/WSDBCountryPFView.aspx?Language=E&Country=DZ,EG,IL,JO,LB,MA,SY,TN>

Nejsilnějšími importními partnery je EU (téměř 50% u Egypta, Izraele, Alžírsko), USA a Čína. Země Mashreku dovážejí i z okolních států (Saúdská Arábie a Turecko), ale přesto je import mezi zeměmi Středomoří navzájem na velmi nízké úrovni.¹¹³ Služby se na importu středomořských zemí podílejí mezi 15 – 25%, s výjimkou Libanonu, jehož ekonomika je založena na terciálním sektoru a dovoz služeb dosahuje až 40% (u vývozu až 65%).

Obrázek 5 Import zboží a služeb středomořských zemí

Zdroj: Autorka na základě World Trade Organization.

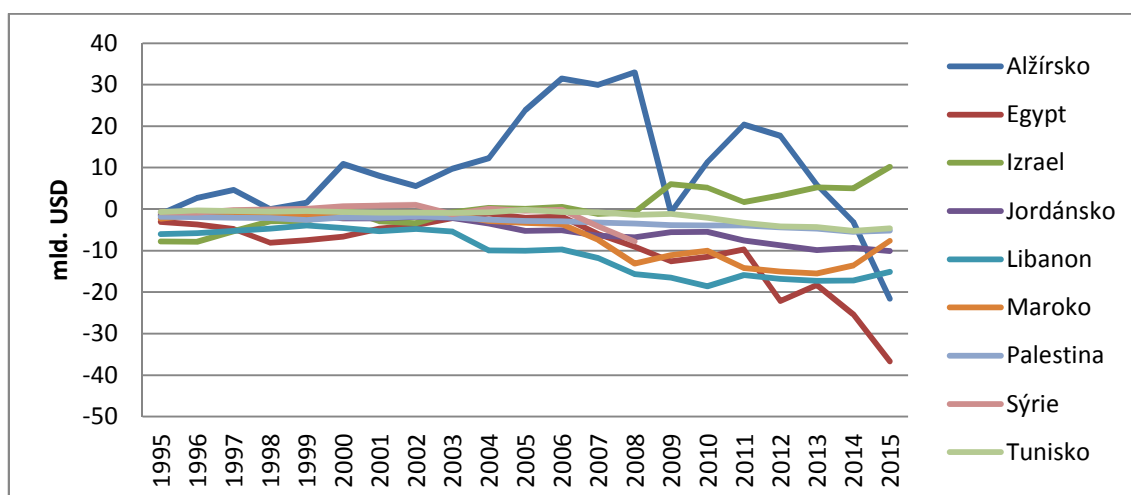
10.1.3 Bilance zahraničního obchodu

Většina partnerských zemí má ve zkoumaném období negativní obchodní bilanci, která klesá až k 20 mld. USD (Alžírsko) či dokonce 35 mld. USD (Egypt). Alžírsko je světovým vývozcem ropy a zemního plynu a mělo až do roku 2014 výrazně pozitivní obchodní bilanci, která byla narušena ropnou krizí v roce 2015. Druhou zemí, v níž převažuje vývoz nad dovozem, je Izrael, který má mezi ostatními zeměmi regionu specifické postavení. Jeho zahraniční obchod se zbožím a službami je dlouhodobě stabilní, a proto se řadí mezi ekonomicky vyspělé země. Také díky rozvinutým obchodním vztahům po celém světě nebyl příliš zasažen ekonomickou krizí a arabským jarem, na rozdíl od většiny středomořských zemí, jejichž bilance je po většinu období negativní a trendová křivka mírně klesající.¹¹⁴

¹¹³ BUSSINESINFO. *Teritoriální informace – země*. [online] 2016 [cit. 2016-10-02] Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cs/zahranicni-obchod-eu/teritorialni-informace-zeme.html>

¹¹⁴ CENTRAL INTELLIGENCE AGENCY. *The World Factbook*. [online] 2015 [cit. 2016-10-02] Dostupné z: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ag.html>

Obrázek 6 *Bilance zahraničního obchodu zboží a služeb*

Zdroj: Autorka na základě World Trade Organization.

10.2 Přímé zahraniční investice

Přímé zahraniční investice (PZI) jsou investice do jiné země s účelem získání vlivu a podílu na zisku. Představují dlouhodobý záměr investora a určují atraktivitu podnikatelského prostředí v dané zemi. PZI v rámci globalizace světa propojují světové ekonomiky, ale kromě výhod (finanční stabilita, ekonomický rozvoj, zlepšení životní úrovně obyvatel) mohou pro hostitelskou ekonomiku přinášet i rizika.¹¹⁵

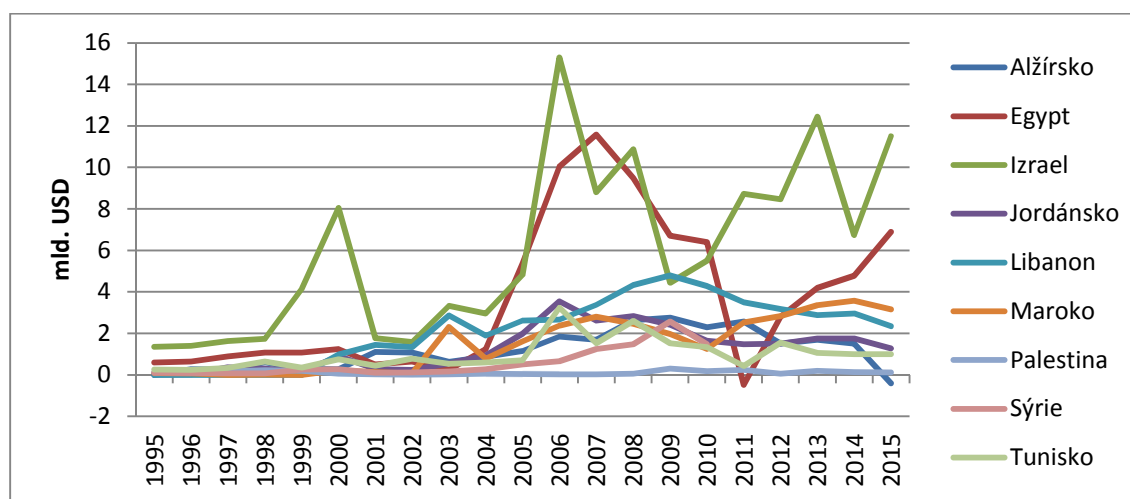
Pro zahraniční investory byl mezi lety 1995 a 2015 nejvíce atraktivní zemí Izrael, jehož příliv investic výrazně převyšoval ostatní země, s výjimkou Egypta, jehož nejvyšší objem PZI v roce 2007 dosahoval necelých 12 mld. USD. Tyto dvě země zaznamenávají největší meziroční výkyvy, které jsou u Izraele způsobeny zejména účastí země na arabsko-izraelském konfliktu, jenž odrazuje zahraniční investory. Dalšími důvody, jež platí i pro ostatní země Středomoří jsou dříve zmíněná ekonomická krize a arabské jaro. Nestabilní a revoluční prostředí v období od roku 2011 způsobilo rapidní pokles PZI do Egypta, ale následující roky se investice začaly postupně zvyšovat na hodnoty předchozích let.

Důvodem vyššího objemu PZI do Izraele, Egypta a Libanonu spočívá v otevřenosti a modernizaci ekonomiky Izraele, který od svého vzniku prosadil mnoho progresivních reforem zahraničního obchodu a podnikatelského prostředí a u Egypta je příčinou respektování obchodních mezinárodních dohod (přestože v zemi dlouhodobě panuje

¹¹⁵ OECD. *Foreign direct investment*. [online] 2015 [cit. 2016-10-04] Dostupné z: <http://www.oecd-ilibrary.org/sites/factbook-2013-en/04/02/01/index.html?itemId=/content/chapter/factbook-2013-34-en>

autoritářský režim). Podnikatelské prostředí Libanonu bylo ve zkoumaném období široce otevřené zahraničním investorům, kteří této situace využívali až do roku 2009, kdy se stáhli své investice z důvodu ekonomické krize. V následujících letech neobnovili své investice kvůli nestabilitě regionu, jež vznikla v důsledku arabského jara a válce v sousední Sýrii.¹¹⁶ U ostatních vybraných zemí Středomoří je nárůst PZI proměnlivého charakteru, s mírným rostoucím trendem, ale nedosahuje výše než 4 mld. USD ročně.¹¹⁷

Obrázek 7 Přímé zahraniční investice do středomořských zemí

Zdroj: Autorka na základě The World Bank.

10.3 Podíl na světovém obchodu

Státy Středomoří se v průběhu vybraného časového období podílely na světovém exportu zboží a služeb mezi 0,01% (Palestina) až 0,5% (Izrael). Na základě přechozích informací není překvapením, že vedoucí pozici ve srovnání s ostatními zeměmi na obrázku č. 8, má Izrael, Alžírsko a Egypt. Jejich vývoj zaznamenává více změn, který je u zbývajících šesti zemí ve zkoumaném období relativně vyrovnaný a nepřesáhl hodnotu 0,2%.

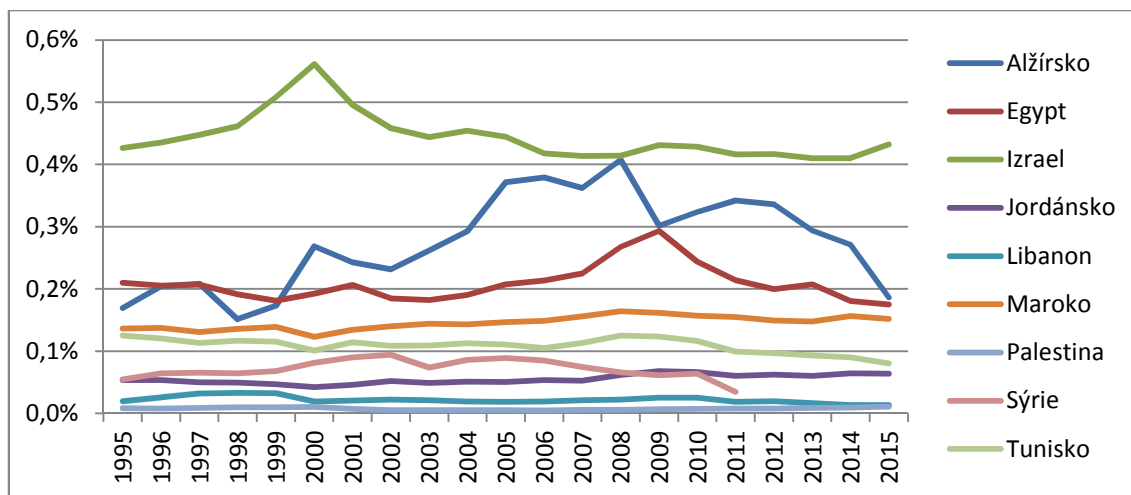
Důvody vyšších hodnot u prvních třech zemí je již známý – a to vývoz fosilních paliv a nerostných surovin. Export Izraele je specifický nejenom výrobky s přidanou vysokou hodnotou a zpracováním diamantů, ale také značným objemem vývozu výrobků

¹¹⁶ OECD. *Investment Policy Reviews*. [online] 2015 [cit. 2016-10-04] Dostupné z: <http://www.oecd.org/investment/countryreviews.htm>

¹¹⁷ THE WORLD BANK. *Foreign direct investment*. [online] 2015 [cit. 2016-10-01] Dostupné z: <http://data.worldbank.org/indicator/BX.KLT.DINV.CD.WD?locations=DZ-IL-EG>

leteckého průmyslu a finančních služeb. Mezi exportní artikly Izraele patří i zbrojní materiál, ale oficiální údaje izraelská vláda neposkytuje.¹¹⁸

Obrázek 8 Podíl exportu středomořských zemí na světovém exportu

Zdroj: Autorka na základě *The Global economy*.

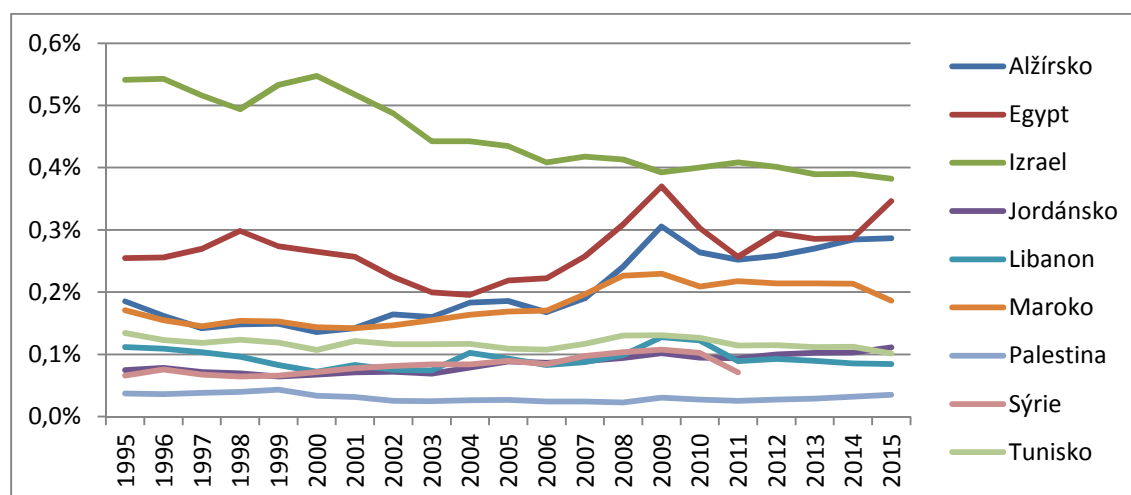
Podíl importu středomořských zemí se v období 1995 -2015 pohybuje ve stejném rozmezí jako u exportu, tedy od 0,01% až 0,5%. Vývoj Izraele je klesajícího trendu, Egypt, Alžírsko a Maroko mírně stoupajícího trendu, s několika výkyvy a ostatní země Středomoří zůstávají téměř nezměněny.

Zvýšení podílu na světovém importu v posledních dvou letech u Egypta a Alžírka má na svědomí dovoz průmyslových strojů, které se používají v ropném průmyslu a jsou pro tyto země nezbytnou investicí do modernizace průmyslu. Klesající trend u Izraele je způsoben kombinací větší soběstačnosti a orientace země na export. Podíl středomořských zemí na světovém importu i exportu patří z dlouhodobého hlediska mezi ty nižší a nepodařilo se jim dosáhnout významnějšího zapojení do světového obchodu.¹¹⁹

¹¹⁸ WORLD TRADE ORGANIZATION. *Country profiles*. [online] 2015 [cit. 2016-10-05] Dostupné z: <http://stat.wto.org/CountryProfile/WSDBCountryPFView.aspx?Language=E&Country=DZ,EG,IL,JO,LB,MA,SY,TN>

¹¹⁹ OEC. *Country exports*. [online] 2016 [cit. 2016-10-05] Dostupné z: http://atlas.media.mit.edu/en/visualize/tree_map/hs92/export/pse/show/all/2014/

Obrázek 9 Podíl importu středomořských zemí na světovém importu

Zdroj: Autorka na základě *The global economy*.

10.4 Porovnání Středomoří s vývojem Evropské unie

10.4.1 Porovnání ekonomických uskupení

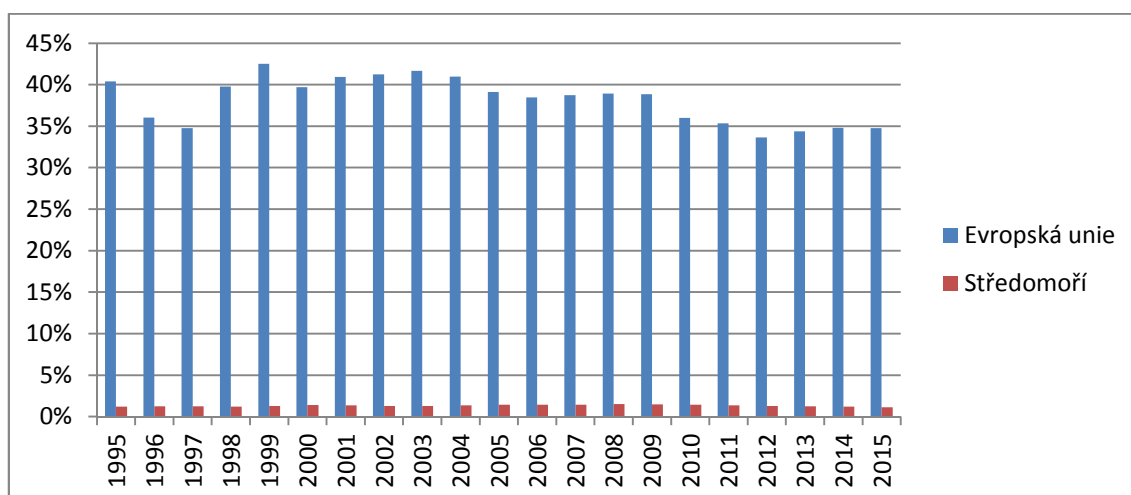
Pokud srovnáme dvě strany Euro-středomořského partnerství, kdy na jedné straně stojí státy EU a na druhé státy Středomoří, můžeme vidět jasný nepoměr v jejich ekonomické síle (obrázek č. 10). Cílem partnerství je vytvářet jednotný prostor míru, stability a prosperity, ale země v tomto partnerství stojí na opačných koncích stupnice. Oba regiony mají mezi sebou vybudovány dlouhodobé ekonomické vztahy, které ale po několika staletích kolonizace nebyly v rovnováze. EU se po osvobození středomořských zemí snažila o vyrovnání vztahů prostřednictvím obchodních dohod, ale ke zmenšování ekonomické nerovnováhy dochází velmi pomalu.

Export zboží a služeb EU se během zkoumaných let pohybuje mezi 30 % - 40% na celosvětovém vývozu, což ji řadí na přední pozici na světě, hned za zeměmi Asie (Čína, Japonsko) a severní Ameriky (USA, Kanada, Mexiko). K mírnému poklesu u EU došlo po ekonomické krizi v roce 2009, kdy se zvýšil vývoz zboží a služeb z asijských zemí.

Země Středomoří se na exportu světa podílejí dohromady asi 1%. Srovnání těchto zemí s EU je velmi složité, jelikož se jedná o značně rozličné skupiny, co se týče počtu členských zemí, obyvatelstva i ekonomické vyspělosti.¹²⁰

¹²⁰ WORLD TRADE ORGANIZATION. *International Trade and Market Access Data interactive tool*. [online] 2016 [cit. 2016-10-05] Dostupné z: https://www.wto.org/english/res_e/statistics_e/tradeserv_stat_e.htm

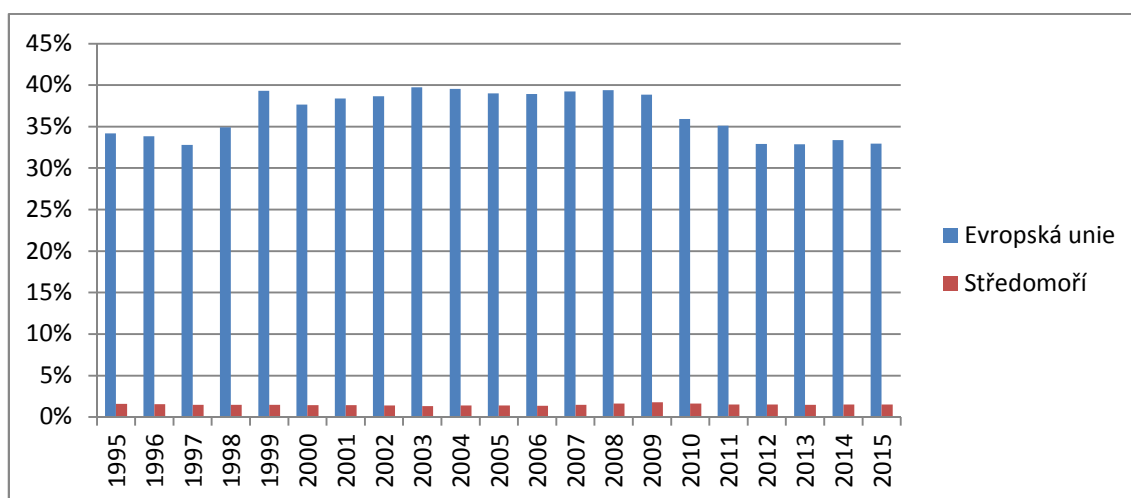
Obrázek 10 Podíl středomořských zemí a EU na světovém exportu

Zdroj: Autorka na základě World Trade Organization.

Podíl na světovém importu EU a Středomoří je ve vybraných letech 1995 – 2015 nižší než podíl na exportu, ale stále se pohybuje ve stejném rozsahu, tedy EU mezi 30 – 40% a země Středomoří kolem 1%. Kromě zjevné nerovnosti ekonomické síly obou stran Euro-středomořského partnerství je patrná i minimální změna tohoto poměru.

Obrázek 11 Podíl středomořských zemí a EU na světovém importu

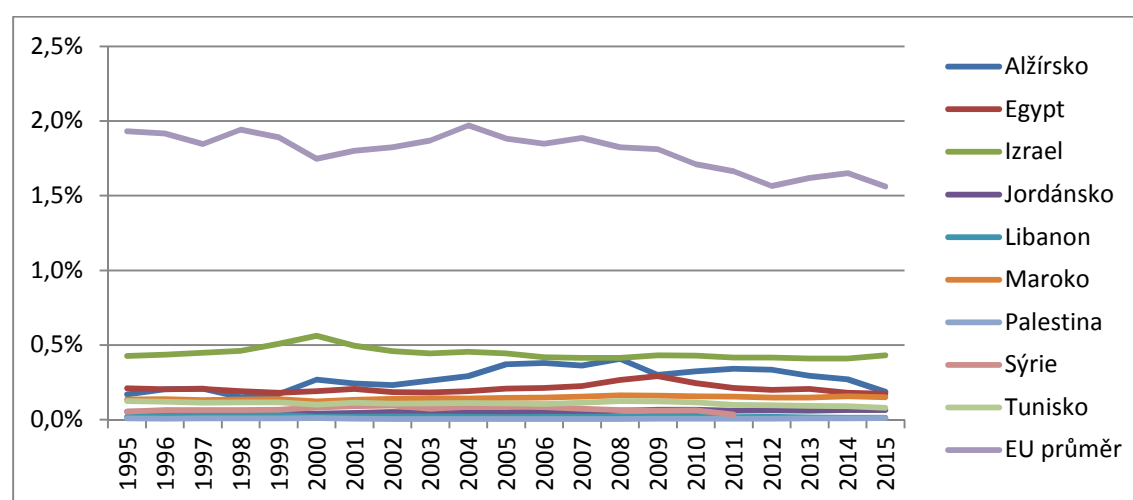
Zdroj: Autorka na základě World Trade Organization.

10.4.2 Porovnání zemí

Z níže uvedeného obrázku č. 12 vyplývá, že exportní síla středomořských zemí se pohybuje průměrně kolem 0,2% na světovém trhu zboží a služeb. Podíl členských států EU na exportu světa je mezi jednotlivými zeměmi více diverzifikovaný, a proto byly

pro srovnání se Středomořím zprůměrovány do jednoho údaje pro celou EU.¹²¹ Země EU se průměrně na mezinárodním exportu podílejí přibližně 2%, s mírným poklesem od roku 2004, kdy se EU rozrostla o deset nových členských států, jejichž ekonomická síla byla v porovnání s Německem (8,9% v roce 2003) a Francií (5,2% v roce 2003) na nižší úrovni. Při srovnání vyplývá, že podíl průměru EU na světovém exportu zboží a služeb je až desetinásobně vyšší, než u středomořských zemí.¹²² V průběhu zkoumaného období nedocházelo k výraznému snižování rozdílu ze strany Středomoří, pouze se snížila exportní síla EU.¹²³

Obrázek 12 Srovnání podílu průměru EU a středomořských zemí na světovém exportu

Zdroj: Autorka na základě International Trade Centre.

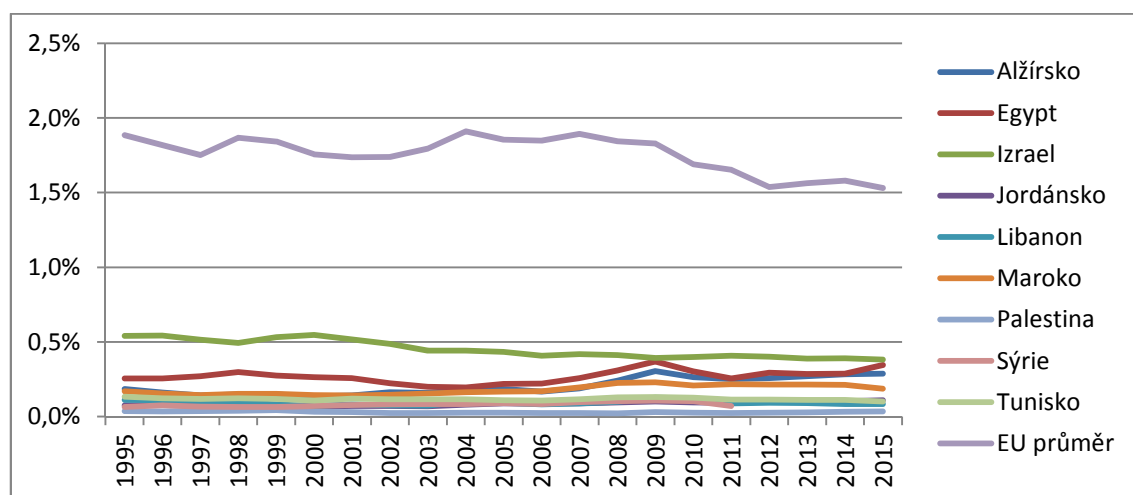
Srovnání průměru EU a středomořských zemí v oblasti dovozu zboží a služeb je podobné s vývozem, a tedy že průměr EU je mnohonásobně vyšší, než u Středomoří. V průběhu zkoumaných let nedocházelo k výraznému zmenšení rozdílu.

¹²¹ Metodika – součet procentního podílu všech zemí EU a následné vydělení váženým průměrem počtu zemí (ohled na změnu počtu členských států mezi lety 1995 – 2015).

¹²² ITC. *Trade map, country review*. [online] 2016 [cit. 2016-10-05] Dostupné z: http://www.trademap.org/Country_SelService_TS.aspx?nvpm=1|||||S00|1|3|1|1|2|1|2|1|1

¹²³ ITC. *Trade Competitiveness Map*. [online] 2016 [cit. 2016-10-05] Dostupné z: <http://legacy.intracen.org/marketanalysis/TradeCompetitivenessMap.aspx>

Obrázek 13 Srovnání podílu na světovém importu průměru EU a Středomoří

Zdroj: Autorka na základě *International Trade Centre*.

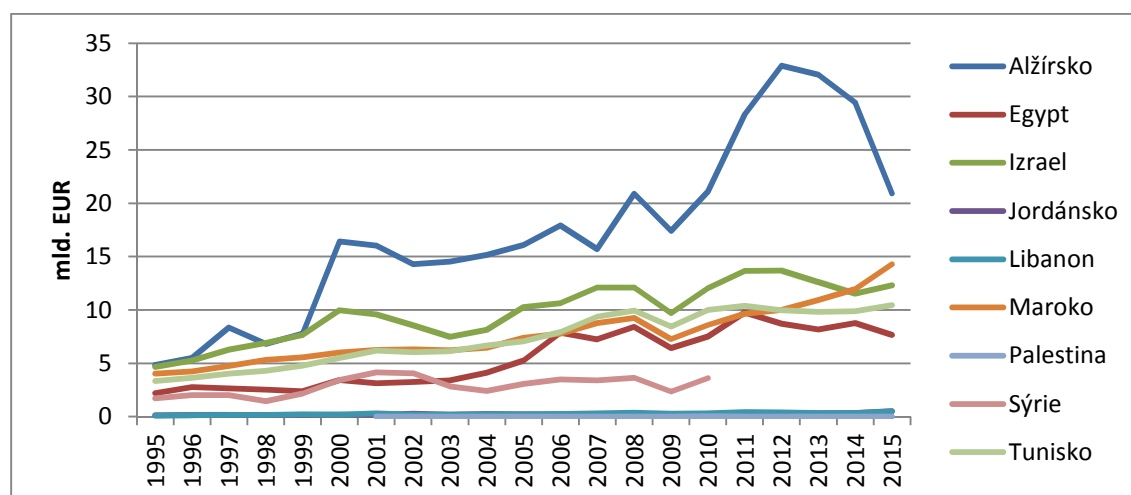
10.5 Vzájemný obchod mezi EU a Středomořím

V následujícím obrázku č. 14 je zobrazen vývoz zboží ze středomořských zemí do EU.¹²⁴ V průběhu zkoumaného období mezi lety 1995 – 2015 se objem vyvezeného zboží mírně zvyšuje, a to zejména u Izraele, Maroka a Tuniska, kde od roku přesahuje hodnotu 10 mld. EUR. Odlišný vývoj můžeme zaznamenat u Alžírka, jehož export založený na ropě a zemním plynu přesáhl v roce 2012 30 mld. EUR a poté začal klesat až k 20 mld. EUR v roce 2015. Nejméně vyvážejí do EU Libanon, Jordánsko, Palestina a Sýrie, u které nejsou hodnoty zahraničního obchodu roku 2011 dostupné. Odhady WTO ale uvádějí rapidní pokles oproti předchozímu vývoji. Celkově středomořský region představuje 8,6% ze zahraničního obchodu EU.¹²⁵

¹²⁴ Hodnoty jsou v mld. EUR, jelikož jsou v tomto rozsahu pouze na Evropském statistickém úřadě (Eurostat).

¹²⁵ EUROPEAN COMMISSION. *Euro-Mediterranean partnership*. [online] 2016 [cit. 2016-10-12] Dostupné z: <http://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/regions/euro-mediterranean-partnership/>

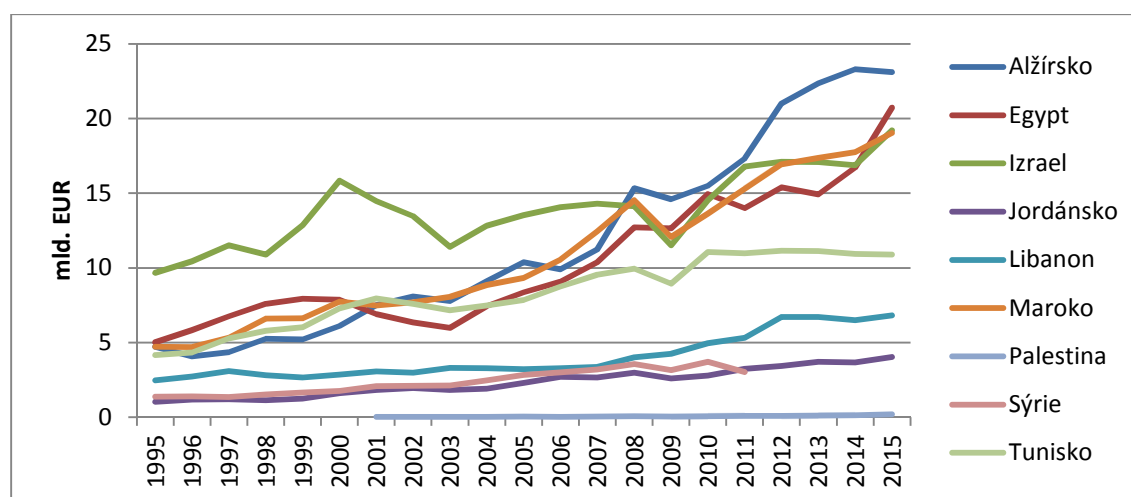
Obrázek 14 Export zboží středomořských zemí do EU

Zdroj: Autorka na základě Eurostat.

Co se týče dovozu zboží do středomořských zemí z EU, je situace poněkud odlišná. Objem dováženého zboží se v průběhu dvaceti let výrazně zvýšil u Alžírka, Egyptu, Maroka – od roku 1995 se téměř ztrojnásobil. Rostoucí trend zaznamenal i Izrael a Tunisko. Zvýšení importu zboží do Libanonu, Jordánska a Sýrie mělo v porovnání s ostatními zeměmi středomoří pomalejší vývoj a hodnoty Palestiny zůstaly téměř neměnné. Zde je příčinou fakt, že Palestina až z 90% obchoduje výhradně s Izraelem.¹²⁶

Obrázek 15 Import zboží do středomořských zemí z EU

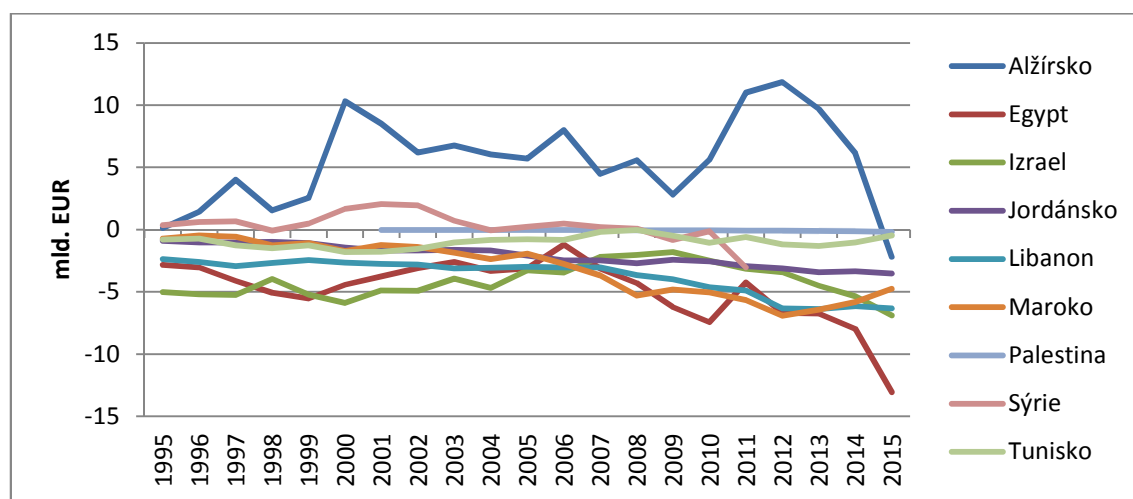

Zdroj: Autorka na základě Eurostat.

¹²⁶ ITC. *Trade map*. [online] 2016 [cit. 2016-10-12] Dostupné z: http://www.trademap.org/Bilateral_TS.aspx

Bilance vzájemného zahraničního obchodu EU a Středomoří je uvedena na obrázku č. 16, ze kterého vyplývá, že většina zemí středomoří má s EU negativní obchodní bilanci. Na počátku zkoumaného období mělo pozitivní bilanci Alžírsko a Sýrie, která až do ekonomické krize v roce 2009 vyvážela do EU (Itálie, Německo) fosilní paliva a další nerostné suroviny. Poté se jejím hlavním exportním trhem stal Irák. Pozitivní obchodní bilance Alžírsko byla z důvodu ropné krize ukončena rokem 2015, kdy dosáhlo saldo zahraničního obchodu s EU více než -2 mld. EUR.¹²⁷

Obrázek 16 Bilance vzájemného obchodu se zbožím

Zdroj: Autorka na základě Eurostat.

Saldo zahraničního obchodu se zbožím, se u Jordánska, Izraele, Maroka a Libanonu pohybuje okolo -5 mld. EUR. Tunisko má s EU po celé období relativně vyrovnanou obchodní bilanci, zato Egypt zaznamenal v posledních letech razantní propad, jelikož zvýšil dovoz nerostných produktů, průmyslových strojů i zemědělských produktů (obilniny).¹²⁸

Vzájemná bilance obchodu se službami mezi středomořskými zeměmi a EU je uvedena na obrázku č. 17.¹²⁹ Data pro vybrané země jsou na Eurostatu dostupná pouze mezi lety 2006 – 2014, z důvodu prvotního nezahrnutí obchodu se službami v Barcelonské

¹²⁷ DELEGATION OF THE EUROPEAN UNION TO ALGERIA. *Algeria and the EU*. [online] 2016 [cit. 2016-10-12] Dostupné z: https://eeas.europa.eu/delegations/algeria/9481/algeria-and-the-eu_en#Economic+relations

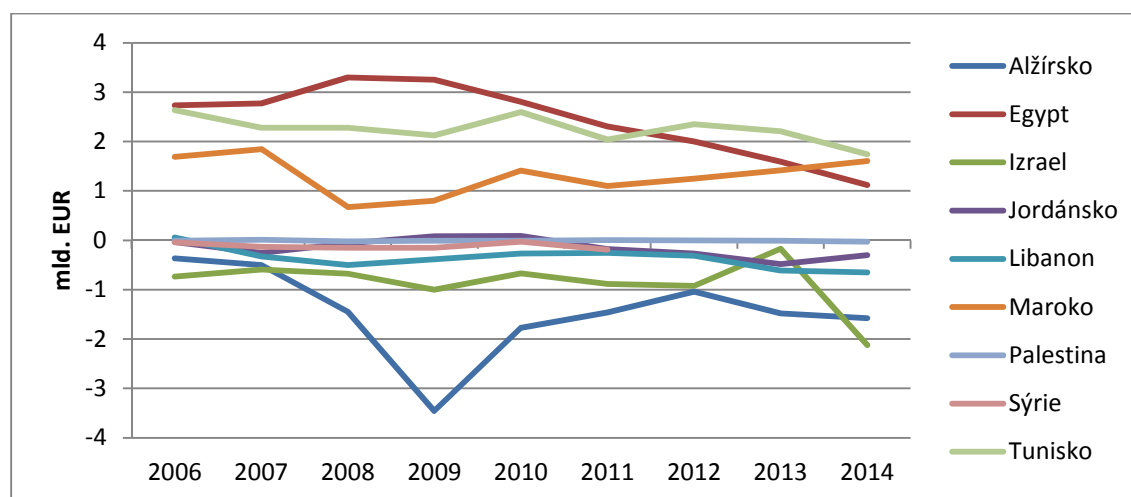
¹²⁸ EUROPEAN COMMISSION. *Algeria, Trade*. [online] 2016 [cit. 2016-10-12] Dostupné z: <http://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/algeria/>

¹²⁹ EUROSTAT. *Internacional Trade in Services*. [online] 2016 [cit. 2016-10-12] Dostupné z: <http://ec.europa.eu/eurostat/web/balance-of-payments/data/database>

deklaraci a asociačních dohodách. EU dokumentuje obchod se službami od roku 1995 pouze s Marokem a od roku 2001 s Egyptem a Izraelem, údaje o ostatních zemích jsou zaznamenány pouze ve sloučené podobě všech zemí Euro-středomořského partnerství.

Pozitivní obchodní bilanci se službami měly v období 2006 – 2014 tři středomořské země, a tedy Egypt, Maroko a Tunisko, jejichž hlavní příjem v oblasti služeb tvoří zejména poskytované služby v turistickém ruchu a z menší části také mezinárodní doprava. Negativní bilance převyšuje u Alžírsko, Izraele, Libanonu, Jordánska, Sýrie a Palestiny, jejíž vzájemný obchod s EU je na velmi nízké úrovni, v porovnání s ostatními státy. Rapidní zvýšení importu služeb z EU zaznamenalo v roce 2009 Alžírsko, kdy mezi dovážené služby patřily přepravní a stavební (montážní) služby, které z větší části směřovaly do ropného průmyslu země.¹³⁰

Obrázek 17 *Bilance vzájemného obchodu se službami*

Zdroj: Autorka na základě Eurostat.

10.6 Opatření zahraničního obchodu

Prvotním cílem Euro-středomořského partnerství bylo vytvoření zóny volného obchodu do roku 2010, s pozdějším přechodným obdobím 12 let od vstupu jednotlivých asociačních dohod v platnost. Toho má být dosaženo postupným snižováním a odstraňováním cel, zejména na výrobky z průmyslové oblasti, mezi EU a Středomořím a mezi středomořskými zeměmi navzájem. Liberalizace obchodu se zemědělskými produkty a se službami, akreditace průmyslových výrobků a sbližování právních

¹³⁰ EUROSTAT. *Balance of Payments*. [online] 2016 [cit. 2016-10-12] Dostupné z: <http://ec.europa.eu/eurostat/web/balance-of-payments/data/database>

předpisů je stále v procesu vyjednávání a pokrok se liší mezi konkrétními státy Středomoří (viz tabulka č. 5).¹³¹

V tabulce č. 9 je uvedena hlavní ekonomické spolupráce vybraných zemí Středomoří a jak už bylo několikrát zmíněno, asociační dohody mají uzavřeny všechny země s dvěma výjimkami – s Palestinou byla podepsána prozatímní dohoda a dohoda se Sýrií nebyla dosud podepsána. Vzhledem k probíhající občanské válce se to ani není v následujících letech očekáváno. K liberalizaci obchodu prostřednictvím snižování obchodních překážek se zavázal Egypt, Izrael, Jordánsko, Maroko a Tunisko, při vstupu do Obchodní světové organizace WTO.¹³² Status pozorovatele získalo Alžírsko, Libanon a Sýrie. Jedním z nejvýraznějších kroků směrem k cílům Partnerství bylo podepsání Agadirské dohody mezi Egyptem, Jordánskem, Marokem a Tuniskem v roce 2004. Smlouva vešla v platnost o tři roky později a ustanovuje zónu volného obchodu mezi těmito zeměmi, ale zůstává otevřená i pro další státy, které se chtějí přidat a dále podporovat integraci Středomoří s EU. Liga arabských států usiluje o podporu obchodní a ekonomické spolupráce již od 50. let 20. století, a proto v roce 1997 založila Velkou arabskou zónu volného obchodu (GAFTA), která má v současnosti 18 členů, mezi něž patří i Alžírsko, Egypt, Jordánsko, Maroko a Tunisko. Organizace přistoupila ke zrychlení liberalizace obchodu a k roku 2005 měly státy mezi sebou téměř minimální obchodní bariéry.¹³³ K méně úspěšným obchodním organizacím patří Unie arabského Magrebu (UAM) či Globální systém obchodní preference mezi rozvojovými zeměmi (GSTP).

Cla, kterým středomořské země čelí na světovém trhu, se s jejich zapojením do různých obchodních organizací postupně snižovala a v roce 2014 se v průměru pohybovala kolem 6 – 8 %.¹³⁴ Cla uplatňovaná středomořskými zeměmi měla také klesající trendovou křivku, ovšem nedosáhla tak nízkých hodnot a stále se přibližně drží nad 10%. I zde ale panuje rozdíl mezi tarifním nastavením jednotlivých zemí, které jsou vyšší u Alžírka a Sýrie a naopak nižší u Izraele a Palestiny.¹³⁵

¹³¹ EUROSTAT. *Total services, detailed geographical breakdown by EU Member States (since 2010)*. [online] 2016 [cit. 2016-1-13] Dostupné z: http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=bop_its6_tot&lang=en.

¹³² SANTANDER TRADE PORTAL. *International Trade Compliance*. [online] 2016 [cit. 2016-10-13] Dostupné z: <https://en.portal.santandertrade.com/international-shipments/israel/trade-compliance>

¹³³ BILATERALS. *GAFTA*. [online] 2016 [cit. 2016-1-13] Dostupné z: <http://www.bilaterals.org/?-GAFTA-&lang=en>

¹³⁴ ITC: *Investment Map*. [online] 2016 [cit. 2016-10-13] Dostupné z: <http://www.investmentmap.org/prioritySector.aspx>

¹³⁵ WORLD TRADE ORGANIZATION. *Tariffs*. [online] 2016 [cit. 2016-10-13] Dostupné z: https://www.wto.org/english/tratop_e/tariffs_e/tariff_data_e.htm

Ekonomika většiny středomořských zemí je otevřená zahraničnímu obchodu a státy zavádějí postupné reformy vedoucí k naplnění cílů Euro-středomořského partnerství. Výraznou překážkou k vytvoření zóny volného obchodu jsou minimální obchodní vztahy Izraele se zeměmi Středomořského regionu a v posledních letech i ochromení Sýrie a okolních zemí následky probíhající občanské války a působením Islámského státu.¹³⁶

Tabulka 8 Přehled obchodních opatření a spolupráce

Země	Hlavní ekonomická spolupráce	Clo zahraničí (2014)	Clo země (2014)	Netarifní opatření
Alžírsko	Asociační dohoda s EU GAFTA GSTP	7,9%	14,6%	Postupná liberalizace s ostatními zeměmi Vysoká cla na některá zboží z důvodu ochrany domácích produktů
Egypt	Asociační dohoda s EU WTO GAFTA Agadirská dohoda GSTP FTA s EFTA a Tureckem COMESA	6,7%	9,7%	Průmyslové výrobky bez cla do EU díky Asociační dohodě Bez licenčního systému, ale některé dovážené výrobky vyžadují povolení u MF Částečné omezení importu
Izrael	Asociační dohoda s EU WTO FTA s EU, USA, EFTA, Tureckem, Mexikem, Kanadou, Jordánskem, Egyptem a Mercosurem Celní unie s Palestinou 1994	8,1%	4,6%	Většina produktů volně importována, výjimkou jsou zemědělské produkty
Jordánsko	Asociační dohoda s EU WTO GAFTA Agadirská dohoda FTA s většinou zemí Arabské ligy a Kanadou Dohoda s EFTA, USA, Singapurem	7,4%	9,6%	Velmi otevřená ekonomika Obchodní systém plně liberalizovaný Množstevní omezení na některé zemědělské produkty Importní licence na některé produkty
Libanon	Asociační dohoda s EU FTA s EFTA	7,7%	7,0%	Otevřená ekonomika s orientací na služby – bankovníctví a turismus Liberalizace obchodu

¹³⁶ WORLD TRADE ORGANIZATION. *Members and Observers*. [online] 2016 [cit. 2016-10-17] Dostupné z: https://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/org6_e.htm

Maroko	Asociační dohoda s EU WTO GAFTA Agadirská dohoda GSTP FTA s EFTA, EC a USA	7,4%	8,1%	Volný dovoz zboží Množstevní omezení na některé produkty
Palestina	Prozatímní dohoda s EU FTA s EU, USA, Egyptem, Ruskem, Saúdskou Arábií a Tureckem	8,0%	4,0%	Otevřená zahraničnímu obchodu, ale blokáce pásma Gazy kvůli konfliktům Nízká sazba cla Nutnost obchodní licence do pásma Gazy a Západního břehu
Sýrie	FTA s Tureckem	8,0% (2013)	16,4% (2013)	Žádné oficiální informace, zahraniční obchod poznamenán válkou
Tunisko	Asociační dohoda s EU WTO GAFTA Agadirská dohoda GSTP	7,7% (2013)	9,9% (2013)	Bez cla na dovoz průmyslového zboží z EU a GAFTA Dovoz liberalizován Některá omezení zůstala Ochrana farmaceutického průmyslu ¹³⁷

Zdroj: Autorka na základě *Internacional Trade Centre, Santander Trade Portal*.

10.7 Shrnutí kapitoly

Dlouhodobé ekonomické vztahy mezi EU zeměmi středomoří jsou nejdůležitějším prvkem pro obě strany partnerství a základním kamenem pro socioekonomické reformy, jelikož ekonomická spolupráce a obchodní integrace představují silnou motivaci. Rozvoj zemí je komplexním procesem, který se zakládá na růstu ekonomiky, vytváření nových pracovních míst, zvyšování příjmu obyvatelstva a následnému zlepšení životních podmínek.

Z analýzy mezinárodního obchodu vybraných zemí vyplývá, že během zkoumaného období docházelo u většiny středomořských zemí k nárůstu exportu i importu zboží a služeb, s převažující celkovou negativní bilancí. Izrael, Alžírsko a Egypt vykazují slušné makroekonomické výsledky, které jsou podloženy obchodem s fosilními palivy a

¹³⁷ ITC. *Countries and Territories*. [online] 2016 [cit. 2016-11-17] Dostupné z: <http://www.intracen.org/country/>

výrobky petrochemického průmyslu, ale jejich podíl na světovém zahraničním obchodě se pohybuje kolem 0,2% a v porovnání s průměrem EU jsou výrazně slabší.¹³⁸

Nerovnost mezi EU a Středomořím panuje i ve vzájemné obchodní výměně, kdy je pro středomořské země hlavním exportním partnerem EU (dosahuje až 60%), ale saldo zahraničního obchodu zůstává záporné. Závislost Středomoří na EU se podobá vztahu hospodářského centra a periferie, což je typický jev v koloniálních i post koloniálních zemích. Obchodní závislost se u středomořských zemí značně liší, ale obecně platí, že státy jižního Středomoří (a Izrael) se více orientují a obchod s EU, než země na východní Středomoří. Jejich obchodní vazby jsou více diverzifikované, a v porovnání s jižními zeměmi se více zapojují do regionálního obchodu se Saudskou Arábií, Irákem či Tureckem.

Hlavním ekonomickým cílem Barcelonského procesu bylo vytvoření zóny volného obchodu. První časový termín do roku 2010 nebyl naplněn, a přestože přechodná doba u některých zemí (Alžírsko 2017, Egypt 2016, Libanon 2018) stále trvá, významnější kroky vedoucí k dosažení tohoto cíle nebyly učiněny. Mezi příčiny neúspěchu patří vysoká úroveň orientace středomořských zemí na obchodní výměnu se státy EU a upozadění regionální spolupráce a ekonomické integrace, která patří v rámci celosvětového měřítko, mezi jedny z nejnižších. Intra – regionální obchod Středomoří je u exportu 5,9% a u importu 5,1% z celkového objemu zahraničního obchodu jednotlivých zemí.¹³⁹ Příčinou jsou nejenom hospodářské překážky, ale také přetrvávající politické problémy, mezistátní konflikty, nedostatečná infrastruktura a autoritářské režimy ovládající celkové směřování zemí. Vytvoření Euro-středomořské zóny volného obchodu je velmi ambiciózním cílem, z důvodu vysoké diverzifikace mezi všemi (téměř 40) státy, které mají v současnosti celkem více než 800 mil. obyvatel.

Je třeba zdůraznit, že samotné podepsání asociačních dohod mezi EU a středomořskými státy (vyjma Sýrie), lze považovat za významné prohloubení vztahů na ose sever-jih. Ve zkoumaném období docházelo k postupnému snižování cel, kterým Středomoří čelilo i je vůči světovému dovozu aplikovalo. Liberalizace obchodu se projevila i na snížení netarifních překážek zahraničního obchodu, zejména u průmyslového zboží, ale

¹³⁸ ITC. *Market Access Map* [online] 2016 [cit. 2016-11-17] Dostupné z: <http://www.macmap.org/CountryAnalysis/AverageTariffResult.aspx?country=SCC012%7cAlgeria&bysection=0>

¹³⁹ EUROPEAN COMMISSION. *Euro-Mediterranean partnership*. [online] 2016 [cit. 2016-11-17] Dostupné z: <http://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/regions/euro-mediterranean-partnership/>

přetrvávajícím problémem zůstávají protekcionistická opatření obchodu se zemědělskými produkty, ze strany evropských zemí. Z důvodu opatření EU jsou středomořské země výrazně omezeny a postrádají motivaci k hlubší ekonomické spolupráci. Snižování dovozních aplikovaných středomořskými státy s sebou pochopitelně přináší snižování zisků pro tyto země, čehož značně využívá EU, která zvýšila export to těchto zemí a opakovaně prohlubuje dosavadní nerovnováhu.

Prostředkem k dosažení lepších výsledků Středomoří měly v rámci EPS sloužit akční plány, které usilují o prohloubení ekonomické integrace a věnují se dosud méně věnovaným otázkám, jako je obchod se službami. Vznik nových dohod a současné působení dohod dříve uzavřených, může být pro menší podnikatelské subjekty Středomoří příliš složité, stejně jako evropská administrativa, což může být přílišnou obtíží pro vytvoření nových obchodních vztahů s EU.

Podle Barcelonské deklarace měla být doplněním ekonomické integrace na ose sever-jih i osa jih-jih, což se brzy ukázalo jako příliš vysoký cíl, vzhledem k mnoha politickým, ekonomickým i sociálním překážkám. Přestože nebyly naplněny cíle ani v této oblasti, tak došlo ve zkoumaném období k částečnému pokroku, na kterém má zásluhu GAFTA, fungující od roku 2005. Plného potenciálu dohody se dosud nepodařilo dosáhnout a její efektivita zůstává na velmi nízké úrovni, stejně jako u dalších regionálních integračních organizací jako je Liga arabských států či Unie arabského Magrebu. Největším pokrokem na ose jih-jih zůstává podepsání Agadirské dohody, jejíž činnost je značně podporována ze strany EU. Dosud se ale zapojily pouze čtyři státy, což netvoří ani polovinu z celkového počtu Středomořských států. Lze pozorovat zapojení středomořských států do mnoha mezinárodních i regionálních organizací, ale jejich činnost se mnohdy překrývá s ostatními a jejich výsledná efektivita nevykazuje očekávané výsledky a situace se s postupujícími lety stává méně přehledná.¹⁴⁰

11 OBLAST ŽIVOTNÍ ÚROVNĚ

11.1 Index lidského rozvoje

Pro země Středomoří je typická dlouhodobá populační exploze, která spolu s nedostatečným ekonomickým růstem a vysokou mírou nezaměstnanosti způsobuje značné sociální napětí.

¹⁴⁰ JENÍČEK, Vladimír a Jaroslav FOLTÝN. *Globální problémy světa: v ekonomických souvislostech*. V Praze: C.H. Beck, 2010. Beckovy ekonomické učebnice. ISBN 978-80-7400-326-4.

Vybraným indikátorem pro oblast životní úrovně je index lidského rozvoje (HDI), který hodnotí vyspělost zemí podle klíčových rozměrů lidského rozvoje a ne pouze dle ukazatelů ekonomického růstu. Poprvé byl zveřejněn v roce 1990 v rámci každoročních zpráv Organizace spojených národů (OSN). Hodnocenými oblastmi HDI jsou dlouhý a zdravý život, přístup ke vzdělání a životní standart a výsledná hodnota indexu je geometrickým průměrem normalizovaných indexů všech tří ukazatelů. Dřívější metodika do roku 2010 používala k výpočtu střední délku života, gramotnost dospělé populace, poměr hrubého zápisu do škol a hrubý domácí produkt na osobu.¹⁴¹

Nová metodika (tabulka č. 10) výpočtu se skládá ze dvou kroků – vytvoření rozměrových indexů a následné vytvoření indexu lidského rozvoje. Dimenzi lidského zdraví určuje očekávaná délka života při narození a dimenze vzdělání jako podíl dospělé gramotné populace a složený podíl zapsaných ke studiu na primárním, sekundárním a terciálním stupni vzdělání. Dimenze životní úrovně je stanovena HNP na osobu v paritě kupní síly.

Tabulka 9 Výpočet indexu lidského rozvoje

Index dimenze lidského rozvoje	Ukazatel	Minimální hodnota	Maximální hodnota
Index očekávané délky života	Očekávaná délka života při narození	25 let	85 let
Index vzdělání	Podíl gramotných na dospělé populaci (15 let a více)	0%	100%
	Složený hrubý podíl zapsaných ke studiu v primárním, sekundárním a terciálním stupni vzdělání	0%	100%
Index HNP	HNP na osobu (PPP USD)	100 USD	40 000 USD

Zdroj: Autorka na základě United Nations Development Programme.

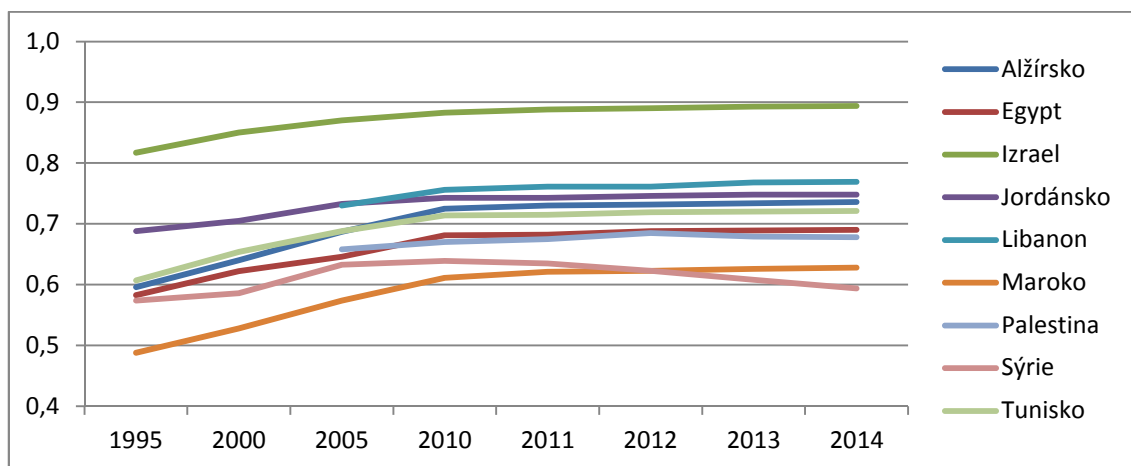
¹⁴¹ UNDP. *About Human Development*. [online] 2013 [cit. 2016-11-20] Dostupné z: <http://hdr.undp.org/en/humandev>

Výsledná hodnota HDI se pohybuje v rozmezí 0 – 1 a vypočítá jako průměr tří výše uvedených dimenzí, kdy je u indexu vzdělání přidělena podílu gramotných 2/3 váha a zapsaných ke studiu 1/3 váha. Podle výsledné hodnoty se státy řadí do čtyř kategorií:

- velmi vysoká úroveň lidského rozvoje: HDI>0,800
- vysoká úroveň lidského rozvoje: HDI=0,700-0,799
- střední úroveň lidského rozvoje: HDI=0,699 - 0,550
- nízká úroveň lidského rozvoje: HDI<0,549.¹⁴²

Výsledné hodnoty HDI středomořských zemí mezi lety 1995 – 2014 jsou uvedeny na obrázku č. 18. UNDP neposkytuje data za všechny vybrané roky a z toho důvodu se může jevit nárůst indexu v prvních letech hodnocení poněkud zkresleně, přestože je vyvíjel postupně. Data Libanonu a Palestiny jsou do roku 2005 nedostupná.

Obrázek 18 Index lidského rozvoje ve středomořských zemích

Zdroj: Autorka na základě United Nations Development Programme.

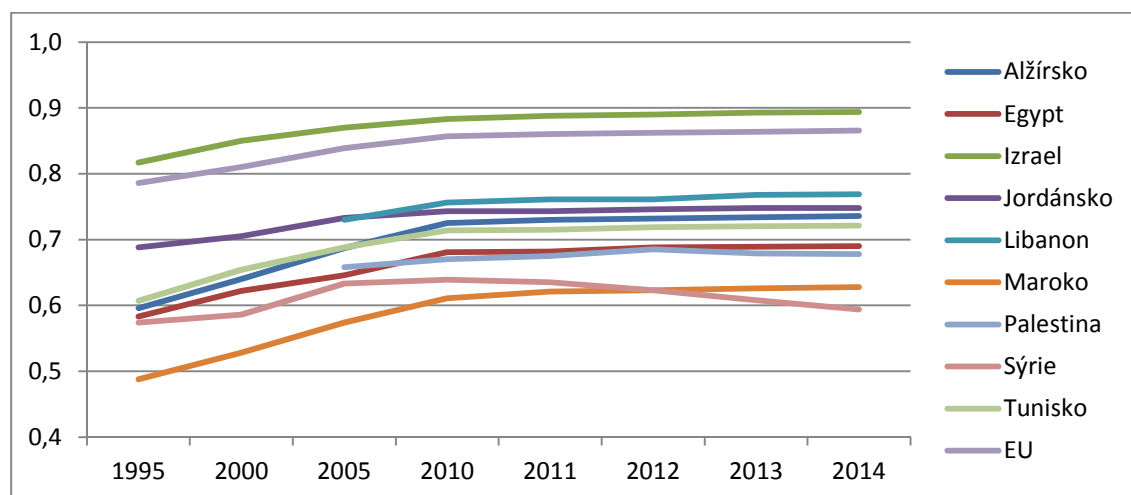
Na začátku zkoumaného období v roce 1995 patřilo pouze Maroko mezi státy s nízkou úrovní HDI, Sýrie, Egypt, Alžírsko, Tunisko a Jordánsko mělo střední úroveň lidského rozvoje a Izrael jako jediný stát měl po celé výzkumné období hodnoty indexu vyšší než 0,800 a patřil do kategorie velmi vysoké úrovně HDI. U většiny zemí lze pozorovat zvýšení životní úrovně a přesunutí se do vyšší kategorie hodnocení (Maroko, Egypt, Tunisko, Alžírsko, Jordánsko). Životní úroveň se podle hodnocení HDI postupně

¹⁴² UNDP. *Technical Notes*. [online] 2013 [cit. 2016-11-20] Dostupné z: http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr_2013_en_technotes.pdf

zvyšovala až do roku 2010, poté se z důvodu války začala výrazně snižovat a v současnosti patří mezi nejobtížnější místa pro život.

Pro srovnání středomořských zemí s úrovní vývoje HDI v EU, byly sečteny hodnoty indikátoru všech členských zemí a poté vyděleny příslušným počtem zemí (s ohledem na rozšiřování EU). Hodnota životní úrovně průměru EU byla v roce 1995 těsně pod hranicí 0,800, která je přechodem mezi vysokou a velmi vysokou úrovní HDI. V průběhu let hodnota stoupla (0,866 v roce 2014), ale přesto nedosáhla úrovně lidského rozvoje v Izraeli, jenž se také řadí do kategorie velmi vysokého životního rozvoje.¹⁴³

Obrázek 19 Porovnání Indexu lidského rozvoje Středomoří a průměru EU

Zdroj: Autorka na základě United Nations Development Programme.

11.1.1 Hrubý domácí produkt na osobu

Index lidského rozvoje bývá někdy kritizován z důvodu nesprávných dat (nepravidelné měření, neúplný sběr dat), nezvolení vhodných indikátorů (míra lidské svobody, úroveň zdravotnictví) a nesprávného výpočtu (nahodilost, nepřesnost). Vzhledem k těmto okolnostem, byla pro vytvoření komplexnějšího pohledu na situaci oblasti životní úrovně, zařazena i kapitola hrubého domácího produktu (HDP) na osobu.¹⁴⁴

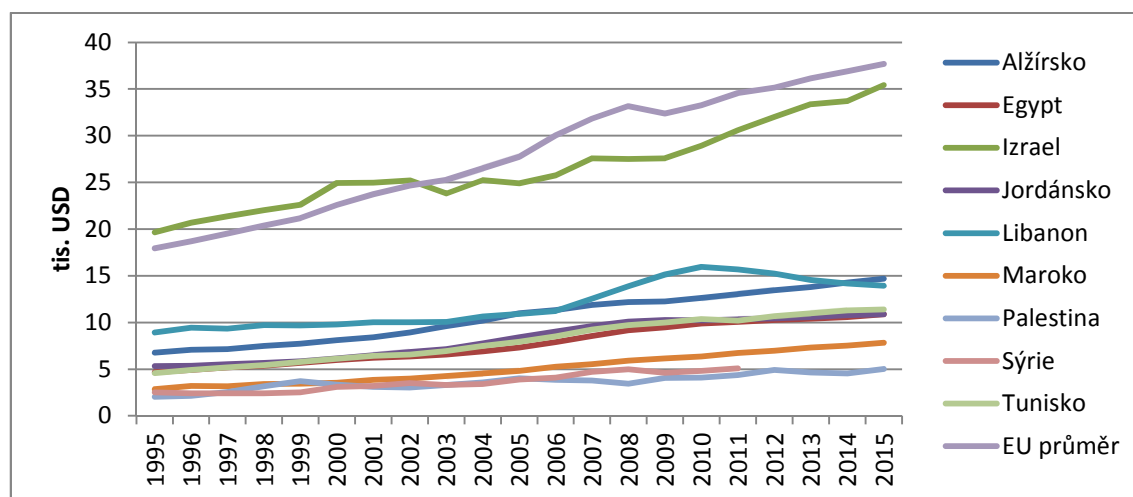
HDP je jedním z ukazatelů ekonomického růstu a vyjadřuje tržní hodnotu finálních statků a služeb, které daná země v určitém období vytvořila (obvykle za 1 rok). Následující obrázek č. 20 uvádí srovnání HDP na osobu středomořských států a EU

¹⁴³ UNDP. *Human Development Data (1980-2015)*. [online] 2013 [cit. 2016-11-20] Dostupné z: <http://hdr.undp.org/en/data>

¹⁴⁴ KOVACEVIC, Milorad. *Review of HDI Critiques and Potential Improvements*. [online] 2013 [cit. 2016-11-20] Dostupné z: http://www.hdr.undp.org/sites/default/files/hdrp_2010_33.pdf

v tis. USD v paritě kupní síly (PPP). Pro období mezi lety 1995 – 2015 je typický rostoucí trend ukazatele pro většinu států, kdy výjimku tvoří země zasažené válkou v Sýrii (Libanon, Jordánsko), jejichž vývoj HDP stagnuje či klesá. Rychlejší tempo lze pozorovat u Izraele a také EU, která jej od roku 2002 předběhla a v roce 2015 dosahuje necelých 37 tis. USD na obyvatele. Nejnižší hodnoty vykazuje Palestina a Sýrie, u které ekonomové pro rok 2015 odhadují hodnoty hluboko pod 5 tis. USD. HDP na obyvatele v PPP je na konci zkoumaného období ve středomořských zemích mnohonásobně menší, než v zemích EU. Ukazatel HDP je v tomto podání přehlednější, než HDI a ukazuje na vedoucí ekonomickou pozici EU.¹⁴⁵

Obrázek 20 Hrubý domácí produkt na osobu (PPP)

Zdroj: Autorka na základě The World Bank.

11.2 Migrace

Podle UNHRC vyhnala ze svých domovů v roce 2014 válka, konflikty a pronásledování kritických 59,5 mil. lidí na celém světě. Vysídlení dosahuje v posledních letech rekordně vysokých hodnot - v roce 2013 se jednalo o 51,2 mil. osob a o deset let dříve o 37,5 mil. osob. Nejvíce lidí utíká od roku 2011 ze Sýrie, ze které v roce 2014 prchalo denně více než 42,5 tis. uprchlíků, uchazečů o azyl či vnitřně vysídlených osob.¹⁴⁶

¹⁴⁵ THE WORLD BANK. *World Development Indicators* [online] 2016 [cit. 2016-11-21] Dostupné z: <http://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?source=2&series=NY.GNP.PCAP.PP.CD&country=>

¹⁴⁶ UNHRC. *Worldwide displacement hits all-time high as war and persecution increase*. [online] 2016 [cit. 2016-11-21] Dostupné z: <http://www.unhcr.org/news/latest/2015/6/558193896/worldwide-displacement-hits-all-time-high-war-persecution-increase.html>

Uprchlíci jsou podle UNHRC lidé, kteří byli nuceni uprchnout ze své země kvůli pronásledování, válkám a násilí. Mají opodstatněný strach z pronásledování na základě jejich rasy, národnosti, náboženského vyznání, politického přesvědčení či příslušnosti k určité sociální skupině. S největší pravděpodobností se nemohou vrátit do svých domovů, nebo se tak bojí učinit. Válka a násilí vůči etnikům, kmenům a náboženskému vyznání jsou nejčastější příčiny vedoucí k uprchnutí ze země. Status uprchlíka je definován v Úmluvě o právním postavení uprchlíků z roku 1951 a jejího protokolu z roku 1967 a také v Úmluvě o specifických aspektech problematiky uprchlíků v Africe v rámci Organizace africké jednoty z roku 1969.¹⁴⁷

Vnitřně vysídlené osoby (IDPs) jsou lidé, kteří byli ze stejných důvodů jako uprchlíci nuceni opustit své domovy, ale zůstali uvnitř daného státu a nepřekročili mezinárodní hranice. Na rozdíl od uprchlíků nejsou chráněni mezinárodním právem a nemají nárok na mnoho z typů finanční i sociální podpory. Vzhledem ke změně povahy válek v posledních desetiletích, kdy jsou stále častější vnitřní spory než mezinárodní války, tak dochází ke značnému nárůstu těchto osob.¹⁴⁸

Na následujícím obrázku č. 21 je uvedena bilance uprchlíků středomořských zemí, tedy rozdíl mezi počtem uprchlíků z dané země, s počtem příchozích uprchlíků do dané země. Ve zkoumaném období mezi lety 1995 – 2015 lze vidět, že se v regionu Středomoří dlouhodobě pohybují miliony uprchlíků ročně. Největší počet uprchlíků se vyskytuje v Jordánsku, kteří zde přicházejí hlavně z Palestiny, Sýrie a Iráku. Situace palestinských uprchlíků je přetrvávajícím problémem celého Středomoří, jenž se zhoršuje s každým novým rozhořením izraelsko-palestinského konfliktu. V 50. letech 20. století byla založena pomocná organizace UNRWA, která se v té době starala o potřeby více než 750 tis. palestinských uprchlíků. V roce 2015 se jejich počet pohyboval kolem 5 mil. a více než třetina (asi 1,5 mil.) je organizací registrována a žije v monitorovaných uprchlických táborech, ve které se potýkají s mnoha problémy (životní podmínky na nízké úrovni, vysoká hustota zalidnění, nedostatečná úroveň infrastruktury).¹⁴⁹ V roce 2015 žilo v pásnu Gazy asi 1,3 mil palestinských uprchlíků,

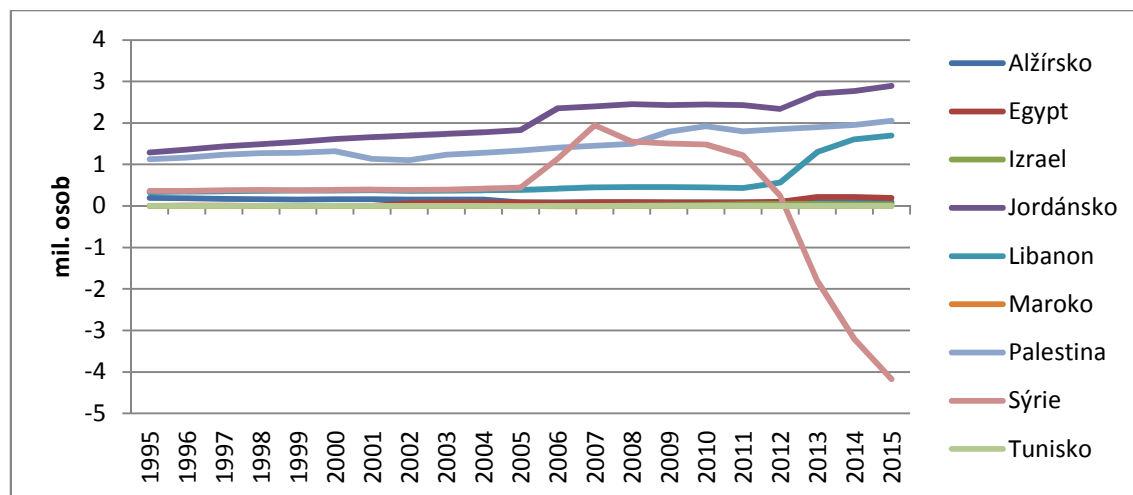
¹⁴⁷ UNHRC. *What is a refugee*. [online] 2016 [cit. 2016-11-23] Dostupné z: <http://www.unrefugees.org/what-is-a-refugee/>

¹⁴⁸ UNHRC. *Internally displaced people*. [online] 2016 [cit. 2016-11-23] Dostupné z: <http://www.unhcr.org/internally-displaced-people.html>

¹⁴⁹ UNRWA. *Palestine Refugees*. [online] 2016 [cit. 2016-11-23] Dostupné z: <https://www.unrwa.org/palestine-refugees>

na území Západního břehu téměř 0,8 mil., v Sýrii více než 0,5 mil., v Libanonu necelých 0,5 mil. a v Jordánsku přes 2,1 mil.¹⁵⁰

Obrázek 21 *Bilance počtu uprchlíků ve středomořských zemích*

Zdroj: Autorka na základě *The World Bank*.

Od roku 2011 je situace občanů Sýrie na velmi špatné úrovni, téměř ve všech oblastech života. V krvavé občanské válce přišlo o život podle odhadů již více než 150 tis. lidí a přibližně 11 milionů lidí od roku 2011 opustilo své domovy. Milióny z nich nepřekročily hranice států, ale podle UNHRC v roce 2015 uprchlo ze země více než 4,2 mil. lidí, kteří zamířili do Turecka (1,8 mil.), Libanonu (1,2 mil.), Jordánska (0,6 mil.), Iráku (0,3 mil.) a Egypta (0,1 mil.).¹⁵¹

Před vypuknutím arabského jara a občanské války byla v Sýrii zcela opačná situace, jelikož nejvíce uprchlíků v regionu pocházelo z Iráku a Sýrie byla jednou z nejvíce otevřených zemí. Obyvatelé Iráku utíkali ze země od roku 2003 z důvodu tzv. druhé války v Zálivu a s ní spojené invazi amerických vojsk.¹⁵²

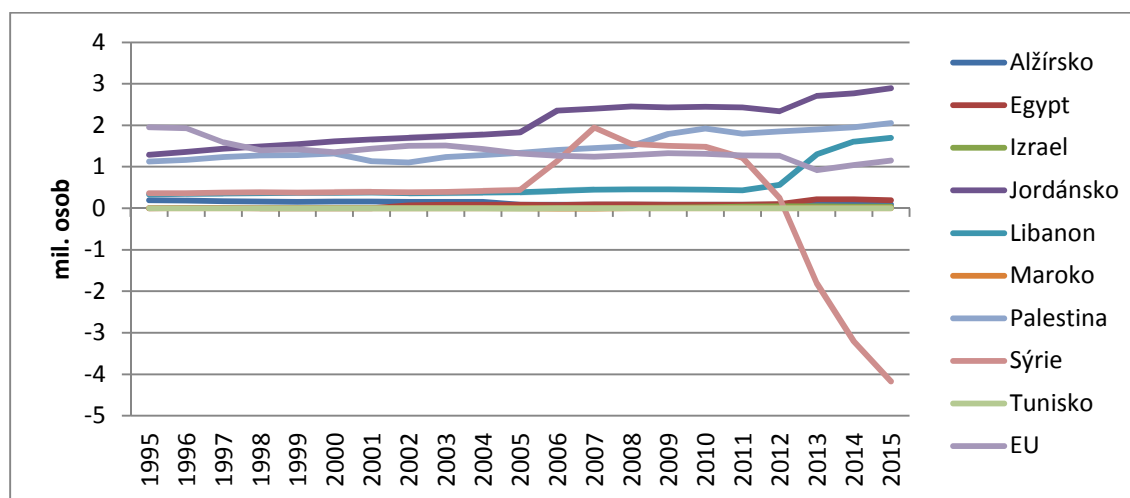
¹⁵⁰ UNRWA. *Where We Work*. [online] 2016 [cit. 2016-11-23] Dostupné z: <https://www.unrwa.org/where-we-work/jordan>

¹⁵¹ THE WORLD BANK. *Refugee population by country or territory of asylum*. [online] 2016 [cit. 2016-12-06] Dostupné z: <http://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?source=2&series=SM.POP.REFG&country=#>

¹⁵² THE BROOKINGS INSTITUTION. *Iraqi Refugees in the Syrian Arab Republic: A Field-Based Snapshot*. [online] 2007 [cit. 2016-12-06] Dostupné z: https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/06/0611humanrights_alkhalidi.pdf

Počty uprchlíků v ostatních středomořských zemích se pohybují v rozmezí několika stovek (Maroko, Tunisko) až desítek tisíc (Alžírsko, Egypt). To jsou stále velmi vysoké hodnoty, ale v porovnání s ostatními zeměmi nevytvářejí tak problematickou situaci.¹⁵³ Na obrázku č. 22 byla přidána bilance uprchlíků Evropské unie, která na počátku hodnoceného období dosahovala 2 mil. osob. Vysoké množství uprchlíků v 90. letech v Evropě bylo způsobeno předně nepokoji na Balkánském poloostrově a válce v Jugoslávii.¹⁵⁴ V následujícím období měla bilance uprchlíků klesající trend, ale přesto se držela nad 1 mil. osob ročně. Nárůst lze zaznamenat od roku 2014, ve kterém přišlo do Evropy (potažmo EU) podle UNHRC více než 1 mil. uprchlíků, z nichž asi čtvrtina pocházela ze Sýrie. Uprchlíci prvotně mířili do Řecka, Itálie a Španělska a poté dále do vnitrozemí - zejména Německa a Velké Británie. Do Německa míří zhruba od poloviny 80. let 20. století statisíce uprchlíků ročně a v roce 2015 jich bylo více než 300 tis., což je zhruba třetina z celkového počtu příchozích. Ale pokud srovnáme počty uprchlíků v Německu z roku 2000, tak jich přišlo asi třikrát více, než v roce 2015.¹⁵⁵

Obrázek 22 Srovnání bilance počtu uprchlíků ve středomořských zemích a v EU

Zdroj: Autorka na základě The World Bank.

¹⁵³BROOKINGS. *Resettling Syrian refugees: Lessons from the (forgotten) Iraqi refugee crisis*. [online] 2015 [cit. 2016-12-06] Dostupné z: <https://www.brookings.edu/blog/markaz/2015/09/24/resettling-syrian-refugees-lessons-from-the-forgotten-iraqi-refugee-crisis/>

¹⁵⁴ V roce 1995 bylo v dnešním Srbsku a Černé hoře přes 650 tis. uprchlíků.

¹⁵⁵ UNHRC. *Syrian Arab Republic*. [online] 2016 [cit. 2016-12-08] Dostupné z: <http://reporting.unhcr.org/node/2530?y=2015#year> <http://popstats.unhcr.org/en/overview>

11.3 Shrnutí kapitoly

Vybraným indikátorem vývoje životní úrovně středomořských zemí byl index lidského rozvoje, který vykazoval zvyšující se hodnoty u většiny vybraných zemí. Zůstal ale v rozmezí střední až vysoké úrovně lidského rozvoje a nejvyšší kategorie dosáhl spolu s členskými státy EU pouze Izrael. Doplnující ukazatel HDP na osobu potvrdil, že se země Středomoří řadí mezi rozvojové země a poukázal na propastný rozdíl s porovnáním s EU.

Otázce migrace (legální, nelegální) je věnována pozornost už od vytvoření Euro-středomořského partnerství a se zhoršující se sociální, bezpečnostní i ekonomickou situací v současnosti roste na důležitosti. Přes oblast Středomoří přichází dlouhodobě do Evropy desetitisíce až statisíce uprchlíků ročně, ale v posledních letech dochází k vyostření situace a nepokoje a sociální napětí se mezi nově příchozími a stálými obyvateli Evropy stále vyostřuje. Nejistota a nestabilita se díky tomu přelévá z jednoho regionu do druhého a je způsobena neinformovaností, nedorozuměními, netolerancí či mnohými kulturními rozdíly. Hlubší porozumění mezi národy bylo zakomponováno již v Barcelonské deklaraci, ale nepřívětivý postoj mnoha Evropanů vypovídá o neúspěchu. Technickou podporu i odborné znalosti nabízí členským státům EU a zemím přidružených k Schengenu Evropská agentura pro pohraniční a pobřežní stráž (Frontex) a problematikou uprchlíků se zabývají iniciativy OSN UNHRC a UNRWA, která se zaměřuje na pomoc palestinským uprchlíkům.¹⁵⁶

Válka na Ukrajině, rekordní počet uprchlíků přes Středomoří a miliony syrských uprchlíků v Turecku upoutaly větší pozornost EU než samotné arabské jaro. Tyto události mají velký vliv na vývoj evropské politiky, která usiluje o vyřešení uprchlické krize a stabilizaci bezpečnostní situace. Tím zároveň upořádá podporu demokratizačního procesu a jiných požadavků v rámci Euro-středomořského partnerství. Zde se projevuje přetrvávajícím problémem zahraniční politiky EU, jelikož preferuje stabilní politickou a ekonomickou situaci a řešení ostatních problémů přesouvá na druhou kolej. Důsledkem je poměrně nízká životní úroveň občanů partnerských zemí, v porovnání s evropským standardem a dlouholeté autoritářské režimy, které potlačují práva a svobody svých občanů.¹⁵⁷

¹⁵⁶ EVROPSKÁ UNIE. *Evropská agentura pro pohraniční a pobřežní stráž (Frontex)*. [online] 2016 [cit. 2016-12-08] Dostupné z: https://europa.eu/european-union/about-eu/agencies/frontex_cs

¹⁵⁷ AMNESTY INTERNATIONAL. *The Arab Spring: five years on*. [online] 2016 [cit. 2016-12-08] Dostupné z: <https://www.amnesty.org/en/latest/campaigns/2016/01/arab-spring-five-years-on/>

12 ZÁVĚR

Práce se zabývala vývojem Euro-středomořského partnerství v časovém období 1995 – 2015, kdy se teoretická část práce věnovala popisu vývoje vzájemných vztahů mezi EU a regionem Středomoří a analytická práce byla zaměřena na analýzu vývoje devíti vybraných států (Alžírsko, Egypt, Izrael, Jordánsko, Libanon, Maroko, Palestina, Sýrie a Tunisko) v oblasti politiky a demokracie, ekonomiky a životní úrovně. V této části práce bylo zahrnuto srovnání vývoje a pokroku zemí Středomoří s Evropskou unií.

Celkový vývoj vybraných zemí Středomoří je pochopitelně komplexním jevem a v práci byly průřezově hodnoceny pouze vybrané tři vybrané oblasti. Analýza v politicko-demokratické oblasti vývoje podle hodnocení Freedom House a její nepříznivé výsledky v oblasti politických práv a občanských svobod potvrdily nedostatečné naplnění cílů Euro-středomořského partnerství v této oblasti. Region Středomoří byl hluboce ovlivněn evropskou kolonizací a s jejími následky se potýká do současnosti. Nejvýraznějším prvkem zůstává autoritářská forma vládnutí a dominantní postavení státní správy a armády, které se odráží na vysoké míře sociálního napětí a násilí, jež eskalovalo do podoby arabského jara. To ale přineslo požadované změny občanů pouze v Tunisku, občanská společnost v ostatních zemích byla represivními opatřeními potlačena, zejména v Egyptě je situace krizového charakteru a samozřejmě také v Sýrii. Jako překážka se jeví selektivní spolupráce zahraniční politiky EU se státními aktéry, což je projevilo i na značné depolitizaci nové iniciativy Partnerství – Unie pro Středomoří. Motivace k reformám se v průběhu období u středomořských zemí neustále snižovala a státy postrádají výraznější důvod ke změnám, které by musely podstoupit v případě, že by se mohly stát členskými státy Evropské unie. Politická nestabilita zemí je způsobena stále trvajícím arabsko-izraelským konfliktem, jenž paralyzuje nejenom institucionální uspořádání, ale i ostatní oblasti Euro-středomořského partnerství.

Ekonomická závislost Středomoří na EU značí jasnou nerovnováhu ekonomických vztahů, ve které se projevuje snaha EU o udržení vedoucí pozice v rámci spolupráce i na světovém trhu. Zahraniční politika EU podporovala vznik regionálních obchodních dohod, jako byla Agadirská dohoda, ale projekty většího rozsahu (GAFTA) představují hrozbu pro rozložení sil mezi stranami, a proto jejich realizaci nijak významně

nepodpořila. Některé středomořské státy vykazují značné ekonomické výsledky, které jsou založeny zejména na zahraničním obchodu s fosilními palivy. Příjmy z tohoto odvětví ve většině případů směřují do privátního sektoru a vládnoucích kruhů, což je spojeno se značným omezováním soukromého sektoru a velmi vysokou mírou korupce. Důsledkem tohoto uspořádání je ekonomická nerovnost občanů daných států, jelikož životní úroveň zůstává na relativně nízké úrovni a neodpovídá ekonomickým ziskům států.

Také v oblasti životní úrovně se EU selektivně zaměřuje na vybrané problémy, kterými jsou zejména boj s nelegální migrací a uprchlická krize. Pomalé tempo lidského rozvoje či aktivní podpora občanské společnosti nejsou preferovanými oblastmi spolupráce. Tou zůstává ekonomická spolupráce a stabilní vztahy s obchodními partnery ve středomořském regionu. Problémem zůstává populační krize ve Středomoří, která je způsobena vysokým nárůstem obyvatelstva bez zavedení potřebných změn a opatření ze strany států, jenž se projevuje vysokým počtem mladých lidí bez zaměstnání. Nezaměstnanost je spouštěčem mnoha problémů, které se prolínají všemi dimenzemi rozvoje a vedly také k vyostření situace při arabském jaru a válce v Sýrii i vzniku Islámského státu.

Je důležité si uvědomit cíle a motivaci obou stran Euro-středomořského partnerství a otázkou u Evropské unie zůstává, zda dostatečně prosazovala stanovené cíle? Zaměřila se spíše na ekonomický zisk či důsledně prosazovala demokratizační proces? Analytická část práce prokázala, že hlavním zájmem EU vůči středomořským zemím bylo zachování politické stability, i přes pokračování autoritářských režimů, nepřesušené dodávky fosilních paliv zejména z Alžírsko, zachování obchodní závislosti a nerovnováhy prostřednictvím omezené liberalizace obchodu se zemědělskými produkty a boj proti nelegální migraci a rozšiřujícímu se násilí. Díky podepsání asociačních dohod jednotlivými středomořskými státy měla EU nástroje potřebné k zavedení sociálních, politických a ekonomických reforem již dříve stanovených v Barcelonské deklaraci, ale zaměřila se spíše na pozitivní kondicionalitu a pravidlo „*more for more*“ nedosáhlo plného potenciálu. To vše na úkor demokratizačního procesu, jak potvrdila analýza pomocí hodnocení organizace Freedom House. Úroveň politických práv i občanských svobod zůstala za celé období výzkumu na nedostatečné

úrovni, stejně jako rozvoj kulturního, politického i sociálního pluralismu a sblížení národů na všech stranách Středoziemního moře.

Ovšem jako úspěch se dá považovat samotné vytvoření Euro-středomořského partnerství, jeho nové iniciativy a ochota spolupráce středomořského regionu, která se projevila podepsáním Barcelonské deklarace a uzavřením asociačních dohod. Pozitivním jevem je i následné vyjednávání dalších dohod, jako jsou akční plány a prohloubené dohody o volném obchodě. Euro-středomořské partnerství je velmi ambiciózním projektem, které spojuje navzájem velmi diferencované země v mnoha oblastech. Rozdílem je společné institucionální uspořádání EU a evropská identita, což jsou společně s národní integrací prvky, jež středomořské země jako celek postrádají. EU byla vybudována na základech společné ekonomické a politické vůle, ale země Středomoří spojuje pouze společná touha po ekonomickém zisku a politické názory jsou největší překážkou hlubší spolupráce, která je poznamenána dlouholetými spory a konflikty. Ty se v partnerství projevují větším důrazem na bilaterální vztahy mezi jednotlivými zeměmi Středomoří a EU a současným odklonem od multilaterální složky spolupráce. Pro budoucí vývoj Partnerství je důležité pokračování v navázání vytvořených vazeb a snaha o jejich prohloubení, spolu s určením společných cílů, které budou prospěšné pro obě strany.

13 SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1 Definice politických práv a občanských svobod.....	43
Obrázek 2 Bodové hodnocení a status podle Freedom House.....	43
Obrázek 3 Vývoj ukazatele Freedom House	54
Obrázek 4 Export zboží a služeb středomořských zemí.....	58
Obrázek 5 Import zboží a služeb středomořských zemí.....	60
Obrázek 6 Bilance zahraničního obchodu zboží a služeb.....	61
Obrázek 7 Přímé zahraniční investice do středomořských zemí	62
Obrázek 8 Podíl exportu středomořských zemí na světovém exportu.....	63
Obrázek 9 Podíl importu středomořských zemí na světovém importu.....	64
Obrázek 10 Podíl středomořských zemí a EU na světovém exportu.....	65
Obrázek 11 Podíl středomořských zemí a EU na světovém importu	65
Obrázek 12 Srovnání podílu průměru EU a středomořských zemí na světovém exportu.....	66
Obrázek 13 Srovnání podílu na světovém importu průměru EU a Středomoří.....	67
Obrázek 14 Export zboží středomořských zemí do EU.....	68
Obrázek 15 Import zboží do středomořských zemí z EU.....	68
Obrázek 16 Bilance vzájemného obchodu se zbožím	69
Obrázek 17 Bilance vzájemného obchodu se službami.....	70
Obrázek 18 Index lidského rozvoje ve středomořských zemích	77
Obrázek 19 Porovnání Indexu lidského rozvoje Středomoří a průměru EU	78
Obrázek 20 Hrubý domácí produkt na osobu (PPP).....	79
Obrázek 21 Bilance počtu uprchlíků ve středomořských zemích.....	81
Obrázek 22 Srovnání bilance počtu uprchlíků ve středomořských zemích a v EU.....	82

14 SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 Základní ukazatele středomořských zemí (rok 2015)	16
Tabulka 2 Přehled vztahů EHS/ES se zeměmi Středomoří.....	19
Tabulka 3 Závazky a platby programů MEDA I a MEDA II	26
Tabulka 4 Asociační dohody středomořských zemí	28
Tabulka 5 Smluvní rámec zemí Středomoří.....	34
Tabulka 6 Grafické zobrazení vývoje	46
Tabulka 7 Bodové zobrazení vývoje.....	46
Tabulka 8 Přehled obchodních opatření a spolupráce.....	72
Tabulka 9 Výpočet indexu lidského rozvoje.....	76

15 LITERÁRNÍ ZDROJE

Knižní zdroje

BOCIANOVÁ, Kateřina. Evropská unie a Středomoří: role Španělska a Francie. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015. ISBN 978-80-246-3072-4.

BRTNICKÝ, Michael. Evropská unie a prostor arabského Středomoří: Blízký partner, nebo nebezpečná periferie?. Brno: CDK, 2016. ISBN 978-80-7325-406-3.

CIHELKOVÁ, Eva. Vnější ekonomické vztahy Evropské unie. Praha: C. H. Beck, 2003. Beckova edice ekonomie. ISBN 80-7179-804-5.

FRIEDMAN, Saul. History of the Middle East. USA: McFarland & Company, 2006. ISBN 978-0786423569.

JENÍČEK, Vladimír a FOLTÝN, Jaroslav. Globální problémy světa: v ekonomických souvislostech. V Praze: C.H. Beck, 2010. Beckovy ekonomické učebnice. ISBN 978-80-7400-326-4.

JOFFÉ, E. G. H. Perspectives on development: the Euro-Mediterranean partnership. Portland, OR: Frank Cass, 1999. ISBN 0714644994.

MILTER, Peter. The Union for the Mediterranean and the Eastern Partnership: A Comparative Analysis. College of Europe Natolin Campus, Warszawa. 2011, 104 str. ISBN 978-83-63128-03-6

REID, Richard J. Dějiny moderní Afriky: od roku 1800 po současnost. Praha: Grada, 2011. D (Grada). ISBN 978-80-247-3079-0.

Internetové zdroje

ABOUT. How the Arab Spring Started. [online] 2016 [cit. 2016-11-15] Dostupné z: <http://middleeast.about.com/od/humanrightsdemocracy/tp/Arab-Spring-Uprisings.htm>

AMNESTY INTERNATIONAL. The Arab Spring: five years on. [online] 2016 [cit. 2016-12-08] Dostupné z: <https://www.amnesty.org/en/latest/campaigns/2016/01/arab-spring-five-years-on/>

BARCELONA. The Barcelona Process or Euro-Mediterranean Partnership. [online] 2016 [cit. 2016-10-03] Dostupné z: http://www.barcelona.com/barcelona_news/the_barcelona_process_or_euro_mediterranean_partnership

BILATERALS. GAFTA. [online] 2016 [cit. 2016-1-13] Dostupné z: <http://www.bilaterals.org/?-GAFTA-&lang=en>

BROOKINGS. Resettling Syrian refugees: Lessons from the (forgotten) Iraqi refugee crisis. [online] 2015 [cit. 2016-12-06] Dostupné z: <https://www.brookings.edu/blog/markaz/2015/09/24/resettling-syrian-refugees-lessons-from-the-forgotten-iraqi-refugee-crisis/>

BUSSINESINFO. Teritoriální informace – země. [online] 2016 [cit. 2016-10-02] Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cs/zahranicni-obchod-eu/teritorialni-informace-zeme.html>

CASINI, Pier Ferdinand. The Euro-Mediterranean Partnership 10 years after the Barcelona Declaration: Political and economic aspects. [online] Barcelona, 2015 [cit. 2016-11-01] Dostupné z: http://www.congreso.es/portal/page/portal/Congreso/Congreso/Internacional/Conferencia%20Presid/English/Report1/sr_casini_en.pdf

CENTRAL INTELLIGENCE AGENCY. The World Factbook. [online] 2015 [cit. 2016-10-02] Dostupné z: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ag.html>

COMMISSION OF THE EUROPEAN COMMUNITIES. TENTH ANNIVERSARY OF THE EURO-MEDITERRANEAN PARTNERSHIP: A work programme to meet the challenges of the next five years. [online]. Brusel, 2005 [cit. 2016-10-12] Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52005DC0139&from=EN>

DELEGATION OF THE EUROPEAN UNION TO ALGERIA. Algeria and the EU. [online] 2016 [cit. 2016-10-12] Dostupné z: https://eeas.europa.eu/delegations/algeria/9481/algeria-and-the-eu_en#Economic+relations

EMWIS. The MEDA programme. [online] 2011 [cit. 2016-10-03] Dostupné z: <http://www.emwis.org/overview/fol101997/fol221357>

EUR-LEX. Barcelona Declaration and Euro-Mediterranean partnership. [online] 2011 [cit. 2016-10-03] Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:r15001>

EUR-LEX. Evropský nástroj sousedství a partnerství (2007–2013). [online] 2006 [cit. 2016-11-14] Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=uriserv%3Ar17101>

EUR-LEX. MEDA programme. [online] 2011 [cit. 2016-10-05] Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=uriserv:r15006>

EUR-LEX. Regulation (EC) No 1638/2006 of the European Parliament and of the Council of 24 October 2006 laying down general provisions establishing a European Neighbourhood and Partnership Instrument. [online] 2006 [cit. 2016-11-14] Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=celex:32006R1638>

EUROEAST. The Eastern Partnership. [online] 2015 [cit. 2016-11-28] Dostupné z: http://www.euneighbours.eu/maineast.php?id=506&id_type=2

EUROMESCO. Barcelona Process. [online] 2006 [cit. 2016-10-03] Dostupné z: http://www.euromesco.net/index.php?option=com_content&task=view&id=20&Itemid=36&lang=en

EUROPEAN COMMISSION. Background. [online]. 2016 [cit. 2016-09-21] Dostupné z: http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-94-63_en.htm

EUROPEAN COMMISSION. Euro-Mediterranean Partnership – Where are we 10 years after the Barcelona Declaration? [online]. Brusel, 2005 [cit. 2016-10-12] Dostupné z: http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-05-442_en.htm

EUROPEAN COMMISSION. Overview of FTA and other trade negotiations. [online] 2015 [cit. 2016-11-26] Dostupné z: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/december/tradoc_118238.pdf

EUROPEAN COMMISSION. Algeria, Trade. [online] 2016 [cit. 2016-10-12] Dostupné z: <http://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/algeria/>

EUROPEAN COMMISSION. Euro-Mediterranean partnership. [online] 2016 [cit. 2016-10-12] Dostupné z: <http://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/regions/euro-mediterranean-partnership/>

EUROPEAN COMMISSION. European Neighbourhood and Partnership Instrument (ENPI). [online] 2016 [cit. 2016-11-03] Dostupné z: http://ec.europa.eu/europeaid/funding/european-neighbourhood-and-partnership-instrument-enpi_en

EUROPEAN INSTITUTE OF THE MEDITERRANEAN. 20th anniversary of the Barcelona Process. [online] 2016 [cit. 2016-10-03] Dostupné z: <http://www.iemed.org/actualitat-en/noticies/20e-aniversari-del-proces-de-barcelona>

EUROPEAN UNION EXTERNAL ACTION. Barcelona Declaration adopted at the Euro-Mediterranean Conference – 27–28/11/95. [online] 2016 [cit. 2016-10-03] Dostupné z: http://www.eeas.europa.eu/euromed/docs/bd_en.pdf

EUROPEAN UNION EXTERNAL ACTION. European Neighbourhood Policy (ENP). [online] 2015 [cit. 2016-11-12] Dostupné z: https://eeas.europa.eu/topics/european-neighbourhood-policy-enp/330/european-neighbourhood-policy-enp_en

EUROPEAN UNION EXTERNAL ACTION. Financing the ENP. [online] 2015 [cit. 2016-11-15] Dostupné z: https://eeas.europa.eu/topics/european-neighbourhood-policy-enp/8410/financing-the-enp_en

EUROPEAN UNION EXTERNAL ACTION. Eastern Partnership. [online] 2016 [cit. 2016-11-28] Dostupné z: https://eeas.europa.eu/topics/eastern-partnership/419/eastern-partnership_en

EUROSKOP. 70. a 80. léta. [online]. 2016 [cit. 2016-09-21] Dostupné z: <https://www.euroskop.cz/8887/sekce/70-leta/>

EUROSKOP. Evropská politika sousedství. [online] 2015 [cit. 2016-11-12] Dostupné z: <https://www.euroskop.cz/8714/sekce/evropska-politika-sousedstvi/>

EUROSKOP. Historie EU, 2000-2005. [online] 2016 [cit. 2016-11-21] Dostupné z: <https://www.euroskop.cz/8890/15157/clanek/2000-2005/>

EUROSKOP. Zahraniční a bezpečnostní politika. [online] 2016 [cit. 2016-10-12] Dostupné z: <https://www.euroskop.cz/8916/sekce/zahranicni-a-bezpecnostni-politika/>

EUROSTAT. Balance of Payments. [online] 2016 [cit. 2016-10-12] Dostupné z: <http://ec.europa.eu/eurostat/web/balance-of-payments/data/database>

EUROSTAT. Internacional Trade in Services. [online] 2016 [cit. 2016-10-12] Dostupné z: <http://ec.europa.eu/eurostat/web/balance-of-payments/data/database>

EUROSTAT. Total services, detailed geographical breakdown by EU Member States (since 2010). [online] 2016 [cit. 2016-1-13] Dostupné z: http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=bop_its6_tot&lang=en.

EVROPSKÁ UNIE. Evropská agentura pro pohraniční a pobřežní stráž (Frontex). [online] 2016 [cit. 2016-12-08] Dostupné z: https://europa.eu/european-union/about-eu/agencies/frontex_cs

EVROPSKÝ PARLAMENT. Evropská politika sousedství. [online] 2016 [cit. 2016-12-03] Dostupné z: http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/cs/displayFtu.html?ftuId=FTU_6.5.4.html

EVROPSKÝ PARLAMENT. Zpráva o Evropské politice sousedství. [online] 2006 [cit. 2016-11-08] Dostupné z: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A6-2005-0399+0+DOC+XML+V0//CS>

FOREIGN AFFAIRS. Algeria After the Arab Spring. [online] 2016 [cit. 2016-11-30] Dostupné z: <https://www.foreignaffairs.com/articles/algeria/2016-02-09/algeria-after-arab-spring>

FREEDOM HOUSE. Egypt. [online] 2016 [cit. 2016-11-30] Dostupné z: <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/1998/egypt>

FREEDOM HOUSE. Freedom in the World. [online] 2016 [cit. 2016-11-12] Dostupné z: <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/freedom-world-2016>

FREEDOM HOUSE. Israel. [online] 2016 [cit. 2016-11-30] Dostupné z: <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2015/israel>

FREEDOM HOUSE. Lebanon. [online] 2016 [cit. 2016-11-30] Dostupné z: <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2015/lebanon>

FREEDOM HOUSE. Methodology. [online] 2016 [cit. 2016-11-12] Dostupné z: <https://freedomhouse.org/report/freedom-world-2016/methodology>

FREEDOM HOUSE. Palestinian Authority-Administered Territories. [online] 2016 [cit. 2016-11-12] Dostupné z: <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2010/palestinian-authority-administered-territories>

FREEDOM HOUSE. Reports. [online] 2016 [cit. 2016-11-15] Dostupné z: <https://freedomhouse.org/reports>

FREEDOM HOUSE. Syria. [online] 2016 [cit. 2016-11-15] Dostupné z: <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2015/syria>

GERMAN INSTITUTE OF GLOBAL AND AREA STUDIES. Ten Years after: Achievements and Challenges of the Euro-Mediterranean Economic and Financial Partnership. [online]. 2006 [cit. 2016-10-12] Dostupné z: https://www.giga-hamburg.de/de/system/files/publications/wp36_brach.pdf

HODLEN, Patrick. The European Union's MEDA Aid Programme: What kind of development partnership? [online] 2015 [cit. 2016-10-05] Dostupné z: <http://www.business.mmu.ac.uk/edpsg/docs/DP28.pdf>

Challenges of the Euro-Mediterranean Economic and Financial Partnership. [online]. 2006 [cit. 2016-10-12] Dostupné z: https://www.giga-hamburg.de/de/system/files/publications/wp36_brach.pdf

IEMED. The Euro-Mediterranean Association Agreements. [online] 2013 [cit. 2016-10-22] Dostupné z: <http://www.iemed.org/observatori/recursos/documents/annexos-anuari-2013/arxius-annexos-2013/EuroMed%20Association%20Agreement.pdf>

IMEU. Discrimination Against Palestinian Citizens of Israel. [online] 2011 [cit. 2016-11-12] Dostupné z: <http://imeu.org/article/discrimination-against-palestinian-citizens-of-israel>

ITC. Countries and Territories. [online] 2016 [cit. 2016-11-17] Dostupné z: <http://www.intracen.org/country/>

ITC. Market Access Map [online] 2016 [cit. 2016-11-17] Dostupné z: <http://www.macmap.org/CountryAnalysis/AverageTariffResult.aspx?country=SCC012%7cAlgeria&bysection=0>

ITC. Trade Competitiveness Map. [online] 2016 [cit. 2016-10-05] Dostupné z: <http://legacy.intracen.org/marketanalysis/TradeCompetitivenessMap.aspx>

ITC. Trade map, country review. [online] 2016 [cit. 2016-10-05] Dostupné z: http://www.trademap.org/Country_SelService_TS.aspx?nvpm=1|||||S00|1|3|1|1|2|1|1

ITC. Trade map. [online] 2016 [cit. 2016-10-12] Dostupné z: http://www.trademap.org/Bilateral_TS.aspx

ITC: Investment Map. [online] 2016 [cit. 2016-10-13] Dostupné z: <http://www.investmentmap.org/prioritySector.aspx>

KNOOPS, Vera. Euro-Mediterranean relations and the Arab Spring . EU centre in Singapore[online]. 2011 [cit. 2016-09-06]. Dostupné z: <http://aei.pitt.edu/33653/1/BB006-ArabSpring-VKnoops.pdf>

KOMISE EVROPSKÝCH SPOLEČESTVÍ. Černomořská synergie – nová iniciativa pro regionální spolupráci. [online] Brusel, 2007 [cit. 2016-11-29] Dostupné z: http://eeas.europa.eu/enp/pdf/pdf/com07_160_cs.pdf

KOVACEVIC, Milorad. Review of HDI Critiques and Potential Improvements. [online] 2013 [cit. 2016-11-20] Dostupné z: http://www.hdr.undp.org/sites/default/files/hdrp_2010_33.pdf

LEAL, I. a DEKA, J. Euro-med Association Agreements, Implementation Guide. [online] Brusel, 2004 [cit. 2016-11-11] Dostupné z: https://eeas.europa.eu/euromed/docs/asso_agree_guide_en.pdf

MEDEA. Euro-mediterranean cooperation (historical). [online]. 2016[cit. 2016-09-18] Dostupné z: <http://www.medeas.be/en/themes/euro-mediterranean-cooperation/euro-mediterranean-cooperation-historical/>

MEDEA. MEDA programme [online]. 2000[cit. 2016-10-12] Dostupné z: <http://institut-medeas.be/en/themes/euro-mediterranean-cooperation/meda-programme/>

MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. Unie pro Středomoří. [online] 2011 [cit. 2016-10-29] Dostupné z: http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/cr_v_evrope/vnejsi_vztahy_eu/vychodni_partnerstvi/unie_pro_stredomori.html

NATIONS ONLINE. History of Algeria. [online] 2016 [cit. 2016-11-30] Dostupné z: <http://www.nationsonline.org/oneworld/History/Algeria-history.htm>

NATIONS ONLINE. History of Syria. [online] 2016 [cit. 2016-11-12] Dostupné z: <http://www.nationsonline.org/oneworld/History/Syria-history.htm>

NATIONS ONLINE. History of Tunisia. [online] 2016 [cit. 2016-11-15] Dostupné z: <http://www.nationsonline.org/oneworld/History/Tunisia-history.htm>

NSOULI, Saleh. The Euro-Mediterranean Partnership Ten Years On: Reassessing Readiness and Prospects. [online] Monako, 2006 [cit. 2016-10-22] Dostupné z: <https://www.imf.org/en/News/Articles/2015/09/28/04/53/sp062306>

OECD. Country exports. [online] 2016 [cit. 2016-10-05] Dostupné z: http://atlas.media.mit.edu/en/visualize/tree_map/hs92/export/pse/show/all/2014/

OECD. Foreign direct investment. [online] 2015 [cit. 2016-10-04] Dostupné z: <http://www.oecd-ilibrary.org/sites/factbook-2013-en/04/02/01/index.html?itemId=/content/chapter/factbook-2013-34-en>

OECD. Investment Policy Reviews. [online] 2015 [cit. 2016-10-04] Dostupné z: <http://www.oecd.org/investment/countryreviews.htm>

SANTANDER TRADE PORTAL. International Trade Compliance. [online] 2016 [cit. 2016-10-13] Dostupné z: <https://en.portal.santandertrade.com/international-shipments/israel/trade-compliance>

THE BROOKINGS INSTITUTION. Iraqi Refugees in the Syrian Arab Republic: A Field-Based Snapshot. [online] 2007 [cit. 2016-12-06] Dostupné z: https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/06/0611humanrights_alkhalidi.pdf

THE WORLD BANK. Foreign direct investment. [online] 2015 [cit. 2016-10-01] Dostupné z: <http://data.worldbank.org/indicator/BX.KLT.DINV.CD.WD?locations=DZ-IL-EG>

THE WORLD BANK. Population, total. [online] 2016 [cit. 2016-09-10] Dostupné z: <http://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?source=2&country=DZA,MEA>

THE WORLD BANK. Refugee population by country or territory of asylum. [online] 2016 [cit. 2016-12-06] Dostupné z: <http://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?source=2&series=SM.POP.REFG&country=#>

THE WORLD BANK. World Development Indicators [online] 2016 [cit. 2016-11-21] Dostupné z: <http://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?source=2&series=NY.GNP.PCAP.PP.CD&country=>

UNDP. Human Development Data (1980-2015). [online] 2013 [cit. 2016-11-20] Dostupné z: <http://hdr.undp.org/en/data>

UNDP. About Human Development. [online] 2013 [cit. 2016-11-20] Dostupné z: <http://hdr.undp.org/en/humandev>

UNDP. Technical Notes. [online] 2013 [cit. 2016-11-20] Dostupné z: http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr_2013_en_technotes.pdf

UNHCR. Internally displaced people. [online] 2016 [cit. 2016-11-23] Dostupné z: <http://www.unhcr.org/internally-displaced-people.html>

UNHCR. Syrian Arab Republic. [online] 2016 [cit. 2016-12-08] Dostupné z: <http://reporting.unhcr.org/node/2530?y=2015#year>
<http://popstats.unhcr.org/en/overview>

UNHCR. What is a refugee. [online] 2016 [cit. 2016-11-23] Dostupné z: <http://www.unrefugees.org/what-is-a-refugee/>

UNHRC. Worldwide displacement hits all-time high as war and persecution increase. [online] 2016 [cit. 2016-11-21] Dostupné z: <http://www.unhcr.org/news/latest/2015/6/558193896/worldwide-displacement-hits-all-time-high-war-persecution-increase.html>

UNION FOR THE MEDITERRANEAN. Mission. [online] 2016 [cit. 2016-10-27] Dostupné z: <http://ufmsecretariat.org/who-we-are/>

UNITED NATIONS. The Question of Palestine and United Nations. United Nations Department of Public Information [online]. New York, 2008. [cit. 2016-09-06] Dostupné z: <https://unispal.un.org/pdfs/DPI2499.pdf>

UNRWA. Palestine Refugees. [online] 2016 [cit. 2016-11-23] Dostupné z: <https://www.unrwa.org/palestine-refugees>

UNRWA. Where We Work. [online] 2016 [cit. 2016-11-23] Dostupné z: <https://www.unrwa.org/where-we-work/jordan>

WORLD TRADE ORGANIZATION. Country profiles. [online] 2015 [cit. 2016-10-05] Dostupné z: <http://stat.wto.org/CountryProfile/WSDBCcountryPFView.aspx?Language=E&Country=DZ,EG,IL,JO,LB,MA,SY,TN>

WORLD TRADE ORGANIZATION. International Trade and Market Access Data interactive tool. [online] 2016 [cit. 2016-10-05] Dostupné z: https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/tradeserv_stat_e.htm

WORLD TRADE ORGANIZATION. Members and Observers. [online] 2016 [cit. 2016-10-17] Dostupné z: https://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/org6_e.htm

WORLD TRADE ORGANIZATION. Statistics: Trade and tariff data. [online] 2016 [cit. 2016-11-12] Dostupné z: https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/statis_e.htm

WORLD TRADE ORGANIZATION. Tariffs. [online] 2016 [cit. 2016-10-13] Dostupné z: https://www.wto.org/english/tratop_e/tariffs_e/tariff_data_e.htm

YOUNGS, Richard. 20 Years of the Euro-Mediterranean Partnership. [online] 2015 [cit. 2016-11-28] Dostupné z: <http://carnegieeurope.eu/publications/?fa=60337>